

Masarykova univerzita

Ústav pedagogických věd

Sociální pedagogika a poradenství

Bc. Aneta Simonidesová

Výchova dětí ve střídavé péči očima matek

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Bohumíra Lazarová, Ph.D.

2017

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury*

.....

Aneta Simonidesová

Na tomto místě bych chtěla převážně poděkovat vedoucí mé diplomové práce doc. PhDr. Bohumíře Lazarové, Ph.D., která mi byla po celou dobu práce oporou. Chtěla bych poděkovat za vstřícný přístup, vždy věcné připomínky a porozumění během našich společných konzultací.

Dále bych ráda poděkovat všem respondentkám, které mi poskytly nejenom cenné informace během rozhovorů, ale i zajímavé podněty k zamyšlení.

Děkuji také své rodině a svému příteli za podporu nejenom během psaní diplomové práce, ale i během celého studia.

Anotace

Diplomová práce Výchova dětí ve střídavé péči pohledem matek se zabývá rodinnou výchovou dětí ve střídavé péči oběma rodiči. Hlavním cílem práce je popsat, jak výchova probíhá ve střídavé péči a zda ve výchově dochází k rozdílům. Dalším cílem je konkrétně popsat jednotlivá pravidla výchovy, mezi které je zařazena citová blízkost, výchova vzorem, důslednost a výchova za pomoci odměn a trestů. Práce je teoreticko-empirického charakteru. Teoretická část práce se věnuje popisu a podobám soužití současné rodiny. Součástí je i kapitola týkající se rozvodu a porozvodové péče o děti, kde velká část je věnována střídavé péči. V teoretické části práce nechybí ani popis výchovy a jejích jednotlivých oblastí. Empirická část se skládá z metodologické části a interpretace dat. Metodologická část popisuje kvalitativní přístup užitý při realizaci výzkumu zaměřeného na zodpovězení vytyčených výzkumných otázek. Interpretace dat předkládá výsledky získané z analýzy hloubkových polostrukturovaných rozhovorů.

Klíčová slova:

Citová blízkost, dítě, důslednost, odměny a tresty, pohled matek, porozvodová péče, rodičovství, střídavá péče, výchova v rodině, výchova vzorem

Annotation

Dissertation „Children's upbringing in joint custody from the perspective of mothers is focused on upbringing in family with joint custody. The aim of the thesis is to describe the joint custody of the child and find out whether there are some differences or not. The particular aim is to specifically describe various fields of education, such as emotional education, consistency in education, role-model education and application of reward and punishment. The dissertation has a theoretical-empirical character. The theoretical part of the thesis deals with the description and forms of contemporary family, including a chapter focused on divorce and post-divorce child care, with a main part devoted to joint custody. In the theoretical part there is also a description of education and its individual areas. The empirical parts consist of the methodology section and interpretation of data. The methodological part describes the qualitative approach used in realisation of research focused on answering the set out questions. The interpretation of data presents the results which were analysed from in-depth interviews.

Key words:

Child, consistency in education, the mother's perspective, post-divorce child care, parenting, joint custody, upbringing in family

Obsah

Úvod	7
Teoretická část.....	9
1 Rodina	9
1.1 Funkce rodiny	9
1.2 Rodičovství	11
2 Podoby soužití v moderní společnosti.....	13
2.1 Úplná rodina	16
2.2 Neúplná rodina.....	16
3 Rozvod.....	19
3. 1 Rozvod a děti	20
3. 2 Rodičovská odpovědnost po rozvodu manželství.....	22
4 Porozvodová péče o dítě.....	23
4. 1 Výhradní péče	24
4.2 Společná péče	26
4. 3 Střídavá péče.....	27
5 Výchova.....	37
5. 1 Výchovné styly	38
5. 2 Pravidla výchovy	40
5.2.1 Výchova dětí po rozvodu	41
5.2.2 Jednotnost ve výchově	41
5.2.3 Citová blízkost.....	42
5.2.4 Důslednost	43
5.2.5 Odměny a tresty.....	44
5.2.6 Vzor rodiče	45
Shrnutí teoretické části	47
Empirická část	49

6 Metodologie výzkumu.....	49
6.1 Výzkumný cíl.....	49
6.2 Výběr metod a výzkumné otázky práce.....	49
6.3 Výzkumný vzorek.....	51
6.4 Vstup do terénu.....	53
6.6 Postup analýzy dat	57
6.7 Etické aspekty a limity výzkumu.....	60
7 Interpretace získaných dat	62
7.1 VZTAH JAKO ZÁKLAD STŘÍDAVÉ PÉČE.....	63
7.2 ODRAZ GENDER ROLÍ	69
7.3 JEDNOTNOST ČI ROZDÍLNOST	75
7.4 JAK NA TO	79
Shrnutí výsledků a diskuse	82
Závěr.....	88
Seznam zdrojů	91

Úvod

V současné moderní společnosti můžeme zaznamenat jak v odborné literatuře, tak laických časopisech či na internetu, diskuse věnující se rozvodovosti. Dle statistik (ČSÚ, 2016) rozvodovost neustále stoupá a součástí rozvodů bývají v nemalé míře i děti (ČSÚ, 2016/b), které se tak v mnoha ohledech stávají oběťmi a mohou pouze nečinně přihlížet na rozvod svých rodičů a rozpad rodiny. V České republice je však jasně dána rodičovská odpovědnost, kdy rodič zůstává rodičem po celý život dítěte (Občanský zákoník, 2012).

Při úvahách nad tématem mé diplomové práce jsem začala pátrat po článcích týkajících se porozvodové péče a velice často byly články spojovány s právy jednotlivých členů rodiny. Ty mnohokrát upozorňovaly, že se děti při rozvodech stávají „oběťmi“ svých vlastních rodičů a příběhů mnohých otců bojujících o své děti, neboť byly svěřeny do výhradní péče matky. Nabízí se otázka, zda je vůbec možná varianta klidného rozvodového řízení a možné formy péče, která by vyhovovala dle práv a zájmů rodičům i dětem. Začala jsem se zabírat střídavou péčí, která dává možnost, aby dítě zůstalo v péči obou rodičů. Články, ať odborné či nikoli, týkající se střídavé péče, v mnoha ohledech upřednostňují klady, ale i zápory této péče. Jeden pól obsazují lidé prosazující klady střídavé péče, kterou zastávají bývalí manželé s přátelskými vztahy, nerozvedení rodiče či muži bojující o svěření dětí do střídavé péče. Tito lidé vyzdvihují práva rodičů na své děti, práva dětí na své rodiče a trvají na názoru, že střídavá péče je správnou variantou. Druhý pól obsazují lidé, kteří právě procházejí rozvodovým řízením, rodiče s nařízenou střídavou péčí či lidé zastávající tradiční rodinné hodnoty, kteří zastávají názor, že střídavá péče vytváří z dětí „bezdomovce“ se dvěma školami, špatnými školními výsledky a nepozorností.

Zamýšlela jsem se nad tímto tématem a napadlo mě, jak probíhá výchova ve střídavé péči? Dítě žije u dvou rodičů ve dvou domovech. Jeden či oba rodiče mohou mít nové partnery. Vzhledem k situaci, kdy oba rodiče jsou jiné individuality, lze očekávat, že každý, i když ne vždy záměrně, vyznává jiné výchovné metody. Nabízí se otázka, co když jeden z rodičů nechá dítě sledovat televizi hodinu a druhý tři? Co když jeden dává dítě spát ve 20 hodin a druhý ve 22 hodin? Co když jeden lpí na školních výsledcích a druhý nikoli? Co když jeden nechá dítě hrát agresivní počítačové hry a druhý tyto hry nepovoluje? Co když jeden je více autoritativní a druhý spíše liberální? A pokud se to tak

opravdu děje, jak lze s takovouto rozdílností ve výchově pracovat? Proto jsem se rozhodla zaměřit se na téma výchovy dětí ve střídavé péči. Toto téma považuji za velice zajímavé a zcela zásadní při svěřování dětí do střídavé péče. Vzhledem ke skutečnosti, že svěřování dětí do střídavé péče neustále stoupá (Justice, 2016), stává se téma střídavé péče velice aktuální. Zaměřila jsem tedy svoji pozornost na jednu z oblastí střídavé péče, kterou je problematika výchovy dětí ve střídavé péči. Toto téma vzbuzovalo moji pozornost, neboť není dostatečně prozkoumáno.

Teoretická část

1 Rodina

Tato kapitola se věnuje tématu rodina nejen proto, že je rodina primární skupina a společenská instituce tvořící „stavební kámen“ lidské společnosti (Nakonečný, 1999), ale také z důvodu, že téma rodina je neodmyslitelnou součástí mé práce. Každý člověk je členem rodiny, která má podobu strukturovaného celku, jehož smyslem, účelem a náplní by mělo být utváření bezpečného, stabilního prostoru a bezpečí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí (Plaňava, 2000). Rodina se skládá z prvků, které nejsou pouze jednotliví lidé sami o sobě, nýbrž lidé ve vzájemných interakcích a vztazích. O rodině lze hovořit jako o síti vztahů, která je ovlivňována chováním každého jedince, jenž je její součástí (Matějček, 1992).

Jednoznačné definování rodiny není jednoduché, neboť se mění v závislosti na čase, ale také na kulturním a civilizačním prostředí dané společnosti. Rodinu lze vymezit z mnoha pohledů vědních disciplín. Například ze sociologického hlediska je rodina (Jandourek, 2012) skupina osob spojená manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adopcí, která tvoří jednu domácnost, a jsou spolu ve vzájemné interakci. Základní formou rodiny jsou dospělí rodiče a jejich potomci. Z psychologického hlediska je uvedeno, že jejich základním znakem je společná historie, současná realita s budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Pokud je rodina funkční, existují mezi členy rodiny intenzivní a kontinuální psychické a emocionální vazby (Sobotková, 2001).

1.1 Funkce rodiny

Fungující rodina plní mnoho významných funkcí pro všechny své členy a je těžko postradatelnou institucí nejenom pro dítě, ale i pro dospělého člověka (Matoušek, 2003). Dle Cenkové (2011) má rodina jeden hlavní význam a tím je péče o potomky a „(...) nevznikla jen z pohlavního pudu, ale také z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat a připravovat na život (...) a má-li se dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce v osobnost zdravou a společnosti užitečnou, potřebuje vyrůstat v prostředí stálém a citově příznivém, vřelém, přijímajícím.“ (Matějček, 1994, s. 15)

Podle Národní zprávy o rodině (MPSV, 2004) a dalších autorů (Fučík, 2013; Nakonečný, 1999) lze funkce rodiny rozdělit na:

- regenerační (emocionální),
- reprodukční (biologicko-reprodukční),
- socializační (výchova dětí),
- sociálně-ekonomickou (ekonomicko-zabezpečovací).

Jednou z funkcí rodiny je pocit emocionálního a psychického bezpečí, který se nejprve uskutečňuje prostřednictvím lásky a přátelství mezi manželi a následně mezi nimi a jejich dětmi (Jandourek, 2012). Kladné vztahy mezi členy rodiny jsou pro vývoj dítěte a fungování celé rodiny nezbytné. Fungující rodina poskytuje každému členovi pocit bezpečného zázemí a za přijímání si neklade žádné podmínky (Matoušek, 2003). Matějček (1994) však zdůrazňuje, že citové vztahy v rodině mezi rodiči a dětmi by měly být trvalé.

Další funkcí je plození potomků neboli reprodukční funkce (Jandourek, 2012), což je podle Matouška (2003) hlavním důvodem existence rodin, neboť rodina prochází lidskými dějinami a „hraje zásadní roli při reprodukci všech existujících společností.“ (Fučík, 2013, s. 11) Biologicko-reprodukční funkce je důležitá pro uspokojování biologických potřeb jedinců, jako je spánek, jídlo, teplo, bezpečí, hygiena a další (Matoušek, 2003).

Ve všech společnostech je také rodina hlavním činitelem socializace čili tvorby společnosti z nedospělých jedinců na jedince dospělé (Matoušek & Pazlarová, 2010). Osobnost člověka je produktem učení, které se v raných fázích vývoje označuje také jako primární socializace (Nakonečný, 2009). Funkce socializační je velice podstatná, neboť rodina dítě přizpůsobuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům a poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem předává dítěti sociální dovednosti, bez kterých se člověk v životě neobejde (Matoušek, 2003). Rodina je tedy primárním prostředkem k začlenění člověka do společnosti a usiluje o socializaci dítěte (Jandourek, 2012).

Poslední podstatnou funkcí rodiny je sociálně-ekonomická funkce, která je důležitá z hlediska zabezpečení rodiny. Mezi formy zabezpečení nespádá pouze finanční, ale také zabezpečení duchovní, duševní a fyzické (Jandourek, 2012). Rodina je nepochybně chápána jako ekonomická jednotka, která je nucena produkovat výrobky a služby, což

slouží k zajištění potřeb členů rodiny a celkového „provozu a chodu“ domácnosti (Maříková, Křížová & Vohlídalová, 2012). Matějček (1994) uvádí, že v rodinných citových vztazích se nejlépe a nejsilněji uspokojuje jedna z našich nejvýznamnějších duševních potřeb, totiž potřeba životní jistoty, kterou nedokáže dát nikdo jiný než rodina.

1.2 Rodičovství

Kapitola se věnuje tématu rodičovství z důvodu zaměření mé práce. Rodičovství je role, která stále trvá po rozvodu manželství i rozchodu partnerství. Proto považuji za důležité se zmínit o rodičovství jako nedílné součásti výchovy a podpory mladého jedince.

Rodičovství vnímám jako roli, která je stálá po celý život. Pojem rodičovství je však mnohem složitější. Z hlediska vývojové psychologie je rodičovství projevem plodnosti dospělého člověka, zároveň i specifickým způsobem naplnění intimity a hluboké citové vazby. Rodičovství může poskytovat pozitiva v podobě psychosociálního obohacení, na druhou stranu je spojena s mnoha životními zátěžovými situacemi. Přesto je rodičovská role primárně biologicky podmíněna a má svoji psychickou a sociální hodnotu (Vágnerová, 2007).

Rodičovská role je podle Vágnerové (2007) jediná, nezpochybnitelně nadřazená role, neboť rodič je autoritou a dítě je závislé na jeho péči. Tato role je po narození dítěte nevratná, neboť člověk, který se stane rodičem, jím zůstává navždy a není tedy možné, že by se rodiče stali „ex-rodiči“ (Možný, 1999; Vágnerová, 2007), neboť „*děti mají právo na své rodiče a rodiče na své děti.*“ (Cenková, 2011, s. 129) Toto právo nelze vnímat pouze jako subjektivní názor autorky, neboť dle Listiny základních práv a svobod (1992) čl. 32 je „*péče o děti a jejich výchova právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči.*“ Také v Úmluvě o právech dítěte (1989) se lze dočíst v čl. 7, že každé dítě má od narození právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Dle čl. 5 této úmluvy se státy zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů právně odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

Rodičovská role obnáší určité zásadní změny v životě člověka, které vyžadují změnu životního stylu. Tato role s sebou nese mnoho povinností, omezení

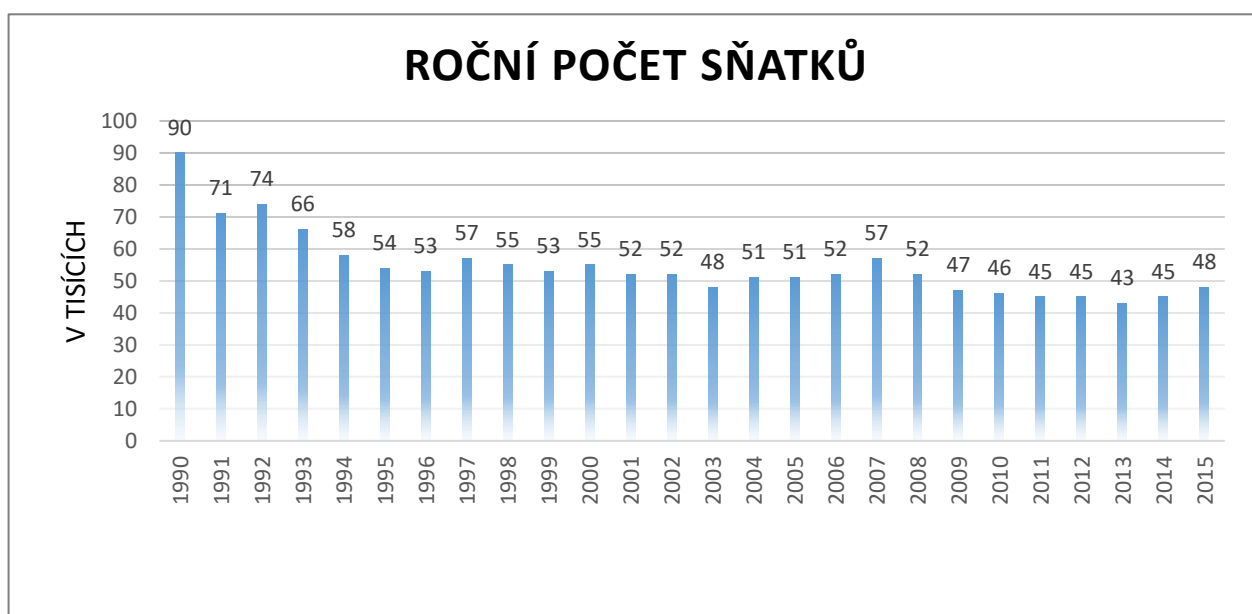
a zodpovědnosti. Hlavní povinností rodičů je, že musí být dětem neustále k dispozici, nehledě na to, zda jsou unavení, odpočatí nebo dokonce nemocní (Matoušek, 2003). Dle Občanského zákoníku (2012) § 858 týkající se rodičů a dítěte, lze povinnosti a práva rodičů nazvat jako rodičovskou odpovědnost. Rodičovská odpovědnost *„spočívá v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.“* (Občanský zákoník, 2012) V zákoně lze najít, že rodičovskou odpovědnost může anulovat pouze soud, který je nositelem státní moci a nelze se tedy zbavit rodičovství a s ním spojené role podle svého rozhodnutí. Zároveň rodičovská role přispívá rodiči k dalšímu osobnostnímu rozvoji, jako je *„schopnost vnímat svět očima jiné bytosti, sociální a emoční inteligence, flexibilita a empatie, ochota potlačit osobní potřeby ve prospěch dítěte, prohlubuje se schopnost vytvořit hluboký a trvalý vztah. Tytéž kompetence rozvíjí i partnerství, ale vztah rodiče k vlastnímu, zcela nezávislému dítěti, s nímž se identifikuje, je posiluje mnohem víc.“* (Vágnerová, 2007, s. 109)

Rodičovství má dvě formy. První je narození dítěte do úplné rodiny. Druhou je rodičovství mimo manželství. V dalších kapitolách se zaměřím na podoby soužití v dnešní moderní společnosti (Hamplová & Pikálková, 2002; Matoušek & Pazlarová, 2010).

2 Podoby soužití v moderní společnosti

Moderní společnost dává dnešním lidem možnost demokratické volby, a tedy i možnost svobodného rozhodnutí, jakou formu soužití si jedinec pro svůj vztah s partnerem a případně i dětmi vybere. Rodinné chování mladých lidí se během času proměnilo. S jistotou lze tvrdit, že uzavírání manželství během let klesá (Graf 1). Jak také uvádí i Český statistický úřad (2014/a) „Počet sňatků, které v průběhu roku uzavírají obyvatelé ČR, má od počátku 90. let 20. století klesající trend.“ V posledních zaznamenaných letech (2014, 2015) ovšem dochází k postupnému navyšování uzavíraných sňatků.

Graf 1 – Roční počet sňatků zaznamenaných v letech 1990–2015 v ČR, upraveno podle ČSÚ, 2016, dostupné z: www.czso.cz

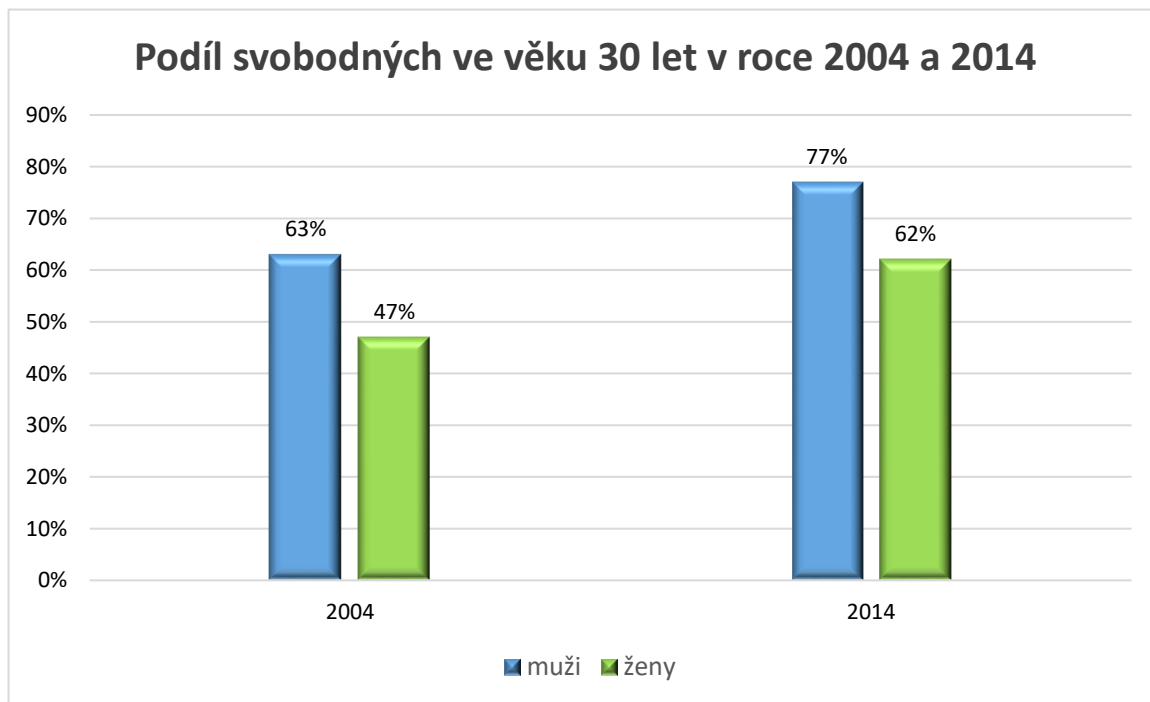

Mareš a Potočný (2003, s. 12) uvádějí, že „William Goode (1963) zařadil manželskou rodinu mezi znaky modernity a předpokládal přímou souvislost mezi průmyslovým způsobem výroby a tímto rodinným uspořádáním. Očekával, že tak, jak se tento způsob výroby globálně rozšířil, rozšíří se globálně i tento typ rodiny.“ Lze konstatovat, že se nesezdaná soužití stala nejenom v české společnosti běžně uznávanou normou partnerského svazku. Česká společnost je vůči nesezdaným soužitím vysoce tolerantní, a to bez ohledu na to, zda se jedná o předmanželské soužití na „zkoušku“ anebo dlouhodobý svazek lidí, kteří sňatek neplánují. I přes vysokou toleranci k dlouhodobě

nesezdaným soužitím se ukazuje, že pro většinu mladých lidí zůstává sňatek a legální manželství samozřejmým a chtěným partnerským uspořádáním (Hamplová & Pikálková, 2002). To vše potvrzuje i Kuchařová (2003, s. 194), která uvádí, že „rodina patří k preferovaným hodnotám, ale alternativní formy soužití jsou stále více přijímány jako (téměř) rovnocenné.“

Dnešní partnerské páry oddalují uzavření manželství do pozdějšího věku (Graf 2) a to hned z několika důvodů. Společnost poskytuje mnoho možností jako je cestování do zahraničí, studia nebo obrovský a stále rostoucí trend budování kariéry. Aktuálně neexistují ani žádná zvláštní opatření rodinné či sociální politiky, která by rodiny motivovala uzavírat manželství. Přispívají k tomu ale i nové problémy moderní doby, kupříkladu ekonomická nejistota, bytová otázka či nezaměstnanost (Statistika a my, 2015). Dalším důvodem je podle Vágnerové (2007) omezení finančních a sociálních výhod. Došlo také ke změně, kdy mladí dospělí v posledních letech preferují zaměření na vlastní rozvoj a roste potřeba svobody a nezávislosti.

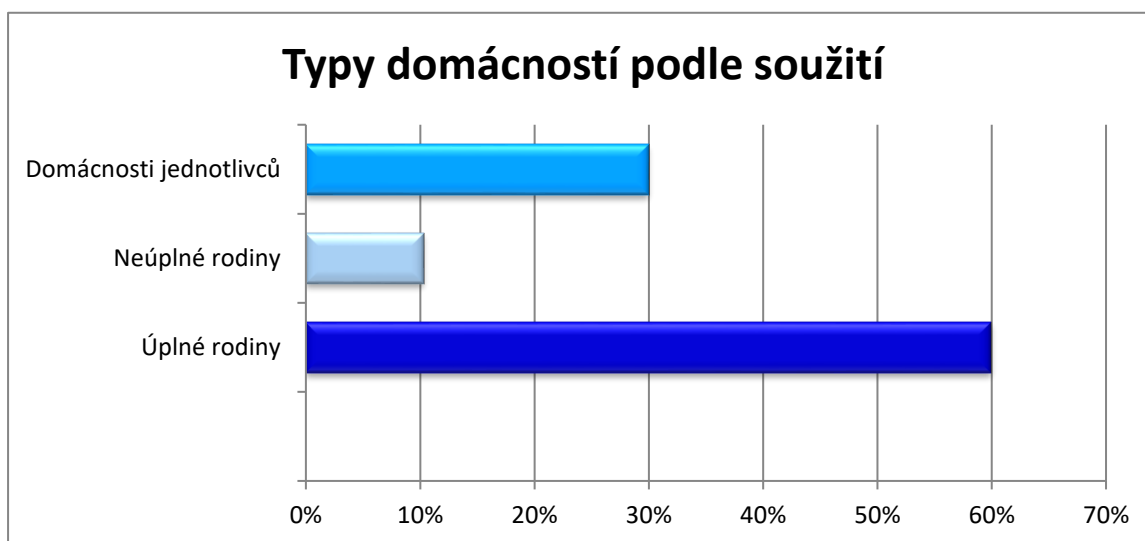
Graf 2 – Obyvatelstvo podle věkových skupin a rodinného stavu ČSÚ, 2014, dostupné z: www.czso.cz

To vše dokazuje i statistika ČSÚ (2014). Bylo zjištěno, že došlo k posunu prvních sňatků mužů i žen do vyššího věku. Mezi roky 2004 a 2014 se nejvíce zvýšil podíl svobodných ve věku 30 let: u mužů z 63 % na 77 %, u žen ze 47 % na 62 %. Dále je dle statistik zjištěno, že dochází ke zvyšování věku při vstupu do prvního manželství. Svobodní muži vstupovali do manželství v roce 2004 v průměrném věku 29 let, zatímco v roce 2014 ve věku 32,3 let. U žen docházelo ke vstupu do prvního manželství v roce 2004 v průměrném věku 26,3. V roce 2014 se zvýšil průměrný věk nevěst na 29,8 let. Graf 2 tedy dokazuje, že mladí lidé oddalují uzavření prvního manželství.

Nyní se zaměřím na typologii rodin podle podob soužití. Existuje několik variant uspořádání rodiny. Základní „jádrovou“ rodinu tvoří muž, žena a jejich děti (Prokešová, 2013), která je označována jako rodina úplná. Další modelem je rodina s jedním rodičem, která se označuje obvykle jako rodina neúplná. Nejdříve se zaměřím na společensky uznávanější formu rodinného uspořádání a tou je rodina úplná (Hamplová & Pikálková, 2002), která byla dle ČSÚ (2016/b) v roce 2015 nejpočetnější skupinou typu domácností (60 %), druhou skupinou jsou neúplné rodiny (10 %), mezi další typ patří domácnosti jednotlivců (30 %).

Graf 3 – *Typy domácností podle soužití (v %), upraveno podle ČSÚ, 2015, dostupné z: www.czso.cz*

2.1 Úplná rodina

Úplná rodina je považována za tradiční uspořádání domácnosti, která se skládá z otce, matky a dětí (Možný, 1999). Existují ovšem rozdíly v charakterech svazků a principech dvojic, které žijí v manželství na rozdíl od dvojic, které žijí v nesezdaném soužití. Lidé žijící v manželství preferují společný étos. Rodiny jsou charakteristické společnými investicemi, dělbou práce či vzájemnou podporou (Hamplová & Pikálková, 2002). Více přijímají tradiční rodinné hodnoty, role muže a ženy v rodině, mívají více dětí a je větší pravděpodobnost, že vytvoří pevný a dlouhodobý vztah (Hamplová & Pikálková, 2002).

Jedním z rysů nového moderního soužití, který přitahuje pozornost nejenom odborníků, ale i médií a širší veřejnosti, je rozšíření nesezdaných soužití. Nesezdaná soužití se často označují za „moderní“ variantu partnerského života spadající pod úplné rodiny, v níž mladí lidé již nepotřebují svůj vztah formálně stvrzovat (Hamplová & Pikálková, 2002). Podle ČSÚ (2013) v úplných rodinách s dětmi převažují osoby stvrzené manželstvím, které představují celkem 84 % osob v úplných rodinách, druhou nepočetnější skupinou jsou osoby svobodné, které představují 10 – 11 %. Třetí skupinou jsou osoby rozvedené, které představují 5 %. Poslední skupinou jsou ovdovělé osoby, které představují necelé procento.

2.2 Neúplná rodina

Příčin neúplných rodin je hned několik. Neúplnou rodinu je možné rozdělit do dvou skupin. První skupinou je narození dítěte do partnerského svazku, který byl již v období dětství dítěte ukončen. V druhém případě byl jedinec vychováván pouze jedním z rodičů už od narození. V neúplné rodině tedy zůstává s dítětem jen jeden z rodičů, neboť druhý rodič chybí. Podle ČSÚ (2013) se neúplné rodiny týkají především 75 % matek a pouze 15 % otců. Mezi hlavní příčiny patří rozvod, volba svobodného mateřství nebo úmrtí partnera (Matoušek, Kodymová & Kolářová, 2005).

Výchovu dítěte pouze jedním rodičem lze označit jako osamělé rodičovství. Existuje však více pojmů, které jsou si navzájem v kontrastu, a je důležité objasnit jejich rozdílnost. Nejdříve se zaměřím na vysvětlení pojmu osamocený rodič, dále na pojem osamělý rodič a následně na pojem svobodný rodič.

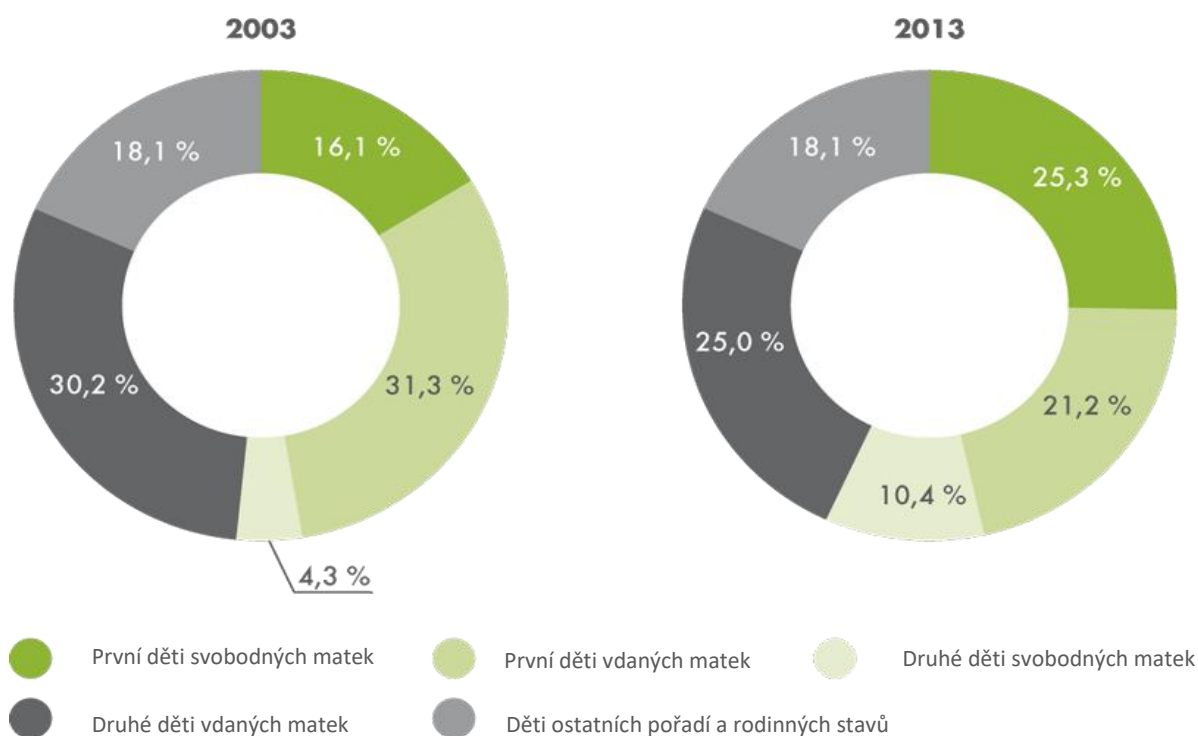
Za osamoceného rodiče lze považovat matku či otce pečující o jedno či více nezletilých dětí. Osamocený rodič je rodič žijící bez partnera z důvodu rozvodu, úmrtí partnera či svobodný rodič bez partnera. Podle Matouška (2003) je nejčastějším případem osamoceného rodiče rozvedená žena žijící se svým nezletilým dítětem nebo dětmi. Pojem osamocený rodič se tedy rovná pojmu osamělý rodič, neboť definice ze zákona o státní sociální podpoře uvádí, že za osamělého rodiče považuje „rodiče, který je svobodný, ovdovělý nebo rozvedený, pokud nežije s druhem.“ (MPSV, 1995)

Nelze však opomenout i na početnou skupinu formálně „úplných rodin“, v níž jsou partneři stále oficiálně manželi, ale fakticky spolu nežijí. Jediným možným a oficiálním způsobem, jak ukončit manželství za života obou manželů, je podle právních předpisů rozvod. Existují ale i neoficiální způsoby dlouhodobého přerušení manželství nebo jeho ukončení. Možný (1999) uvádí pět různých variant. První variantou je opuštění jednoho z partnerů. Druhou variantou je situace, kdy manželé spolu nadále žijí, ale neposkytují si emocionální podporu. Manželský pár spolu komunikuje a spolupracuje jen v nejnútnejších situacích. Další možnou variantou je dlouhodobá absence jednoho z manželů, který je uvězněný, pobývá dlouhodobě v cizině, bojuje v armádě nebo je v ilegality atd. Další je dlouhodobé přerušení manželství z důvodu přerušení hlavních funkcí manželství pro fyzickou, emocionální či mentální patologii jednoho z manželů. Poslední variantou je přeměna v tzv. rodičovské manželství, kdy manželé spolu nadále žijí pouze kvůli dětem, avšak funkce manželství jsou oslabeny nebo úplně zanikly.

Posledním pojmem je svobodný rodič. Tento typ rodičovství je spojen s nesezdaným manželstvím, které je v dnešní moderní době veřejností uznávanou formou manželství. V nesezdaném soužití žije dítě od narození s oběma rodiči, kteří potencionálně mohou vytvářet prostředí pro výchovu dítěte funkčně podobné manželství (Hamplová, Chaloupková & Soukupová, 2007). Musím však upozornit na nejednotnou terminologii, neboť společnost mnohdy svobodnou matku rovněž přiřazuje k pojmu osamělé matky, tedy matky neprovdané a žijící samostatně s dítětem.

Nejčastějším případem jsou páry vstupující do manželství rok nebo dva po narození prvního dítěte. Hamplová (2007) uvádí, že svobodné ženy nejčastěji porodí dítě prvního pořadí a některé z těchto matek se následně provdají a brzy očekávají dítě druhé. To potvrzují i statistiky z roku 2003 a 2013, které srovnávají rozložení živě narozených dětí podle pořadí a rodinného stavu matky (Graf 4).

Graf 4 – Rozložení živě narozených dětí podle pořadí a rodinného stavu matek (2003 a 2013), ČSÚ, 2014, dostupné z: www.czso.cz

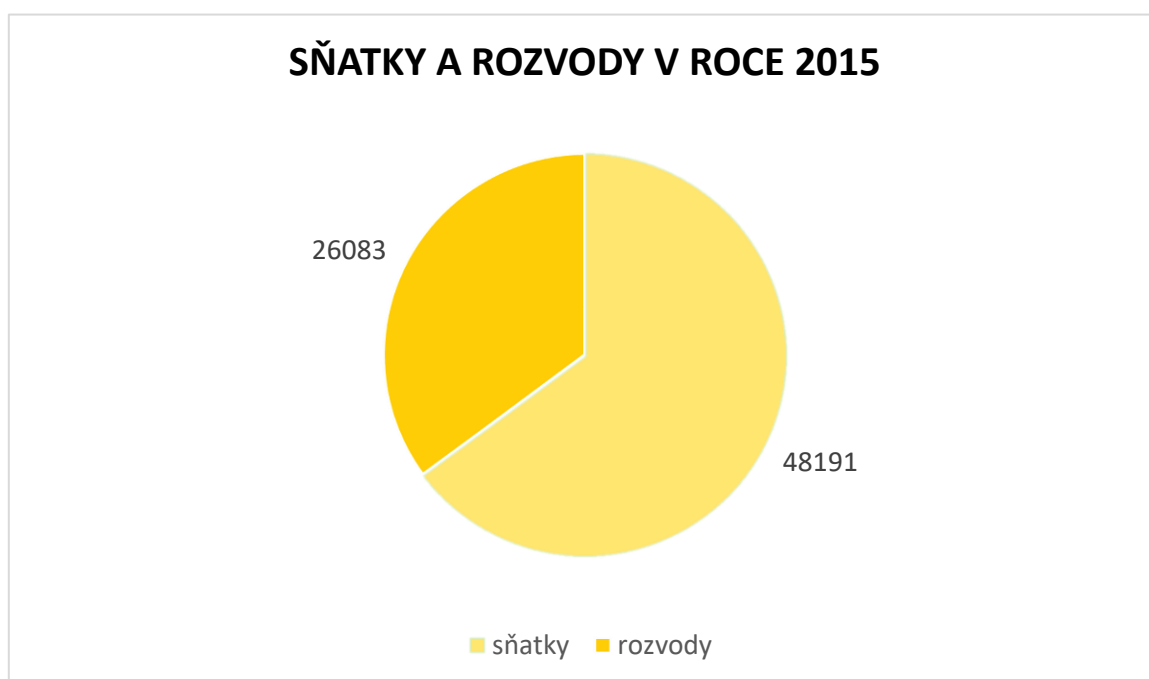
Podle ČSÚ (2013) bylo součástí neúplných rodin 75 % žen a pouze 15 % mužů. Nejpočetnější skupinu osamělých matek představovala věková skupina 35 – 44 let, která čítala celkem 36 %, druhou nepočetnější skupinou byla věková kategorie 45 – 54 let, která představovala celkem 27 %. Třetí nejméně početnou skupinou, která tvořila 14 %, byly matky ve věku 55 – 64 let.

Statistiky ukazují, že ženy jsou nejčastějšími osobami vychovávající a pečující o své dítě, neboť druhý partner či otec dítěte chybí. Procentuální hodnoty věkových skupin osamělých matek jsou dány především věkem dítěte, neboť dosažením jeho plnoletosti dochází k osamostatnění, a tedy i k úbytku osamělých matek.

3 Rozvod

Rozvody byly v posledních letech a stále jsou velice diskutovaným tématem. V naší společnosti se stal zcela běžnou a společností tolerovanou záležitostí (Kuchařová, 2003; Warshak, 1996). Rozvod je manželskými páry vnímán jako schůdné a rychlé řešení manželských neshod.

Graf 5 – Roční počet sňatků a rozvodů v roce 2015, upraveno podle ČSÚ, 2016, dostupné z: www.czso.cz

Rozvody jsou v České republice často využívány, což dokazuje vysoká rozvodovost (Graf 5). Rozvody mohou probíhat mnoha způsoby. Některé manželské páry se namísto klidného a rychlého vyřešení nefungujícího manželství za pomoci rozvodu rozhodnou pro „boj“ a pokračuje tak *„atmosféra plná napětí a stresu, která se formálně projevuje v často nekonečně opakovaných soudních řízeních o určení styku s dítětem, v soudních sporech o výživné, majetek aj.“* (Matějček & Dytrych, 1994, s. 135) Nejtěžší a nejbolestivější rozhodnutí pro rodiče se týká dětí (Warshak, 1996). Stará moudrost říká, že děti udržují manželství déle pohromadě. To dokazují i statistiky, neboť bezdětná manželství se snadněji rozvádí a manželství se třemi a více dětmi mají nižší rozvodovost

(Možný, 1999). „*Udržování manželství za každou cenu je však obecně v zásadě odmítáno.*“
(Kuchařová, 2003, s. 194)

3. 1 Rozvod a děti

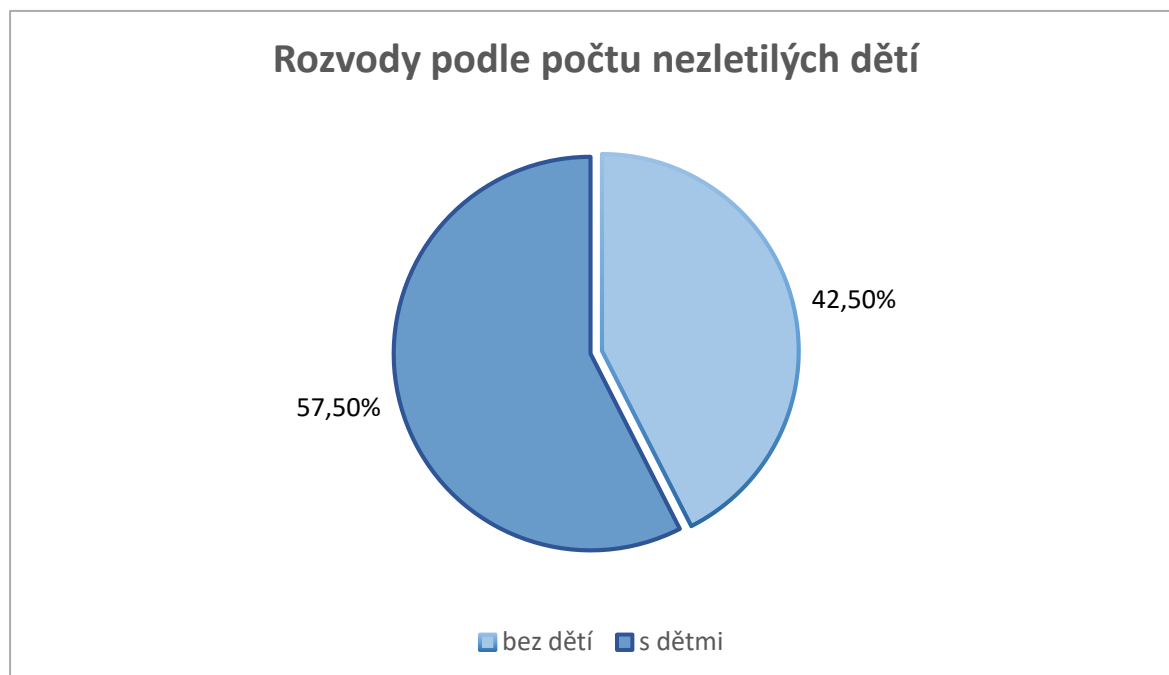
Rozvod nelze vnímat jako stresující událost pouze pro dospělé, ale i pro děti, kterých se dotýká a ovlivňuje jejich následný zdravý vývoj osobnosti (Matějček & Dytrych, 1994). Psychiatr a psychoterapeut Pöthe (1999) považuje za největší ohrožení dítěte při vývoji v dospělého jedince rozpad rodinných vztahů, který je nejčastěji zapříčiněn rozvodem rodičů, a neexistuje věk, ve kterém by dítě netrpělo rozvratem rodiny. Rodičovské konflikty během rozvodu mohou vést k nepříznivosti dítěte, což způsobuje negativní dopad na sociální, kognitivní, vzdělávací a psychobiologické funkce (Barthassat, 2014). Reakce na změnu se u dětí liší především věkem, ale i pohlavím (Matějček & Dytrych, 1994) či duševní zralostí (Pöthe, 1999). Mezi další faktory patří i zkušenost dítěte s konflikty mezi rodiči, emocionální klima rodiny a temperament dítěte (Barthassat, 2014).

Jak dítě zvládá rozvod, je ovlivněno přístupem rodičů ke konfliktním situacím. Cummings, Davies a McCoy (2008) se zabývali výzkumem, v němž zkoumali, jaký dopad má na dítě manželský konflikt. Konflikty byly rozřazeny do dvou kategorií: konstruktivní a destruktivní. Při konstruktivním řešení problémů mezi rodiči se dítě cítí bezpečněji, má důvěru ve své rodiče a snižuje se u něj pravděpodobnost agresivního chování. Naopak u destruktivního řešení problémů mezi rodiči dochází u dětí ke strachu, úzkostlivosti a beznaději. Dochází k větší pravděpodobnosti agresivního chování v důsledku pocitu hněvu, což zvyšuje riziko sociálních a psychických poruch u dětí (Cummings, Davies & McCoy, 2008). Je tedy důležité shrnout, že děti mohou rozpad rodiny vnímat různými způsoby a je ovlivněno mnoha faktory, ale i přístupem rodičů k rozvodu manželství. Obecně děti pocítují rozvod rodičů jako obavu ze ztráty svých nejbližších (Pöthe, 1999), ztrácí pocit jistoty, bezpečí (Matějček & Dytrych, 1994) a vzbuzuje v nich pocit napětí a úzkosti (Matějček & Dytrych, 1992). „*Najednou prožívají i velký pocit viny za rozpad rodiny.*“ (Pöthe, 1999, s. 31) To potvrzuje i výzkum zabývající se sebeúctou dětí během rozvodu rodičů. Děti, u jejichž rodičů často dochází k hádkám v období rozvodu, mají dle výzkumu nižší skóre sebeúcty. Nižší sebeúcta následně vede k pocitu, že hádky a následně

i rozvod je zapříčiněn právě jimi samotnými (Barumandzadeh, Martin-Lebrun, Barumandzadeh & Poussin, 2016). Dítě má během rozvodu potřebu přebírat zodpovědnost za své rodiče (Barthassat, 2014). V každém případě děti „těžce prožívají tu skutečnost, že jeho lidé, které ono má rádo a kteří k němu mají láskyplný vztah, se nemají rádi navzájem. Že se hádají, že si ubližují, že se urážejí.“ (Matějček & Dytrych, 1992, s. 4)

Rodiče často usuzují, že se rozvod jejich dětí nijak nedotýkal a nikterak neměl dopad na jejich vývoj a chování. Matějček a Dytrych (1992) ovšem považují za těžko představitelné, že by dítě nevnímalo rodinný rozvrat, napětí a odchod jednoho z rodičů, ať je v jakémkoli věku. „Je totiž třeba si uvědomit, že když se dítě přímo nehroučí, nepláče, nedělá scény, neznamená to ještě, že by rozvodem netrpělo.“ (Matějček & Dytrych, 1992, s. 4) Pöthe (1999) vysvětluje, že rodiče jsou v době rozvodu zaujati především řešením svých vlastních problémů a neuvědomují si, jaký dopad může jejich chování na dítěti zanechat. Věnují dítěti během rozvodu mnohem méně času. Za závažnější ovšem Pöthe (1999) považuje, že ignorují potřeby, prožívání a vnímání dětí a nechtějí jim naslouchat, neboť své potřeby, prožívání a vnímání považují za důležitější.

Graf 6 – Rozvod podle počtu nezletilých dětí z manželství v roce 2015, upraveno podle ČSÚ, 2016, dostupné z www.czso.cz

Podle dostupných dat ČSÚ (2016/a) soudy v České republice vydaly rozhodnutí o 26,1 tisících rozvodech. Více než polovina rozvodů (57,5 %) se týkala manželství s nezletilými dětmi. Rozvodem rodičů bylo v roce 2015 zasaženo celkem 23,2 tisíc nezletilých dětí. Tento počet je nezanedbatelný.

3. 2 Rodičovská odpovědnost po rozvodu manželství

Rodičovství je role, kterou rodič zastává po celý život. Nelze se od ní osvobodit po rozvodu manželství. S tím souhlasí i Matějček a Dytrych (1994, s. 140), kteří uvádějí, že *„rodičovství nemůžeme zrušit. Můžeme je zapřít, potlačit, nehlásit se k němu, ale odepsat je nemůžeme. I po rozvodu zůstává faktem, že jsme matkou nebo otcem zcela určitého – našeho! Dítěte.“*

Podle § 906 rodinného práva Občanského zákoníku (2012) soud rozhoduje, jakým způsobem bude každý z rodičů o dítě po rozvodu pečovat. Soud bere v potaz zájem dítěte a klade důraz nejen na vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, popřípadě i k prarodičům. Podle § 907 rodinného práva Občanského zákoníku (2012) může *„soud dítě svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte.“*

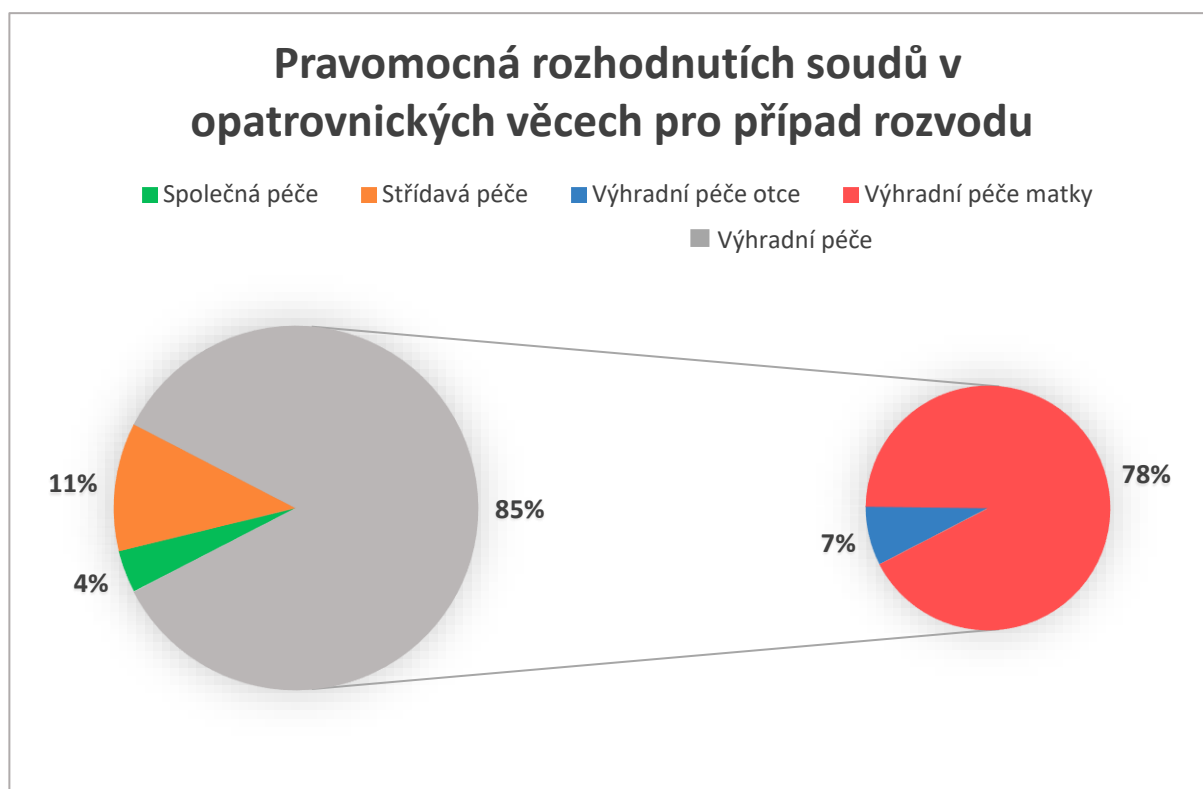
Úkolem soudu je rozhodovat v zájmu dítěte. Zároveň brát ohled na jeho osobnost, vloh, schopnosti, životní poměry rodičů a citovou orientaci. Dále posuzuje výchovné schopnosti každého z rodičů, stálost výchovného prostředí a bere v úvahu, který z rodičů se dosud o dítě staral a dohlížel na jeho výchovu. Přihlíží, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje. Rovněž soud nesmí opomenout, že dítě má právo na péči a udržování pravidelného osobního kontaktu s oběma rodiči (Občanský zákoník, 2012).

Následující kapitola bude věnována druhům porozvodové péče o děti, které jsou dle rodinného práva v České republice možné stanovit.

4 Porozvodová péče o dítě

Po rozvodovém řízení manželů je zcela nezbytné, aby bylo stanoveno, kdo, kdy a za jakých podmínek se bude o dítě starat. Jak již bylo zmíněno, v České republice existují tři formy svěření dítěte do péče rodičů – výhradní, střídavá a společná péče.

Graf 7 – *Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech pro případ rozvodu – počet věcí v roce 2015, upraveno podle Justice 2016, dostupné z: www.justice.cz*

V České republice je nejčastějším druhem porozvodové péče svěření dítěte do výhradní péče. Z následujícího grafu (Graf 7) je patrné, že děti jsou ze 78 % svěřovány do výhradní péče matek, neboť je jasné, že naše společnost stále považuje rozvedené otce za druhořadé rodiče (Warshak, 1996).

4. 1 Výhradní péče

Při výhradní péči neboli svěřením dítěte do výchovy jednoho z rodičů je zároveň upraven styk druhého rodiče s dítětem. Podle zákona rodič, kterému dítě není svěřeno do výhradní péče, neztrácí rodičovskou odpovědnost a nadále zůstává rodičem svého dítěte.

Svěření dítěte do péče matky bylo vždy pro soudy nejčastější variantou, neboť *„kult mateřství se v naší kultuře tak zakořenil, že většina soudů svěří dítě do péče otců jen v případě, kdy matka péči o děti hrubě zanedbává nebo je týrá.“* (Warshak, 1996, s. 17) Soudy v ČR v roce 2015 svěřily v 78 % děti do výhradní péče matek. Tyto statistiky vzbuzují pozornost nejenom samotných rodičů, ale i veřejnosti či odborníků. Mnoho autorů (Dudová & Hastrmanová, 2007; Novák, 2013) se zabývá otázkou, proč jsou děti nejčastěji svěřovány do výhradní péče matek. Statistiky nabízí pouze procentuální výsledky rozhodnutí o formách porozvodového svěřením dětí do péče. Nenabízí jiné přesnější hodnoty a zároveň odpověď na otázku, kolik procent otců a matek během rozvodu skutečně o svěřením dítěte do výhradní péče žádá. Podle výpovědí oslovených soudců je hlavním důvodem „nerovného“ svěřování dětí do výhradní péče matek to, že o děti ve skutečnosti žádá jen malé procento otců (Dudová & Hastrmanová, 2007). Konkrétně lze uvést, že více než 50 % mužů o svěřením dětí do vlastní péče nežádá, neboť děti z různých důvodů nechtějí. Mezi důvody patří založení nové rodiny nebo budování kariéry a s ní spojený nedostatek času. Dalším z důvodů je, že muži zastávají tradiční role, kdy matka je otci považována za hlavní pečovatelku o dítě. Zároveň *„otcové v těchto případech sami přiznávají, že nejsou fakticky připraveni se o takto malé dítě postarat a souhlasí s jeho předáním do výhradní péče matce.“* (Dudová & Hastrmanová, 2007, s. 88) Více než 10 % mužů usiluje o svěřením dítěte do péče z důvodu udržení manželství či msty. Okolo 5 – 10 % mužům nelze děti svěřit do péče. Zbývá tedy pouze okolo 35 % mužů, u kterých je reálná možnost rozhodování (Novák, 2013). Poté záleží na rodičích a rozhodnutí soudu, komu bude dítě do péče svěřeno. Samotné rozhodování rodičů je ovlivňováno věkem dítěte a porozvodovým uspořádáním péče v rodině. Podle tradičního rodinného modelu (Dudová & Hastrmanová, 2007) a kulturně-společenské zvyklosti (Warshak, 1996), která převládá v ČR, je péče o dítě ponechána matkám a otec zodpovídá za rodinu finančně (Maříková, Křížová & Vohlídalová, 2012). Tento rodinný model i role

rodičů se následně přenáší do porozvodového uspořádání péče o děti (Dudová & Hastrmanová, 2007).

V případě svěřením dítěte do výhradní péče matky je stanoven styk dítěte s druhým rodičem, který nejčastěji bývá stanoven na jeden víkend za 14 dní. Jak uvádí i zákon o rodině § 26, je jasné dáno, že musí být dbáno, „(...) aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti.“ (Občanský zákoník, 2012) Zároveň musí být respektováno právo rodiče na styk s dítětem. Právo styku je právo rodiče na kontakt s dítětem. Tento kontakt může být uskutečňován formou návštěv, pobytu dítěte u druhého rodiče nebo také neosobní formou za pomoci moderních komunikačních prostředků, jako je e-mail, telefon, Skype a další (Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2009).

Styk otce s dítětem je nepochybně nejčastějším důvodem sporů a napětí mezi rozvedenými rodiči, ostatně je to příležitost pro mnohé rodiče nadále pokračovat v konfliktu, pokud rozvodem neskončil. Studie prokázala, že nejsilnějším ukazatelem zapojení otce do kontaktu s dítětem není touha otce udržet s dítětem vztah, ale touha matky, aby dítě udrželo vztah se svým otcem. Podle studie má matka hlavní moc, pokud jde o typ a množství kontaktu dítěte s otcem (Pruett & DiFonzo, 2014). Převažují však případy, kdy styk otce s dítětem probíhá bez problémů (Matějček, 1992). Pokud tomu tak není, zákon o rodině § 27 zcela jasně stanovuje, „jestliže je to nutné v zájmu dítěte, soud styk dítěte s rodičem omezí nebo jej i zakáže.“ (Občanský zákoník, 2012) Je tedy zcela jasné dáno, že soud (ne však jeden z rodičů) může omezit či zakázat styk s dítětem. Proto je zcela nepřipustné „bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné“ a následně může vést ke změně „poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.“ (Občanský zákoník, 2012) Styk otce s dítětem po dobu dvou dnů z dvou týdnů je považován za nedostačující, jelikož tak krátký časový úsek nelze srovnat s pravidelným každodenním kontaktem. Z přirozené denní interakce se tak setkání stávají „umělým trávníkem víkendů naplněných zábavou a dárky.“ (Warshak, 1996, s. 17)

Studie (Dunn, 2004) uvedla, že více jak polovina dětí ve výhradní péči matek ve Spojených státech ztrácí po rozvodu rodičů kontakt se svými otci. Po 10 a více letech dochází k úplnému vymizení vztahu mezi dítětem a otcem, i přesto že děti uvedly, že chtějí kontakt s otcem udržet a mít ho jako součást své rodiny. Vztahy mezi otcem a dítětem

se oslabují a postupně během času vymizí. Vztah mezi rodiči však hraje zásadní roli v kontaktu a kvalitě vztahu mezi otcem a dítětem. Negativní vztah matky k otci silně ovlivňuje, zda či jak často otec navštěvuje své děti. Zároveň matky mohou mít významnou roli při ovlivňování dětí na vnímání druhého rodiče a jejich názory na styk s otcem (Dunn, 2004). Výsledek výzkumu u 162 dětí z neúplných rodin ve Velké Británii byl jednoznačný. Častější a pravidelnější kontakt otce s dítětem vykazoval intenzivnější vztah a zároveň děti měly méně problémů s přizpůsobováním (Dunn, Cheng, O'Connor & Bridges, 2004).

4.2 Společná péče

V České republice je zákonem vymezeno, že dítě je možno svěřit do výhradní, střídavé nebo společné péče. Společnou péči tedy stanovuje jako možnou alternativu. V literatuře se odborníci této formě péče příliš nevěnují. Zatímco v zahraniční literatuře je společná péče spojována s péčí střídavou (Warshak, 1996), čeští autoři ji staví jako dvě možné, ne však stejné alternativy (Dudová & Hastrmanová, 2007; Novák, 2013). Podle těchto autorů je společná péče možností, jak nadále fungovat jako rodina a neztratit tak kontakt jak s dětmi, tak s rodiči. Oba rodiče se stále zapojují do chodu domácnosti, tedy společně se starají o výchovu dětí a platí finanční výdaje rodiny. Tato forma péče se vyskytuje často (nikoli však vždy) u manželů, kteří zůstávají v jedné domácnosti a zároveň zůstávají v různých variantách společného soužití (Novák, 2013).

V jiných zemích, jako je například Belgie, Lotyšsko nebo Estonsko, dochází automaticky po rozvodu ke svěření dítěte do společné péče rodičů. Až ve chvíli, kdy společná péče nefunguje, začne tuto situaci řešit soud (Jeden Domov, 2011).

Statistika ministerstva spravedlnosti (Justice, 2016) ve statistikách prezentuje společnou a střídavou péči dohromady. Hlavním rozdílem je, že střídavá péče je jasně vymezena frekvencí střídání, zatímco u společné péče soud nevymezuje frekvenci střídání dětí. Společná péče je tedy založena na společné domluvě a dobrých vztazích rodičů (Novák, 2013).

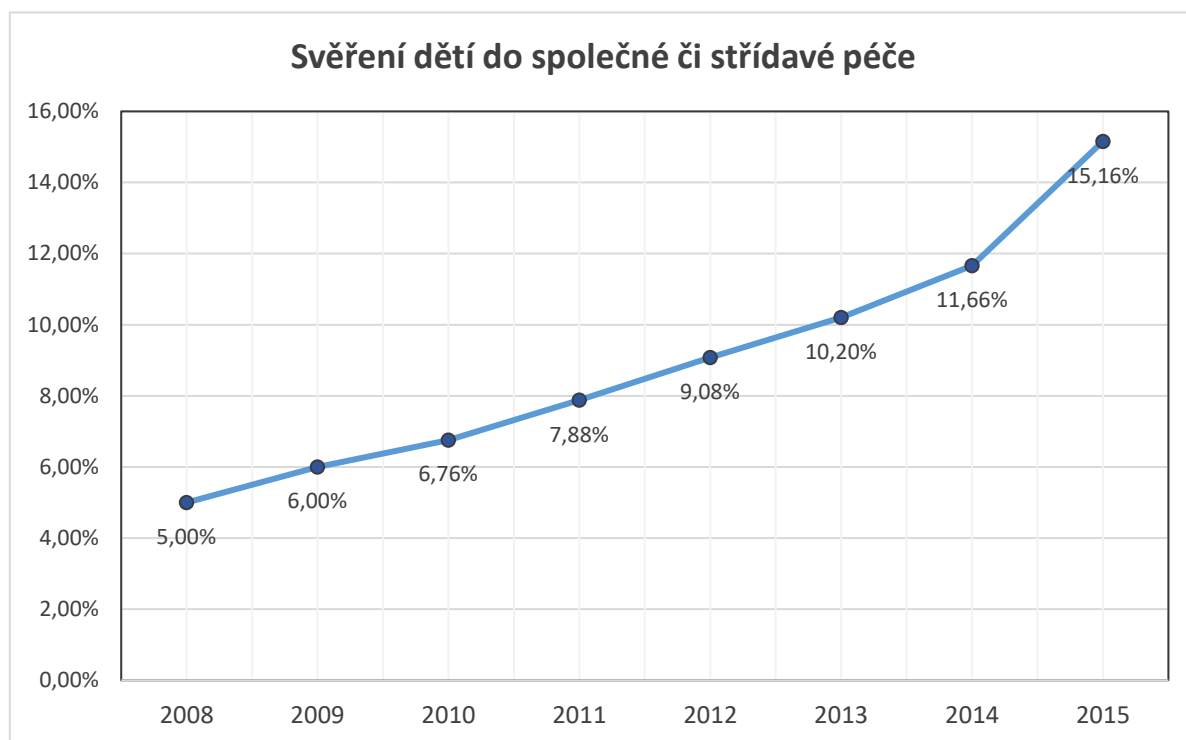
4. 3 Střídavá péče

Střídavá péče je jednou z možností péče o dítě po rozvodu manželství. Vzhledem k zaměření diplomové práce se v kapitole budu věnovat této formě porozvodové péče o nezletilé děti. V následujících kapitolách se budu zabývat výzkumy, které se věnují pohledu dětí střídavé péče. Dále se zaměřím na názory odborníků a laické veřejnosti, kteří poukazují na výhody a nevýhody střídavé péče.

Střídavá péče rodičů má v České republice poměrně krátkou historii, neboť byla uvedena v platnost od 1. srpna 1988 v novele zákona o rodině č. 91/ 1998 Sb. Tato forma porozvodové péče nebyla rodiči příliš využívána. V posledních letech však o tuto formu péče o děti stoupá zájem (Graf 8), i přestože je stále v popředí svěřování dětí do výhradní péče matek (Graf 7). Podle statistik byla střídavá péče rodičů o dítě po rozvodu v roce 2000 v České republice vyslovena soudy v 585 rozsudcích oproti více než 30 tisícům rozhodnutí o svěřením nezletilého dítěte do péče otci nebo matce. Tento trend svěřování dětí do výhradní péče byl ve srovnání se střídavou péčí v nepoměru. Střídavá péče (a společné péče) má vzrůstající trend, i přestože počet dětí svěřených do střídavé péče (a společné) stoupá pouze po stovkách. V roce 2005 bylo takto svěřeno 807 dětí, roce 2010 to bylo 1220 dětí. Rok 2012 přinesl 2 121 svěřením dětí do střídavé (a společné péče). V roce 2014 byla střídavá péče (a společná péče) vyslovena ve 2 790 případech. V roce 2015 již následovalo 3443 obdobných kauz. Od roku 2005 do roku 2015 tedy stoupl svěřování dětí do střídavé (a společné péče) o více než 420 % (ČSÚ dle Ministerstva spravedlnosti, 2015).¹

¹ Statistika Ministerstva spravedlnosti nerozlišuje mezi střídavou péčí a společnou péčí.

Graf 8 – Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech – počet věcí v roce 2008 – 2015, upraveno podle Justice 2016 (Ministerstvo spravedlnosti), dostupné z www.justice.cz

Střídavá péče je forma porozvodové péče, kdy se o dítě starají střídavě oba rodiče (Novák, 2012/b), „jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem (...)“. (Občanský zákoník, 2012) V praxi to znamená, že dítě pobývá stanovenou dobu s každým z rodičů, přičemž je zachována sdílená pečovatelská i živitelská odpovědnost rodičů za dítě (Vohlídalová, 2012). Vzhledem k tomu, že zákon nestanovuje frekvenci ani poměr střídání, nejlepší variantou je vzájemná dohoda rodičů či získání názoru odborníků, jakou frekvenci střídání by doporučovali. Pokud se rodiče nedokáží domluvit, frekvenci střídání stanovuje soud. Stanovená doba bývá v poměru stejná, či velice podobná u obou rodičů. Nejčastější variantou střídavé péče je rozdělení péče 50 / 50. Střídavá péče je charakterizována jako svěření dítěte v určitém přesně vymezeném časovém období do výchovy a péče jednoho rodiče a v následujícím stejném časovém období do výchovy a péče druhého rodiče (Novák, 2013). Intervaly střídání mohou být od několika dnů, v některých případech i několik týdnů (Hájek, 2010). Nejvyhledávanější časovou frekvenci v České republice bývá interval střídání týden / týden či 14 dní / 14 dní (Šňupárková & Hodina, 2010). Časové intervaly by měly být přizpůsobovány věku a povaze dětí.

U mladších dětí jsou vhodnější kratší časové úseky, u starších už mohou být intervaly delší a to v rozsahu více než týden. Zároveň by mělo být dbáno na vzdálenost mezi rodiči, přizpůsobivost dětí na změnu prostředí, či pokud dochází do dvou školek či škol atd. (Šňupárková & Hodina, 2010). Novák (2013) si podle svých zkušeností a praxe se střídavou péčí stojí za názorem, že nejvhodnější střídání dítěte je po týdnu.

Nejenom u výhradní péče jednoho z rodičů se stanovuje výživné, ale i u střídavé péče je výživné povinností. Výživné se vypočítává oběma rodičům podle poměru, tedy v jaké míře rodič o dítě osobně pečuje oproti druhému rodiči, ale také podle toho, jaké jsou možnosti, schopnosti a majetkové poměry rodičů. Na jiných než obvyklých nákladech (výlety, koupě jízdního kola, lyží či i drobnějších předmětů například školního penálu) se podílí rodiče stejnou měrou. Výživné se stanovuje především z důvodu, aby dítě nežilo u jednoho z rodičů na odlišné životní úrovni, než u druhého (Kováčková, 2017). Dle longitudinálního výzkumu je dokázáno, že čím více otcové tráví se svými dětmi, tím větší je jejich finanční příspěvek (Juby, Bourdais & Marcil-Gratton, 2005).

Rozvod či rozchod rodičů je náročnou situací pro všechny členy rodiny. Ve výsledku Šňupárková a Hodina (2010) zastávají názor, že střídavá péče je v porozvodovém uspořádání tím nejmenším zlem a je tedy nejlepším ze všech špatných řešení situace dítěte po rozchodu rodičů. Děti jej zvládnou přijmout, pokud ono řešení přijímají i jeho rodiče (Novák, 2013). Střídavá péče funguje i při rozbrojích rodičů, jak tvrdí (Šňupárková & Hodina, 2010), neboť rodiče jsou donuceni komunikovat alespoň o nejzákladnějších problémech svých dětí. Nucení rodičů do vzájemné komunikace a sdělování si jen nejzákladnějších informací považují za nedostatečné a není v nejlepším zájmu dítěte.

Nabízí se otázka, pokud jeden z rodičů nesouhlasí se střídavou péčí nebo dokonce oba rodiče jsou názoru, že chtějí dítě do výhradní péče, může střídavá péče opravdu fungovat? Pokud jeden z rodičů nesouhlasí se střídavou péčí, mohou po jejím zavedení vzniknout problémy. Střídavá péče by neměla být stanovena, neboť jen tak může být zajištěna žádaná stabilita a pohoda výchovného prostředí u obou rodičů, a není tak v rozporu se zájmem dítěte (Klimeš, 2009). Praxe soudů se od tohoto názoru odklání a o svěření dítěte do střídavé péče bývá rozhodnuto i bez dohody rodičů (Dudová & Hastrmanová, 2007), protože jeden z rodičů nemá právo pouhým nesouhlasem se střídavou péčí bránit dítěti, aby se mu dostalo péče druhého rodiče (Šňupárková

& Hodina, 2010). To uvádí i Asociace neúplných rodin (2011), neboť podle Ústavního soudu není překážkou, pokud jeden z rodičů s touto formou výchovy nesouhlasí. Hlavním kritériem musí být především zájem dítěte a tím je právo na zachování vztahu s oběma rodiči. Celou tuto problematiku upravuje zákon č. 89/2012 Sb., kde je dáno, že soud o svěření dítěte do střídavé péče může rozhodnout i bez souhlasu rodičů (Občanský zákoník, 2012). S tímto naopak nesouhlasí zákon v Rakousku, neboť střídavá péče může být soudy odsouhlasena pouze v případech, že oba rodiče s touto porozvodovou péčí souhlasí a nesmí ji nařídit proti vůli rodičů (Jeden Domov, 2011). Neboť jedním z důkazů osobní zralosti rodičů je schopnost domluvit se na střídavé péči, protože pokud toho nejsou schopni, nebudou schopni udržet ani výchovou jednotu (Klimeš, 2009).

Mnohdy je boj otce o svěření dítěte do střídavé péče pouze záminkou, jak matce ublížit (Novák, 2013). Proto Klimeš (2009) doporučuje, aby úřady vždy po rozhodnutí soudu o střídavé péči ověřily, zda taková výchova skutečně probíhá a „*zda ve skutečnosti není dítě při pobytu u jednoho rodiče fakticky vychováváno jinými lidmi než rodičem (velice často důsledek přezaměstnanosti)*.“ (Klimeš, 2009, s. 1) V případě takového zjištění by měla být střídavá péče soudem zrušena a dítě by mělo být svěřeno do péče toho rodiče, který se o dítě skutečně stará.

Výzkum poukazuje, že pro matky zapojené do pracovního procesu je střídavá péče výhodnější variantou. Matky nemají plnou zodpovědnost za své děti, finančně se s otcem dělí o výdaje spojené s dětmi, mají větší možnost zapojovat se do pracovního i osobního života a mají větší množství volného času (Juby, Bourdais & Marcil-Gratton, 2005). Dále je větší pravděpodobnost, že matky souhlasí se střídavé péčí v případě, že otec se o dítě staral v době společného soužití rodiny a zároveň, když matky vnímají otce jako plnohodnotného pečovatele o společné děti (Juby, Bourdais & Marcil-Gratton, 2005).

Výzkum dokazuje, že ve srovnání s „tradičním“ rodinným uspořádáním, kdy otec pracuje a matka je v domácnosti, nebo naopak kdy se oba rodiče podílejí na pracovním trhu, je pravděpodobnost u pracujících párů více než dvakrát vyšší, že přistoupí na společnou péči. Dále je mnohem pravděpodobnější, že matky s vysokoškolským vzděláním přistoupí na střídavou péči než matky se středoškolským vzděláním. Dalším neočekávaným zjištěním je, že matky, které nedokončily střední školu, jsou také více ochotny přistoupit na střídavou péči. Pravděpodobnost přistoupení otce na střídavou péči klesá v případě, že otec má pravidelné večerní nebo víkendové zaměstnání. Zajímavé

je zjištění, že pravděpodobnost zvolení střídavé péče je vysoká u mladých matek, klesá s 20. rokem a na počátku 30 let matek, následně pak zase stoupá a to od věku přibližně 33 let matky (Juby, Bourdais & Marcil-Gratton, 2005).

4.3.1 Výhody a nevýhody střídavé péče ve srovnání s péčí výhradní

V odborné, ale i neoborné literatuře či na internetu se lze dostat k mnoha článkům či výzkumům týkající se střídavé péče, ve kterých jak laická veřejnost, tak odborníci vyzdvihují výhody či nevýhody střídavé péče, které ovlivňují jak rodiče, tak i děti.

Je zřejmé, že porozvodová péče by měla být vždy v zájmu dítěte (Občanský zákoník, 2012), nejenom pro rodiče, ale i soud. Ze zkušeností vyplývá, že rodičovská práva bývají často v popředí a potřeby dítěte jsou upozaděny (Sadowski & McIntosh, 2015). Výzkumy naznačují, že je důležité postupovat v porozvodové oblasti opatrně. Všechny zúčastněné strany by měly svá rozhodnutí zakládat na znalostech dětí a rodinných vztahů než na dodržování jednotného principu rovného díla rodičů, jak to mnohdy u střídavé péče bývá (Smart, Neale & Flowerdew, 2003). Studie navrhuje potřebu nové konceptualizace, jak lze vnímat „úspěch“ ve střídavé péči, neboť úspěchem není pouze to, že je střídavé péče dosaženo, ale také že se ve střídavé péči cítí všechny strany spokojeně. Je nutné brát dítě vážně, neboť je velice často přehlíženo napětí, které se v nich utváří po rozvodu rodičů. Za zmínku v této studii stojí, že děti nevnímají vždy střídavou péči jako ideu rovnosti pro všechny tři strany. Zatímco si uvědomují, že střídavá péče byla pro rodiče spravedlivým rozdělením, samotným dětem to příliš nepřispělo k pocitu vlastní jistoty a spokojenosti (Sadowski & McIntosh, 2015).

Země, která se rozhodla vydávat rozhodnutí o střídavé péči povinně, zřejmě bez pohledu na zájem dítěte, byla Austrálie, kde vláda v roce 2006 stanovila reformu, jejímž prostřednictvím začala být střídavá péče nařizována všem rozvedeným párům s dětmi bez rozdílu, neboť každý rodič má právo trávit se svým dítětem tolik času, kolik je jen možné. V návaznosti na změnu legislativy v Austrálii výzkumem McIntoshe a Chisholma (2007) bylo zjištěno, že dětem, které se vyskytují u rodičů, kteří mají konfliktní porozvodový vztah, střídavá péče nevyhovuje. Ukázalo se, že na děti má tato situace neblahý vliv, neboť se děti projevovaly více hyperaktivně a „neřízeně“ než děti,

které měly stabilní prostředí výhradní péči jednoho rodiče. Chování dětí bylo problémové a úzkostlivé (McIntosh & Chisholm, 2007).

Dle výzkumu ve Velké Británii, kterého se zúčastnilo celkem 117 dětí ve střídavé péči, bylo za pomoci rozhovoru zjištěno, které prvky přispívají k pozitivnímu, nebo naopak negativnímu vnímání střídavé péče dětmi. Mezi prvky přispívající k pozitivnímu vnímání střídavé péče patřilo:

- zájmy a potřeby dítěte byly upřednostňovány nad zájmy rodičů,
- dětem byla poskytnuta flexibilita pohybu mezi rodiči a mohly tak převzít zodpovědnost za svůj volný čas,
- děti si zvykly v obou domovech a cítily se tam „jako doma.“

Mezi negativní prvky patřilo:

- rodiče upřednostňovali své potřeby a zájmy nad zájmy dítěte,
- rodiče neposkytli dostatečnou flexibilitu pohybu mezi rodiči nad ujednaný rámec,
- děti si nemohly zvyknout na oba domovy a necítily se jako doma, ale spíše jako nájemníci,
- vztah s jedním rodičem příliš nefungoval.

Tyto negativní prvky přispívaly dle dětí k napětí a neštěstí. Proto je dobré svěřit děti do střídavé péče těm rodičům, kteří nemají navzájem nepřátelský až apatický vztah, ale dokáží se navzájem dohodnout (Smart, Neale & Flowerdew, 2003). S tímto výzkumem se shoduje i Sadowski a McIntosh (2015), kteří potvrzují, že dítěti brání k pocitu bezpečí a jistoty převážně to, že rodiče pevně trvali na zachování stanoveného času, a to navzdory zjevné tísní a úzkosti dětí. Mezi další negativní prvky patřila nedostatečná spolupráce mezi oběma rodiči.

Hlavní výhodou střídavé péče pro děti je stále pokračující vztah obou rodičů s dítětem, který je zároveň vyzdvihován jako právo dítěte na péči a výchovu obou rodičů, která vyplývá z Úmluvy o právech dítěte či Listiny základních práv a svobod. Odborníci, ale i laická veřejnost si stojí za názorem, že není tak důležité prostředí, ale vztahy k matce a otci. Dle Nováka (2012/a) je tato výhoda podpořena výrokem, že malé dítě opravdu potřebuje matku, neboť vztah k matce se u dítěte začne vytvářet kolem sedmého měsíce věku. Nelze však opomenout, že brzy poté si dítě začne vytvářet vztah k dalším osobám

a tím je nejčastěji otec. Mezi druhým až třetím rokem u dítěte dochází k dosažení stupně rodinné identity, tedy pocitu, že do této rodiny patří, má v ní své místo. A právě tuto rodinnou identitu tvoří „jeho lidé“, kteří tvoří jeho domov. Pro dítě ovšem domov vytváří „jeho lidé“, ne však dětský pokoj, televize, nábytek, zahrada či jeho hračky (Novák, 2012/b). S Novákem souhlasí i Rusý (2017), který tvrdí, že z psychologického hlediska *„(...) je to právě malé dítě, pro které je výrazně důležitější osoba pečovatele (pečovatelů) než fyzické prostředí, kde péče probíhá. Rozhodně bude malé dítě spokojenější v přítomnosti známé pečující osoby v cizím prostředí než v domácím prostředí s cizí osobou.“* (Rusý, 2017)

Další výhodou střídavé péče je, že děti prospívají lépe v tělesném a duševním zdraví, rodinných vztazích, ale i v behaviorální a emoční adaptaci či sebeúctě než děti v péči jednoho rodiče (Šňupárková & Hodina, 2010). Děti ve střídavé péči vykazují nižší riziko emocionálních problémů a sociální nepřizpůsobivosti než děti žijící ve výhradní péči jednoho z rodičů. Možným vysvětlením může být skutečnost, že děti ve střídavé péči neprocházejí separačním procesem od jednoho rodiče a s ním související emocionální krizí. Dalším z možných důvodů je také vysvětlení, že u dětí nedochází ke ztrátě sociálního, ekonomického a lidského kapitálu (Bergstöm, Fransson, Modin & Berlin, 2015). Také bylo zjištěno, že děti ve střídavé péči jsou méně depresivní, dosahují lepších školních výsledků a lépe se vyvíjí než děti ve výhradní péči. Dále mají bližší vztahy s oběma rodiči (Nielsen, 2014). Další výhodou střídavé péče je, že děti mají méně zdravotních problémů a onemocnění spojených se stresem a byly více spokojené se svým životním uspořádáním než děti pobývajících ve výhradní péči jednoho z rodičů. U dětí bylo o 30 % méně pravděpodobné, že by byly ponechány s pečovatelkami nebo v jeslích. Téměř 90 % otců se střídavou péčí se účastnilo školních akcí ve srovnání s pouhými 60 % otců, jejichž děti jsou svěřeny do výhradní péče matky. Téměř 60 % matek uvedlo, že otcové byli při střídavé péči velice zapojeni do rozhodování o každodenním životě jejich dětí. Dokonce 13 % matek si přálo, aby se otcové zapojovali méně (Campana, Henderson & Stolberg, 2008).

Další empirická studie založená na velkém randomizovaném vzorku dětí se zaměřila na dětskou sebeúctu v různých rodinných uspořádáních. Opět se v oblasti sebeúcty ukázala střídavá péče jako lepší varianta, neboť děti se střídavou péčí měly vyšší skóre sebeúcty než děti pobývajících ve výhradní péči matek. Zajímavé bylo zjištění, že

frekvence kontaktu s otcem neovlivňovala výsledky studie (Barumandzadeh, Martin-Lebrun, Barumandzadeh & Poussin, 2016).

Další studie zkoumala výhody střídavé péče v souvislosti mezi psychosomatickými potížemi dětí a rodinným uspořádáním na vzorku dětí ve věku 12 a 15 let. Studie prokázala, že nejméně problémů bylo hlášeno u dětí z úplných rodin. Děti ve střídavé péči měly o něco více psychosomatických potíží. Nejvíce potíží bylo zjištěno u dětí žijících pouze ve výhradní péči jednoho z rodičů. Mezi nejčastější psychosomatickou poruchu se řadila nespavost. Zatímco se nespavost objevovala u dětí ve výhradní péči jednoho z rodičů ve 22 %, u dětí ve střídavé péči byla ve 14 %. Průřezová studie založená na národním průzkumu zjistila, že děti žijící ve střídavé péči trpí méně psychosomatickými problémy než děti žijící ve výhradní péči jednoho z rodičů. Výsledky ukázaly, že psychosomatické problémy jsou částečně ovlivněny materiálními zdroji, vztahy a kontaktem s oběma rodiči (Bergstöm, Fransson, Modin & Berlin, 2015).

Konečné výsledky výzkumu dokazují, že děti přijímají rozvod lépe, pokud je zvolena střídavá porozvodová péče, než když je zvolena péče výhradní. Společná péče vede k mnohem vyšší pravděpodobnosti dodržování vyplácení alimentů. Společná péče je preferovanou možností při velkých konfliktních situacích, protože pomáhá snížit konflikt v průběhu času, a to je v nejlepším zájmu dítěte (Bender, 1994). Celkové shrnutí 40 studií týkajících se střídavé péče (Nielsen, 2014) se shoduje, že děti všech věkových kategorií ve střídavé péči měly lepší výsledky (emocionální, behaviorální, zdravotní) než děti ve výhradní péči jednoho z rodičů. Dále nebyl nalezen žádný důkaz, že střídavá péče je spojena s negativními následky pro kojence a batolata (Nielsen, 2014)

Na nevýhody střídavé péče ukazují výzkumy, které dokládají, že děti se střídavou péčí pociťují odcizení a stres. Denní stres způsobují dlouhé vzdálenosti do školy, od přátel a volnočasových aktivit. Dalším stresorem je nedostatek stability v rodičovství a domácím prostředí, neboť je nutné neustále se přizpůsobovat požadavkům dvou různých rodin. Cestování mezi domovy a neustálá snaha zůstat v kontaktu s přáteli bylo dětmi uvedeno jako nevýhoda střídavé péče. Dospívající uvedli, že dávají přednost jednomu domovu (Bergstöm, Fransson, Modin & Berlin, 2015). Další studie prokázala, že děti žijící ve výhradní péči jednoho rodiče jsou méně spokojené se vztahy s jejich rodiči, než děti žijící ve střídavé péči obou rodičů (Bergstöm, Fransson, Modin & Berlin, 2015).

Na otázku, jaké výhody přináší střídavá péče dětem, reagoval Tyl (2006), který provedl rešerši vědeckých časopisů Národní lékařské knihovny USA. V článku je uvedeno, že všechny výzkumy konzistentně zjistily, že děti ve střídavé péči jsou tělesně a duševně zdravější, mají lepší rodinné vztahy, jejich sebeúcta je na vyšším stupni než v péči jednoho rodiče. Další výhodou je jistě i to, že dítě je i nadále v kontaktu s oběma rodiči a jejich vztah je stálý.

„Podle zkušeností lidí, kteří se rozhodli pro střídavou péči, je dobré zapomenout na malichernosti, i když je to hodně těžké.“ (Novák, 2013, s. 14) Střídavá péče se stává nadějí i pro frustrované rodiče, nejčastěji muže, kteří tak mají možnost nestát se pouze „svátečními“ rodiči (Novák, 2013). Pro některé z rodičů je střídavá péče možností, jak vydírat, vyhrožovat či mstít se po rozvodu bývalému partnerovi. Tím se však udržuje konflikt rodičů i po rozvodu. Trvá-li napětí a jeden i druhý rodič střídavě vlastní dítě popuzuje a podplácí, dochází k nebezpečí nepřiměřené zátěže nervového systému dítěte, která se může promítnout jako následek do budoucího vývoje osobnosti dítěte (Matějček & Dytrych, 1992). To potvrzuje i shrnutí 40 studií zaměřených na střídavou péči (Nielson, 2014), ve kterých je uvedeno, že je nevhodné přistupovat či pokračovat ve střídavé péči ve chvíli, kdy nadále pokračují konflikty mezi rodiči. Střídavá péče je pro děti nevýhodná ve chvíli, když se v rodině objevuje násilí, nebo v situaci, kdy děti zaujímají apatický vztah k jednomu z rodičů (Nielsen, 2014). Nevyhovující je střídavá péče pro dospívající, kteří se neustále cítí být středem pozornosti nebo dospívající, kteří mají špatný vztah se svým otcem. Na tyto dospívající má střídavá péče neblahé následky v podobě menší spokojenosti a vyšší deprese (Sondermans, Vanassche & Matthijs, 2013).

Laická veřejnost, která se střídavou péčí nesouhlasí, tvrdí, že dítě potřebuje pouze jeden domov. K tomu se vyjadřuje Novák (2012/b) tvrzením, že dítě je schopno pochopit, že se o něj rodiče hodlají „podělit“, protože ho oba mají rádi, a ono je schopno „rozdělit“ svůj čas na dvě poloviny, neboť má své rodiče také rádo. Nestává se tedy po zavedení střídavé péče „bezdomovcem“, spíše naopak, má dva domovy.

Je ovšem nutno podotknout, že ne vždy je střídavá péče v nejlepším zájmu dítěte. Ani Novák (2013) se neodvazuje tvrdit, že střídavá péče je vhodná pro každou rodinu, neboť ve velkém měřítku záleží na rodičích, jak se dokážou dohodnout na společné péči svých dětí. Není pak zcela v pořádku, pokud střídavá péče funguje jen tak napůl. Místo poklidné výchovy dětí pak může docházet k manipulaci a prosazování vlastní pravdy

rodičů. S tím souhlasí i Rathus (2009), který uvádí, že střídavou péčí nelze považovat za vhodnou pro všechny rodiny.

Výzkumy také poukázaly na výhody pro rodiče. Otcové mající své děti ve střídavé péči jsou spokojenější a sebevědomější. Matky se cítily méně zodpovědné za děti, byly méně ve stresu a pociťovaly menší zátěž než ženy s výhradní péčí. Nevýhodou naopak je, že se ženy se střídavou péčí cítily méně spokojené. Je tedy v rozporu, že ženy se střídavou péčí se cítily méně spokojené, i přesto že pociťují méně stresu, zátěže a zodpovědnosti. Další výhodou nejenom pro rodiče, ale i děti je, že se mezi oběma rodiči mající střídavou péči objevuje méně konfliktů a více pozitivních pocitů ze vzájemného vztahu (Bauserman, 2012).

Je však nutno upozornit, že v ohledu střídavé péče se mnoho studií přiklání k výhodám či nevýhodám střídavé péče, i přesto že většina studií trpí řadou metodologických nedostatků. Mezi hlavní nedostatky patří kvalita vybraného vzorku, zkreslení vlivem výzkumníků a výzkumy tak mají omezenou platnost svého závěru. Tyto studie pak slouží jednotlivým zájmovým skupinám jako argument pro prosazení svého názoru (Pavlát, 2010).

5 Výchova

Vzhledem k tématu diplomové práce jsem se zaměřila na vymezení pojmu výchova a následně se věnovala výchovným stylům.

Výchovu lze chápat různými způsoby, nejvýstižněji je výchova popsána v definici: *„Obyčejně se výchova chápe jako záměrné působení rodičů, učitelů, vychovatelů a výchovných institucí na vychovávaném, především na děti a mládež. Rozumí se tím působení záměrné, cílevědomé, směřující k určitému výchovnému cíli – rozvinout v dítěti určité vlastnosti, názory, postoje, hodnotové orientace. Je to působení využívající určitých výchovných prostředků a metod založených na zkušenostech, tradici, popřípadě i na vědeckých poznatcích.“* (Čáp & Mareš, 2001, s. 247) Jedním z hlavních důvodů výchovy je, že lidé přicházejí na tento svět *„necivilizovaní a výchova je nutná k výchově člověka, jenž bude jednou schopen utvářet bezpečnou, zdravou a mírumilovnou společnost.“* (Rheinwaldová, 1997, s. 153)

Rodiče vychovávají své děti různými výchovnými způsoby a styly. Současný populární způsob výchovy je někdy kritizován jako nedůsledný. Děti se stávají nerespektujícími a neposlušnými (Morrish, 2003). Nabízí se otázka, kdy začít s výchovou dětí, aby nedošlo k takovým následkům? Dle Matějčka (2013) je dítě vychováno ve chvíli, kdy *„(...) vyvíjející se plod je v kontaktu (...) s matčiny tělesnými pochody, ale i s její psychikou. Z toho plyne, že dítě je (...) vychováno už během těhotenství. Ale (...) způsob, jakým se chováme k dítěti a jak je tedy vychováváme je dalekosáhle ovlivněn našimi tzv. rodičovskými postoji, které se vytvářejí dávno dříve, než k nějakému těhotenství vůbec dojde.“* (Matějček, 2013, s. 10) Výchova probíhá po celý život člověka a tento proces končí až smrtí (Prokešová, 2013).

V následujících kapitolách se zaměřím na výchovné styly, dále na pravidla výchovy, které se týkají a zároveň jsou zaměřeny na výchovu dětí ve střídavé péči. Konkrétně se budu věnovat čtyřem hlavním pravidlům výchovy, které jsou postaveny na teorii podle Matějčka (1989). Tu doplním i dalšími autory zabývajícími se výchovou. Mezi tyto oblasti výchovy patří citová blízkost, výchova vzorem, důslednost, odměny a tresty.

5. 1 Výchovné styly

V dnešní moderní společnosti rodiče vychovávají své děti různými výchovnými styly, od liberálního až po autoritativní styl. Volba výchovného stylu má velký vliv na další rozvoj osobnosti dítěte. Každý člověk má představu, jakým způsobem je ideální dítě vychovávat a jaké prostředky a metody jsou či nejsou správné. Taková představa se pak promítá do výchovného stylu. Výchovný styl si ovšem nevybíráme náhodně, je ovlivněn faktory, jako je socioekonomický status, původní rodina, kultura a tradice, náboženství, nebo také věk či pohlaví vychovávajícího. Velice podstatným prvkem pro utváření výchovného stylu je postoj vychovávajícího, který je ovlivněn zážitky a zkušenostmi z dětství či primární rodiny, hodnotami či psychickým a duševním vývojem vychovávajícího. Výchovný styl lze připojit k osobnostním vlastnostem jedince a je, tak jako osobnostní vlastnosti, stálý, nelze však říci, že neměnný (Čáp & Mareš, 2001).

Čáp (1996) definuje výchovný styl jako „(...) celkovou interakci a komunikaci dospělých (matky, otce, učitele, rodiny, školy atd.) s dítětem. Projevuje se volbou a způsobem užití výchovných prostředků, postupů a metod, tomu odpovídajícím prožíváním a chováním dítěte, které opět ovlivňuje prožívání a chování dospělého.“ (Čáp, 1996, s. 135) Výchovných stylů je celá řada. Čáp (1996) užívá termín styl výchovy převážně k označení tří základních stylů: liberálního, demokratického a autokratického. K tomuto základnímu triu je přiřazován i ochranářský výchovný styl (Prokešová, 2013).

Liberální výchovný styl je charakterizován jako volný či slabý, někdy vyznačován až nulovým vedením a řízením dítěte ze strany rodičů. Rodiče kladou minimální požadavky, ale již nekontrolují dosažené výsledky dítěte. Liberální styl je orientován na největší míru vlastních aktivit dítěte a bez omezení ze strany rodičů. Tento výchovný styl může u dětí vést k egoismu, nespolehlivosti, nedisciplinovanosti či poruchám chování (Čáp, 1996; Prokešová, 2013).

Demokratický výchovný styl, často nazývaný jako kooperativní či integrační, je charakteristický respektováním dítěte a jeho osobnosti vychovávajícím. Vychovávaný jedinec má možnost rozhodovat se o sobě samém a tím se učí ze svých chyb. Na rozdíl od liberálního výchovného stylu zde vychovávající má důležitou roli v regulaci jednání, které přizpůsobuje věku dítěte a důsledkům plynoucím z jednání dítěte. Dále se snaží působit na děti osobním příkladem a kladou menší množství příkazů a ponechávají prostor pro diskusi. Vychovávající se snaží být dítěti přítelem nežli autoritou. Demokratický styl

výchovy je považován v dnešní společnosti za zlatou střední cestu, která přináší u dětí výsledky. Dítě se projevuje lepším chováním, školními a pracovními výsledky a rozvíjí schopnost aktivního a kooperativního chování (Čáp, 1996; Prokešová, 2013).

Autokratický, či autoritativní nebo také dominantní styl výchovy se vyznačuje převážně neustálým direktivním řízením a kontrolou. Hlavním účelem vychovávajícího je dítěti dávat požadavky a příkazy, které nepodléhají diskusi ani názorům či přáním dítěte, vychovávaný se tak stává jasnou autoritou. Autokratický výchovný styl může u dítěte vést buď k projevům agresivity a dominance, nebo naopak k nerozhodnosti a podřízenosti druhým (Čáp, 1996; Prokešová, 2013).

Prokešová (2013) uvádí jako další ochranářský styl výchovy, který se projevuje přemírou péče. Vychovávající však nedává dítěti prostor pro vlastní rozhodování, iniciativu či samostatnost ve vykonávaných činnostech. Dítě se tak pod vlivem ochranářského výchovného stylu stává nesamostatným, příliš poslušným a dosti často se projevuje závislostí na druhých lidech (Prokešová, 2013).

Další výchovné styly jsou zařazeny do modelu devíti polí. Tento model je kombinací emočního vztahu rodiče k dítěti se silou rodičovského řízení. Emoční vztah je rozdělen do čtyř druhů – záporný, záporněkladný, kladný a extrémně kladný. Řízení rodičem se dělí na čtyři druhy – silné, střední, slabé a rozporné (Čáp, 1996).

Pod záporný emoční vztah je přiřazena autokratická výchova, která je také označována jako tradiční či patriarchální. Působení rodičů v rodině je silně až středně řízené. Při nedodržení příkazu následuje trest. Vyjadřování kladných emocí rodičem směrem k dítěti není obvyklé. Volná liberální výchova s nezájmem o dítě je ovlivněna záporným emočním vztahem k dítěti. Rodiče zároveň působí na děti slabým výchovným řízením, které se pro děti stává nepodporující a nemotivující. Pesimální forma výchovy je podpořena rozporným řízením se záporným vztahem k dětem. Obvykle v rodině bývá pouze jeden z rodičů se silným řízením, druhý rodič se tak pro děti stává „ochráncem“ (Čáp, 1996).

Pod kladný emoční vztah spadá laskavá výchova bez požadavků a hranic. Rodič působí na dítě slabým řízením. Obvykle je mezi rodiči a dětmi přátelský vztah, který děti nemotivuje k plnění požadavků (Čáp, 1996).

Extrémně kladným vztahem se vyznačuje kamarádský vztah rodičů a dětí, který je charakteristický dobrovolným dodržováním pravidel. Děti plní požadavky a přání rodičů bez nátlaku. Rodiče do výchovy příliš nezasahují a jejich řízení je slabé (Čáp, 1996).

Kladným a extrémně kladným vztahem rodičů k dětem se vyznačuje výchova přísná a přitom laskavá. Rodiče mají vysoké nároky, které děti přijímají. I přes silné řízení rodiče přijímají názory dětí na jejich výchovu. Mezi další styl výchovy patří výchova optimální, která je charakteristická vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením. Děti považují tento styl výchovy za nejvhodnější. Poslední výchovný styl je založen na rozporném řízení rodičů s vyváženým emočním vztahem. Rodiče na děti působí laskavě a ponechávají jim volnost ve výchově (Čáp, 1996).

5. 2 Pravidla výchovy

Ve snaze k dosažení správné výchovy rodiče užívají rozmanitých výchovných prostředků a metod, jako je „(...) *kladení požadavků a kontrola jejich plnění, vysvětlování, přesvědčování, pochvaly a napomáhání, odměny a tresty, působení osobním příkladem, činností, využitím vlivu malé skupiny.*“ (Čáp, 1996. s. 135) Při tvorbě výzkumných otázek jsem výchovu rozdělila na čtyři základní pravidla, mezi které patří citová blízkost, důslednost, trestání a odměňování a výchova vzorem. Těmito pravidly výchovy se budu v následujících kapitolách zabývat. Je ovšem důležité zmínit, že pro rodinu je typický „integrační“ model výchovy, který tvrdí, že výchova není pouze jednostranné působení vychovatele na vychovávaného. Při výchově totiž dochází k vzájemnému působení jednoho na druhého, a tak je vychovatel (rodič) vychováván svým vychovávaným (dítětem). Rodič je tak ovlivněn a stává se citově zúčastněným, neboť každý výchovný prostředek použitý na dítě se rázem vrací k rodiči v podobě libosti či nelibosti dítěte v různých variantách (Matějček, 1992). Je důležité podotknout, že výchovné prostředky nejsou u vychovatelů neměnné a stálé, neboť je neustále ovlivňován reakcemi dítěte, které jsou závislé na jeho věku, pohlaví či osobnostních rysech. Rodič své výchovné prostředky může neustále měnit pod vlivem okolností, tedy i pod vlivem rozvodu.

5.2.1 Výchova dětí po rozvodu

Rodiče jsou po rozvodu více než kdy jindy citliví vůči svým dětem. Je důležité si uvědomit, že po rozvodu rodičů je optimální, pokud rodinný vztah volně pokračuje. Rodiče si i přes své pocity musejí uvědomit, že manželství se sice rozpadlo, ale rodičovství pokračuje, ať už je zvolena jakákoli porozvodová forma péče. Dítě si časem zvykne na oddělení svých rodičů a vše se stabilizuje, pokud se vztahy mezi otcem a matkou nepřátelsky nemíchají a není narušována výchova jednoho z rodičů druhým (Matějček, 1992). „*Pamatujte na jednu základní psychologickou příručku. Ta říká, že si dítě zvykne žít zcela dobře ve dvou různých světech, pokud se mu nepřátelsky nemíchají.*“ (Matějček, 1992, s. 7) Špaňhelová (2010) doporučuje, aby rodiče i po rozchodu zachovali podobný výchovný přístup k dětem, aby měly jistotu určité stálosti. Pokud však dojde u jednoho rodiče k citlivějšímu a volnějšímu výchovnému postoji, může se stát, že dítě je zmateno, neboť „*u jednoho rodiče je chování v pohodě přijímáno, prochází mu, u druhého ne.*“ (Špaňhelová, 2010, s. 99) Prvotně po rozchodu či rozvodu rodičů by bylo vhodné, aby se rodiče společně domluvili na výchovných postupech, které hodlají na dítě uplatňovat a společně se pokusit o jejich sjednocení (Špaňhelová, 2010).

V následující kapitole se zaměřím na výchovnou zásadu, která je podstatná a důležitá nejenom v úplné rodině, ale především po rozvodu či rozchodu manželství. Touto zásadou je jednotnost ve výchově. Za podstatný rozdíl mezi úplnou a rozvedenou rodinou považují, že v úplné domácnosti je možno ihned či alespoň zpětně reagovat na nejednotný přístup druhého rodiče k dětem. Po rozchodu manželství však považují za podstatné, jak již bylo zmíněno za pomoci Špaňhelové, aby se rodiče společně domluvili a stali se tak jednotnými ve výchově svých dětí.

5.2.2 Jednotnost ve výchově

Jednotnost ve výchově je velice důležitá, neboť tím, že rodiče mají stejný přístup, vzbuzují v dítěti důvěru a pocit bezpečí (Cenová, 2011; Prokešová, 2013). To je ovšem nutné i u střídavé péče, neboť podle Klimeše (2009) jsou pro tento typ porozvodové péče vhodní jen ti rodiče, kteří jsou schopni zachovat výchovou koalici. Při výchově dítěte by mělo být rodiči dbáno na jednotnost. Pokud tomu tak není, děti se naučí využívat nesouladu ve svůj osobní prospěch. Nejhorší situace nastane ve chvíli, pokud oba rodiče

mají zcela rozdílný přístup k výchově dětí. Dítě tak pocítuje zmatek, nejistotu a vnitřní nesoulad (Klimeš, 2009).

V případě střídavé péče nejednotnost více podporuje delší interval střídání dítěte mezi rodiči, proto je za vhodnější považován interval týden u otce a týden u matky (Novák, 2012/b). Často nesoulad ve výchově nastává v rodinách, kde dochází k neshodám ve vztahu mezi rodiči, kteří pak využívají své dítě jako prostředníka při svých konfliktech v partnerském vztahu (Cenková, 2011). Aby rodina fungovala harmonicky i po rozvodu, je důležité, aby byla „(...) *rámcová jednota v cílech a formách působení a vzájemné neshazování se mezi výchovnými autoritami.*“ (Novák, 2012/b, s. 108)

V následujících kapitolách se zaměřím na výchovná pravidla podle Matějčka (1989). Tyto pravidla zároveň propojím s tématem mé práce, tedy s problematikou, riziky a doporučeními týkající se porozvodové výchovy, která bude teoreticky podložena a bude tak sloužit k lepšímu porozumění výzkumu.

5.2.3 Citová blízkost

Charakteristickým znakem rodinné výchovy je vytváření trvalých a hlubokých citových vztahů mezi rodiči a dítětem. Láska mezi nimi není však jednostranná. Je to proces, který se děje oboustranně. Rodiče i děti jsou navzájem vázáni hlubokým citovým vztahem, který zároveň přijímají, ale také opětují (Matějček, 1992). Citový vztah se poprvé objevuje při tzv. specifickém citovém vztahu k mateřské osobě (Matějček, 2013). Za mateřskou osobu nelze považovat pouze matku, ale jakoukoli osobu, která se k dítěti mateřsky chová. Tato osoba může být nejenom matka, ale i otec, sestra, babička, vychovatel či vychovatelka. Tato osoba se musí projevovat jako „*dárce citové jistoty a opory.*“ (Matějček, 2013, s. 26) Jak již bylo zmíněno, na projevování citů k dítěti nikdy není dost brzy, neboť jaký charakter si ponese do pozdějšího života, je odrazem toho, jak mnoho rodičovské vřelosti se dítěti dostalo v prvním roce života.

Mezi způsoby použití citové blízkosti patří ochrana proti nejružnějšímu vnějšímu nepohodlí (hlad, zima, mokro, horko, ...), které mají za úkol uspokojit základní potřeby dětí. Mezi citové projevy patří i políbení, pomazlení, zamračení, zvýšení hlasu, ale i to, že dítě vnímáme jako milé a hezké. V takových rodinách, kde dítě získává dostatečné množství citové vřelosti, se stává zdravě sebevědomým, optimistickým a empatickým

(Matějček, 1989). Nesmíme však citovou blízkost zaměňovat za „rozmazlování a rozněžné vzdychnutí jednoho nad druhým.“ (Matějček, 1989, s. 180)

Pokud dítě žije s pocitem citových vztahů, je to pro něj zároveň pocit jistoty a důvěry (Matějček, 1989), podmínkou ovšem je, aby prostředí bylo vřelé a stálé. Tyto pocity se mohou ztrácet v období rozvodu rodičů (Matějček, 2013). Rodiče mají po rozvodu sklony zaměňovat citové potřeby dítěte za potřeby materiální, tedy zahrnovat dítě hračkami, drahým oblečením, sportovní výstrojí či technickými vymoženostmi (Matějček & Dytrych, 1994), čímž si chtějí získat lásku dětí, avšak tyto „příjemnosti“ nejsou to, co děti potřebují nejvíce. Potřebuje pocit jistých vřelých vztahů, které v přítomnosti svého rodiče cítí. Navíc dítěti „více imponuje, je-li jeho vychovatel vyspělou, samostatnou osobností, jestliže je na něho spolehnutí, jestliže se nevytahuje, ale něco opravdu dovede, jestliže mezi jeho slovy a jednáním není žádný rozpor.“ (Matějček & Dytrych, 1992, s. 10) Dítě po obdržení dáreků necítí od rodiče stanovenou dávku spolehlivosti, věrnosti a statečnosti, ani žádnou jinou vlastnost, která mu imponuje, ale spíše považuje jednání daného rodiče za slabé a začíná toho dříve či později využívat, či dokonce daného rodiče vydírat pod podmínkou získání úplatku ve formě drahého dárku (Matějček & Dytrych, 1992).

5.2.4 Důslednost

Důslednost se dá definovat jako nastavení a podrobení dítěte pravidlům (Matějček, 1989), požadavkům a omezením vychovatelů (Matějček, 1992), ale i naučit děti uposlechnout instrukcím dospělých a respektovat jejich autoritu (Morrish, 2003). Morrish (2003) rozděluje důslednost na „(...) učení poslušnosti, která se zaměřuje na výchovu dětí k schopnosti podřídit se pravidlům, omezením a pokynům dospělých. (...) učení dovednostem (...), aby se děti naučily zodpovědnosti a schopnosti spolupracovat.“ (Morrish, 2003, s. 22)

Má-li důslednost přinášet pozitivní přínos pro děti, musí být hranice svobody dostatečně široké, aby se v nich dítěti dobře žilo. „Důslednost neznamená totéž, co přísnost. A neznamená také, že chceme, aby nás dítě poslouchalo na slovo, slepě, bez uvažování.“ (Matějček, 1989, s. 193) Neboť to by pro dítě nebylo přínosem, ale spíše by ho zbavovalo samostatnosti v rozhodování a myšlení.

Důslednost je pro děti užitečná, i když se to na první pohled nemusí zdát. Dítěti přináší pocit jistoty (Matějček, 1989) a poskytují mu ochranu před mnohými nebezpečnými situacemi (Morrish, 2003). Svět se pro dítě stává jasnějším, jistějším a srozumitelnějším. Dítě si je jisté ve svém chování a ví, co se nesmí, musí a co se může. Naučí se tak znát své hranice (Matějček, 1989). Dítěti zároveň vnáší do života řád a předvídatelnost (Morrish, 2003).

Podmínkou je, aby se k dítěti „jeho“ lidé chovali přibližně týmž způsobem a byli jednotní. *„Když jeden řekne ano, aby druhý neříkal ne!“* (Matějček, 1989, s. 193) Dítě je pak zmatené a ztrácí jistotu, kterou by důslednost měla přinášet. Proto rodiče musejí dávat pozor, aby matka nekladla přehnaný důraz na jedno a otec na druhé, i přesto že je přirozené, že se výchovné názory jednotlivých rodičů ve všem neshodují, avšak ve většině podstatných pravidlech musejí být zajedno. *„To však je dost těžko možné, když někdo v rodině má naprosto určitý ideál, jak by dítě mělo vypadat, jak se chovat, čeho dosáhnout, a když ostatní členové rodiny takový ideál nemají, anebo ideál mají, ale jiný, či dokonce protichůdný.“* (Matějček, 1989, s. 193)

5.2.5 Odměny a tresty

Odměny a tresty patří mezi základní výchovná pravidla (Matějček, 1989), která jsou rodiči používána jako způsob motivace, nazývaný též jako „dvoukomponentový model rodičovského zpevňování“ skládající se z pozitivního a negativního zpevňování (odměnou a trestem) (Čáp, 1996). Nabízí se otázka, jakým způsobem či v jaké míře trestat nebo odměňovat. Podle Matějčka (1989) na množství nezáleží, na správném použití však ano, neboť důraz je kladen především na vztah mezi vychovatelem a vychovávaným, kteří mezi sebou mají osobní, možná i intimní vztah, který vychovatele a dítě vzájemně spojuje (Matějček, 1989).

Aby měl trest smysl a výchovný účinek, musí dítě cítit vinu a *„musí si být vědomo prohřešku proti dobrému vztahu, který mezi dítětem a jeho rodiči nebo jiným vychovatelem panuje.“* (Matějček, 1989, s. 183) Neboť bez pocitu viny se trest stává pouze aktem násilí a ztrácí výchovný smysl. Trest však není pouze o vztahu a pocitech viny, trest má tři hlavní cíle. Za prvé má napravit škodu, kterou dítě svých chování způsobilo. Za druhé má působit tak, aby se obdobné chování již neopakovalo. Za třetí má z dítěte sejmut pocit viny, protože ten utváří nejistotu ve vztahu mezi dítětem a vychovatelem a tím, vůči němuž

se dítě provinilo (Matějček, 1989). Trest musí být použit správně, aby bylo dosaženo správného výsledku.

Odměna je „*onen, příjemný, povznášející prožitek uspokojení nad dílem, které bylo dobře přijato těmi, na kterých záleží. Pocit uspokojení, že nás má někdo rád a že se můžeme těšit z jeho přízně.*“ (Matějček, 1989, s. 183) A to je pro dítě důvodem takového chování v budoucnu – opakovat ho za cílem získání odměny spojené s takovými pocity. Na rozdíl od trestu má ovšem odměna větší dosah a účinnost, neboť navozuje a utvrzuje správné chování (Matějček, 1989). Hlavním cílem odměn je podpora správného výcviku a výuky dětí, které mohou fungovat jen za předpokladu, že budou používány správně (Morrish, 2003).

5.2.6 Vzor rodiče

Součástí správné výchovy, která působí nejúčinněji, je především dávat dětem příklad sebou samým, „*jak žít, jak se chovat, jak pracovat, jak mluvit, jak milovat, jak se starat o sebe a své blízké a tak podobně.*“ (Cenková, 2011, s. 144) Příklad se netýká pouze lidí, ale i věcí, přírody, myšlenek, ideálů a hodnot, ale i postojů (Matějček, 2013). Rodiče tím dítěti nastavují jakési biologické zrcadlo (Matějček, 2013), neboť napodobování je první fáze jakéhokoli učení (Cenková, 2011). Učení vzorem je zcela přirozené chování rodičů, kteří jsou součástí rodiny, zároveň je to způsob výchovy, který dokáže fungovat i bez vnucování a ponaučování (Matějček, 2013). Dokonce se tímto způsobem děti naučí daleko více, tedy tím, že rodiče sledují a pozorují jejich chování a následně je napodobují (Morrish, 2003). Pokud rodiče dávají dětem dobrý příklad, nejsou později nuceni stanovovat hranice jejich chování (Cenková, 2011). „*Rodinné soužití je tedy mimořádně účinným výchovným nástrojem, kterého bychom měli užívat s rozvahou a odpovědností.*“ (Matějček, 2013, s. 187)

Běžně v rodině existují dva výchovné vzory, otec a matka. Oba výchovné vzory zaujímají rozdílné role. Neznamená to však, že by jedna z rolí byla v životě dítěte více či méně důležitá. Každý z nich má důležité postavení ve výchově a vývoji dítěte. Otcové mají například důležitou úlohu pomáhat dětem při přesunu z původní rodiny do vnějšího světa, mají vliv na vztahy s vrstevníky, asertivitu dětí či závislosti na ostatních, dále také při utváření svědomí a norem (Warshak, 1996). Otcové se dále vyznačují podle výzkumu

větší aktivitou při hraní her s dětmi, a naopak méně času tráví péčí o ně. Matky naopak o své děti více pečují, jsou více motivující a dostupnější než otcové (Caldera, 2004).

Shrnutí teoretické části

Dnešní společnost nepřisuzuje rodině takovou hodnotu, jak tomu bylo dříve. Partnerské páry uzavírají sňatky méně, což je důsledkem mnoha hledisek, jako je například možnost studia, cestování či budování kariéry. Lidé si mohou zvolit, jaký druh rodinného uspořádání si pro svoji rodinu vyberou. Mezi základní podoby soužití v moderní společnosti patří úplná a neúplná rodina. Úplná rodina se skládá z matky, otce a dětí. Neúplná rodina má mnoho podob, mezi které patří i oficiálně nesezdané páry, které svou strukturou patří neoficiálně do rodiny úplné, neboť jsou složeny z obou rodičů a dětí.

Při ukončení manželství dochází ke komplikacím, pokud v rodině žijí i děti, které tuto situaci nemusí zcela vždy přijmout. Je tedy pouze na rodičích, jakou hodnotu přisuzují blahu dítěte a jak se následně budou chovat a jednat. Je důležité si uvědomit, že i přes končící manželství či partnerský vztah rodičovství stále trvá. Po rozvodu či rozchodu dochází k rozdělování majetku, ale i rozhodnutí, v jaké a čí péči dítě bude. Tato část procesu je nazývána jako porozvodová péče o dítě. Forem porozvodové péče je několik. Za nejčastější je v České republice považována péče výhradní, která se vyznačuje výhradní péčí převážně jednoho rodiče, načež druhý rodič se stává „rodičem víkendovým“. Mezi další formy porozvodové péče patří střídavá a společná péče. Střídavá péče je forma péče rodičů o dítě, kdy se dítě střídá nejčastěji v poměru půl na půl u jednoho a druhého rodiče. Výhod této formy péče je mnoho. Z hlediska dětí je to především možnost trávit čas s oběma rodiči a neztratit kontakt ani s jedním rodičem. Z hlediska rodičů je to především možnost nadále vykonávat rodičovskou odpovědnost, starat se a vychovávat svoje dítě. Zároveň v době, kdy je dítě u druhého rodiče, vykonávat své zájmy či pracovat na své kariéře. Střídavá péče má podle odborníků i mnoho negativ.

V poslední části mé práce se zaměřuji na výchovu, kde se nechávám inspirovat především Matějčkem, který se ve velké míře věnuje výchově a pravidlům výchovy. Kapitola věnující se pravidlům se opírá o teorii týkající se výchovy dětí po rozvodu, která je specifická především větší citlivostí a benevolentností rodičů. Jednotnost ve výchově je velmi diskutovaným tématem ve výzkumné části. Jednotnost ve výchově je autory považována za podstatnou a prioritní součást výchovného působení rodičů. V případě rozdílnosti ve výchově zanechává na dětech neblahé následky. Pozornost je věnována jednotlivým pravidlům výchovy, které jsou inspirovány Matějčkem (1989), mezi které

patří citová blízkost, důslednost, odměny a tresty, a vzor rodiče. Na tyto pravidla výchovy navazuje empirická část práce.

Empirická část

6 Metodologie výzkumu

V metodologické části diplomové magisterské práce se budu zabývat realizovaným výzkumem. Výzkumná část je zpracována na základě kvalitativního přístupu za pomoci polostrukturovaného rozhovoru. V následující kapitole popíši výzkumný cíl práce. Dále empirická část bude obsahovat téma a výzkumný problém. Součástí metodologické části práce je popis respondentek, který by měl čtenáři posloužit k lepší orientaci v interpretační části práce. Závěr empirické části se bude skládat z analýzy získaných dat z rozhovorů a shrnutí.

6.1 Výzkumný cíl

Cílem mého výzkumného šetření je poznat prostřednictvím výpovědí matek střídavou výchovu dítěte či dětí, která je realizována matkou a otcem v oddělených domácnostech. Mým záměrem je zjistit, jak matky vnímají výchovu dětí ve střídavé péči a jak je možné s odlišnostmi ve výchově pracovat. Výchova je rozdělena na jednotlivá pravidla výchovy, která jsou vysvětlena již v teoretické části této práce.

6.2 Výběr metod a výzkumné otázky práce

Vzhledem k vybranému tématu a zvoleným cílům výzkumu mé práce jsem si vybrala kvalitativní výzkum. Volba byla vzhledem k tématu práce jasná, neboť mi umožnila za pomoci rozhovoru získat komplexní obraz o výchově ve střídavé péči pohledem matek, který je podpořen získáním specifického vztahu mezi respondentkou a mnou, jako výzkumníkem (Švaříček & Šedřová, 2007). Výchova dětí ve střídavé péči pohledem matek je dle mne téma, které zasluhuje větší a hlubší pozornost a lze tak „rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“ (Švaříček & Šedřová, 2007, s. 17) Kvalitativní výzkum je charakteristický svojí jedinečností, neopakovatelností, kontextuálností a dynamikou (Miovský, 2006), jehož hlavním rysem je dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis (Gavora, 2000). Tento druh výzkumu se soustředí na méně případů. Akceptuje, dokonce až doporučuje, získání si bližšího vztahu ke zkoumaným

osobám (Gavora, 2000), který umožní získat rozhovory více intenzivní a bohatší na získaná data, která jsou osobnějšího charakteru.

Pro získání dat jsem si vybrala formu hloubkového polostrukturovaného rozhovoru, protože se mi jevil jako nejvhodnější pro mnou zvolené téma, i přesto že vyžaduje náročnější přípravu (Miovský, 2006). Cílem polostrukturovaného rozhovoru bylo získat detailní a komplexní informace o výchově a konkrétních oblastech výchovy využívanými rodiči s dětmi ve střídavé péči (Švaříček & Šedřová, 2007) a zároveň „*získat vylíčení žitého světa dotazovaného s respektem k interpretaci výzkumu popsaných jevů.*“ (Švaříček & Šedřová, 2007, s. 78) Rozhovor tak umožňuje zachytit výpovědi a slova respondentek, tak jak je přirozeně říkají a pociťují, což je považováno za jeden ze základních principů kvalitativního výzkumu (Švaříček & Šedřová, 2007). Hloubkové polostrukturované rozhovory mi umožnily získat detailní a osobní informace týkající se rodinného života respondentek. Mým cílem bylo do hloubky prozkoumat problematiku výchovy dětí ve střídavé péči a přinést o ní maximální množství informací za pomoci rozhovoru (Švaříček & Šedřová, 2007).

S ohledem na stanovený výzkumný problém a cíl práce, jsem zformulovala hlavní výzkumnou otázku (HVO) tímto způsobem:

HVO: *Jak matky vnímají výchovu dětí ve střídavé péči?*

Na základě hlavní výzkumné otázky jsem si specifikovala dalších pět specifických výzkumných otázek (SVO). Otázky byly inspirovány teorií čtyř pravidel výchovy dle Matějčka (1989), která je definována a dostatečně vysvětlena v teoretické části této práce. Specifické otázky byly:

SVO1: *Jak matky vnímají shody a rozdílnosti v citové blízkosti?*

SVO2: *Jak matky vnímají shody a rozdílnosti v trestání a odměňování?*

SVO3: *Jak matky vnímají shody a rozdílnosti v důslednosti?*

SVO4: *Jak matky vnímají shody a rozdílnosti ve výchově vzorem?*

Dalším cílem práce bylo zjistit, jak rodiče tyto odlišnosti řeší. Za tímto cílem jsem vytvořila pátou specifickou výzkumnou otázku:

SVO5: *Jak matky řeší odlišnosti ve výchově?*

Otázka byla zaměřena především na odlišnost či jednotnost ve výchově. Za pomoci rozhovoru bych chtěla zjistit, jak lze v případech odlišností ve výchově zasáhnout.

6.3 Výzkumný vzorek

Vzhledem k tématu mé práce a výzkumnému cíli jsem volila respondentky dle mnou zvolených kritérií. Výběr výzkumného vzorku byl záměrný. Záměrný výběr respondentů je charakterizován jako cílené vyhledávání účastníků podle jejich vlastností, tedy mnou stanovených kritérií (Gavora, 2010). Podmínkou je dobrovolnost respondentů (Miovský, 2006).

Stanovená kritéria při výběru respondentek:

- žena – matka,
- dítě vychovávané oběma rodiči ve střídavé péči,
- dítě na prvním stupni základní školy,
- minimálně rok probíhající střídavá péče.

První kritérium je podmínkou, neboť téma je zaměřeno, jak výchovu ve střídavé péči vnímají matky svým pohledem. Druhé kritérium považuji za zcela zásadní, neboť téma se týká dětí vychovávaných rodiči ve střídavé péči. Třetím stanoveným kritériem je, aby dítě navštěvovalo první stupeň základní školy. Toto kritérium jsem si stanovila především z osobního přesvědčení, neboť se domnívám, že potřeby, péče a výchova je alespoň částečně stejná u dětí navštěvujících první stupeň základní školy. Pokud by věk dítěte nebyl stanoven, mohla by být data ovlivněna. Výzkum by mohl být ovlivněn právě tím, zda by rodiče měli ve střídavé péči dítě ve věku tří let nebo dospívajícího jedince, který má již zcela jiné potřeby, a výchovné působení rodičů je na jiné úrovni. Posledním zmíněným kritériem je minimálně rok probíhající střídavá péče. Toto kritérium jsem zvolila, neboť se domnívám, že matky již po roce zavedené střídavé péče mají alespoň základní zkušenosti s touto formou porozvodové péče.

Původně moje práce byla zaměřena na výchovu ve střídavé péči pohledem obou rodičů, tedy matky i otce. Po tříměsíční snaze získat respondenty na webových stránkách

a sociálních sítích zaměřených na střídavou péči, se mi nepodařilo sehnat jediný rodičovský pár, který by byl ochotný se mého výzkumu zúčastnit, i přesto že jsem sdílela nabídku na výzkum na několika portálech a napsala zprávu více než 200 členům skupin týkajících se střídavé péče na sociálních sítích. Byla jsem nemile překvapena, neboť jsem se domnívala, že rodiče ve střídavé péči by mohli mít přátelský nebo alespoň neutrální vztah založený na důvěře a spolupráci. Téma diplomové práce jsem tak změnila pouze na výchovu ve střídavé péči pohledem matek.

Vzhledem ke skutečnosti, že neznám ve svém okolí rodinu se střídavou péčí, obrátila jsem se na webové stránky a sociální sítě, kde se shromažďují lidé zabývající se, usilující či mající střídavou péči. Po vložení nabídky však žádná z respondentek nejevila zájem. Vyhledala jsem tedy za pomoci sociálních sítí skupiny věnující se střídavé péči. Skupiny byly většinou pro veřejnost uzavřené, musela jsem se tedy stát jejím členem, neboť mým úmyslem bylo získat kontakty na členy těchto skupin. Po získání členství jsem každé osobě zvlášť zaslala nabídku k účasti na mém výzkumu. Věnovaný čas do získávání respondentek nepřinášel očekávané výsledky, neboť většina žen neměla zájem, nebo neodpovídala stanoveným kritériím. Několik žen mi nakonec na nabídku odpovědělo, avšak počet respondentek stále nebyl naplněn. Proto jsem vyčkala a hledala další sociální sítě, kde jsem sdílela možnost zúčastnit se výzkumu týkajícího se výchovy ve střídavé péči. Na tyto nabídky však začali reagovat i muži s názory, že je to „nefér“, „lest na muže“, „diskriminace otců“, „popírání základních lidských práv“, „pouze ve prospěch matek“, „nerovné a nevyvážené“ a byla jsem obviněna z toho, že „jsem určitě nakloněna tomu, aby matky u soudů prokazovaly vše o komunikaci včetně videonahrávek, které otcům nejsou dovoleny použít.“ Na tyto komentáře jsem reagovala odpovědí, že původní záměr mého výzkumu bylo získat názory obou rodičů. Hlavním důvodem pro výběr matek bylo, že se mi několik žen ozvalo, že by o výzkum mělo zájem, ovšem jejich bývalí partneři zájem nejeví. Dále jsem vysvětlila, že záměrem mé práce není upřednostňování matek před otci, ale pouze získání jejich subjektivního názoru na výchovu dětí po zavedení střídavé péče. Po změně tématu jsem i přesto našla dostatečný počet respondentek, které byly ochotny mi dobrovolně poskytnout rozhovor.

6.4 Vstup do terénu

Již během vyhledávání potencionálních respondentek jsem ženám sdělila veškeré potřebné informace. Uvedla jsem, jaký záměr diplomová práce má a k jakému cíli směřuji. Dále jsem respondentky upozornila na možné odstoupení od rozhovoru či možnost neodpovědět na některé z otázek, které jim budou nepříjemné. Též bylo respondentkám sděleno, že se nemusejí obávat zveřejnění rozhovorů, neboť veškeré rozhovory budou anonymizovány, tzn. že veškerá jména, místa či informace, které by mohly odkrýt identitu respondentek, budou pozměněna. Všechny rozhovory byly po souhlasu respondentek zaznamenány na diktafon. Délka nahraných rozhovorů se pohybuje od 35 minut po 95 minut.

Vzhledem k okolnosti, že většina respondentek bydlí více než 100 km daleko, byly respondentkám navrženy dvě možnosti. První možností bylo setkat se osobně poblíž bydliště či zaměstnání respondentky. Druhou byl neosobní kontakt, videohovor přes internet, který je v dnešní době velmi využívaný způsob komunikace. Vzhledem k tomu, že ženy jsou matkami s mladšími dětmi, jejich čas a možnosti k osobnímu setkání byly omezené. Další překážkou, kterou ženy považovaly za zásadní, bylo, zda aktuálně mají děti v péči „u sebe“ či nikoli. Většina matek si domluvila schůzku právě v období, kdy dítě bylo u otce, neboť „tento týden na mě mají čas.“ Většina žen vzhledem k nedostatku času preferovala neosobní rozhovor prostřednictvím videohovoru přes internet ve večerních hodinách od 18:00 do 22:00.

Původně jsem se obávala nedostatečného osobního kontaktu a důvěry při uskutečňování rozhovorů přes videohovory. Respondentky ovšem byly během rozhovoru velice sdílné a výřečné, což mi dodalo dostatečnou sebedůvěru pro uskutečňování dalších rozhovorů přes videohovory. Domnívám se, že otevřenost a důvěra byla navozena domácím prostředím respondentek, ve kterém se rozhovor uskutečňoval.

6.5 Charakteristika respondentek

V této kapitole se zaměřím na detailnější charakteristiky každé z respondentek a jejich dětí, které umožní čtenáři utvořit si konkrétnější představu o matkách, jež se do výzkumu zapojily. Veškerá jména, příjmení, bydliště, názvy škol a další identifikační údaje byly pozměněny, aby tak byla zajištěna anonymita, ochrana a bezpečí respondentek a dalších členů jejich rodiny, o kterých se respondentky ve výzkumu zmiňují.

Tyto krátké charakteristiky respondentek budou pro čtenáře pomůckou k orientaci a pochopení okolností spojených se střídavou péčí. Popis respondentek a okolností střídavé péče napomohou čtenáři k lepší orientaci a porozumění interpretační části této práce.

BERENIKA

Berenika je matkou dvou dětí – dcery, které je 15 let, a syna, kterému je 10 let. Střídavá péče probíhá u dětí již 6 let v intervalu 14 dní u matky a 14 dní u otce. Děti však matku i otce navštěvují dle jejich potřeby, neboť rodiče od sebe bydlí dvě ulice. S bývalým manželem má Berenika dobrý vztah, rozumí si a jsou kamarádi. Střídavá péče byla nastavena po společné dohodě a oba rodiče o střídavou péči měli zájem.

IVETA

Iveta má dvě dcery. Starší dcera je z prvního manželství a je již dospělá. Mladší je z druhého manželství a je jí 9 let. Právě ta je svěřena do střídavé péče obou rodičů již necelým třetím rokem. Střídavá péče byla původně nastavena na krátké a dlouhé týdny. Následně byl změněn interval na týden u matky a týden u otce. Matka však nesnesla pohled na svoji dceru, která měla se střídáním problémy. Požádala tedy o prodloužení na 14 dní, soud matce vyhověl. Iveta byla do střídavé péče donucena a nadále s ní nesouhlasí. Dle jejího názoru nedělá s dcerou nic jiného, než že napravuje následky, které střídavá péče přináší, neboť se otec dceři příliš nevěnuje. Vztah matky a otce není příliš vřelý.

LENKA

Lenka je matkou jednoho dítěte, konkrétně devítiletého chlapce. Chlapec snáší střídavou péči velice dobře. Střídavá péče probíhá již rok a půl a probíhá absolutně bez komplikací. Interval střídání je týden – týden. Lenka dobré fungování střídavé péče přisuzuje především dobrému a kamarádskému vztahu s otcem dítěte. S bývalým partnerem spolu chodili celých 13 let. Nyní od sebe bydlí kilometr daleko, neboť Lenka bydlí společně se svými rodiči v jednom domě.

MARKÉTA

Markéta má dvě děti, dvojčata. Chlapci i dívce je 9 let. Dcera je temperamentní, chlapec je spíše klidnější povahy. Oba rodiče se po rozvodu manželství společně dohodli na střídavou péči, která aktuálně trvá 6 let, od 3 let věku dětí. Střídavá péče je nastavena na interval 14 dní u matky a 14 dní u otce. Důvodem pro nastavení střídavé péče byl velký zájem manžela, který dal Markétě čas na rozmyšlenou. Nakonec na střídavou péči přistoupila, neboť si uvědomila, že to pro děti bude nejlepší variantou. Oba rodiče jsou učitelé a setkávají se společně i se svými dětmi na kroužku, děti si již zvykly. Rodiče spolu dobře vycházejí a vyjdou si vstříc i ve chvíli, kdy druhý rodič je nemocný a je potřeba se o děti postarat.

PETRA

Petra je matkou dvou dcer. Starší dceři je 9 let a mladší je 7. Petra od svého partnera odešla, otec však o děti zpočátku nejevila zájem. Později však začal usilovat o výhradní péči. Střídavá péče nyní probíhá již druhým rokem a stále běží, byla však soudem nařízena bez souhlasu matky. Rozhovor se uskutečnil týden po vyhlášení rozsudku, kde Petře byla určena výhradní péče pro obě děti. Důvodem pro zrušení střídavé péče bylo znalecké vyšetření otce a následně zjištění poruchy osobnosti otce, která nepřispívá k fungující střídavé péči. Petra žila s partnerem celkem 11 let. Nyní Petra žije s novým partnerem.

RADKA

Radka má dvě děti. Staršího syna, kterému je 13 let, a mladší dceru, které je 11 let. Střídavá péče byla navrhována otcem u soudu, matka měla čas na rozhodnutí. Po zjištění informací týkajících se střídavé péče se Radka pro tento druh péče rozhodla a souhlasila. Střídavá péče probíhá v intervalu týden u otce a týden u matky a již trvá osmý rok. Otec dětí si založil novou rodinu a má dvouleté dítě.

SIMONA

Simona je matkou dvou synů, 15letého a 8letého. Se svým bývalým manželem je rozvedená rok, ale odděleně spolu nežijí již 3 roky. Manželský vztah trval 20 let. Simona i otec dětí vyžadovali výhradní péči, po společné domluvě se však dohodli na střídavé péči, která aktuálně probíhá v intervalu týden u otce a týden u matky. Dříve byl pro bývalého manžela problém se se Simonou setkávat, aktuálně má novou partnerku a vztahy se mezi bývalým manželem a Simonou zlepšily. Zlepšila se i vzájemná komunikace.

TAMARA

Tamara má dvě děti. Chlapce, kterému je 5 let, a dívku, které je 7 let. Chlapec je adoptovaný. Střídavá péče trvá již 3 roky a je uplatňována v intervalech týden u matky a týden u otce. Důvodem pro střídavou péči byl zájem otce. Tamara stála za názorem, že má otec stejná práva a pokud o děti stojí, nebude proti. Společný vztah mezi Tamarou a bývalým manželem trval 12 let. Tamara uznává, že vždy měli stejné životní hodnoty. Aktuálně má bývalý manžel novou rodinu a dvě malé děti. Komunikace mezi Tamarou a otcem dětí v současnosti probíhá pouze v nutných případech, neboť je otcem „popotahována“ po soudech. Soudní řízení se však netýká dětí.

	Děti (věk)	Délka střídavé péče	Interval střídání dětí
Berenika	syn (10), dcera (15)	6 let	2 týdny
Iveta	dcera (9 let)	3 roky	2 týdny
Lenka	syn (9)	1,5 roku	1 týden
Markéta	syn (9), dcera (9)	6 let	2 týdny
Petra	2 dcery (7, 9)	2 roky	1 týden
Radka	dcera (11), syn (13)	8 let	1 týden
Simona	2 synové (8, 15)	3 roky	1 týden
Tamara	dcera (7), syn (5)	3 roky	1 týden

Respondentky dosáhly počtu 8 žen. Respondentky měly 1 až 2 děti ve střídavé péči, které byly ve věku 5 – 15 let. Délka střídavé péče se pohybovala v rozsahu od 1,5 roku do 8 let. Interval střídání dětí je jeden či dva týdny.

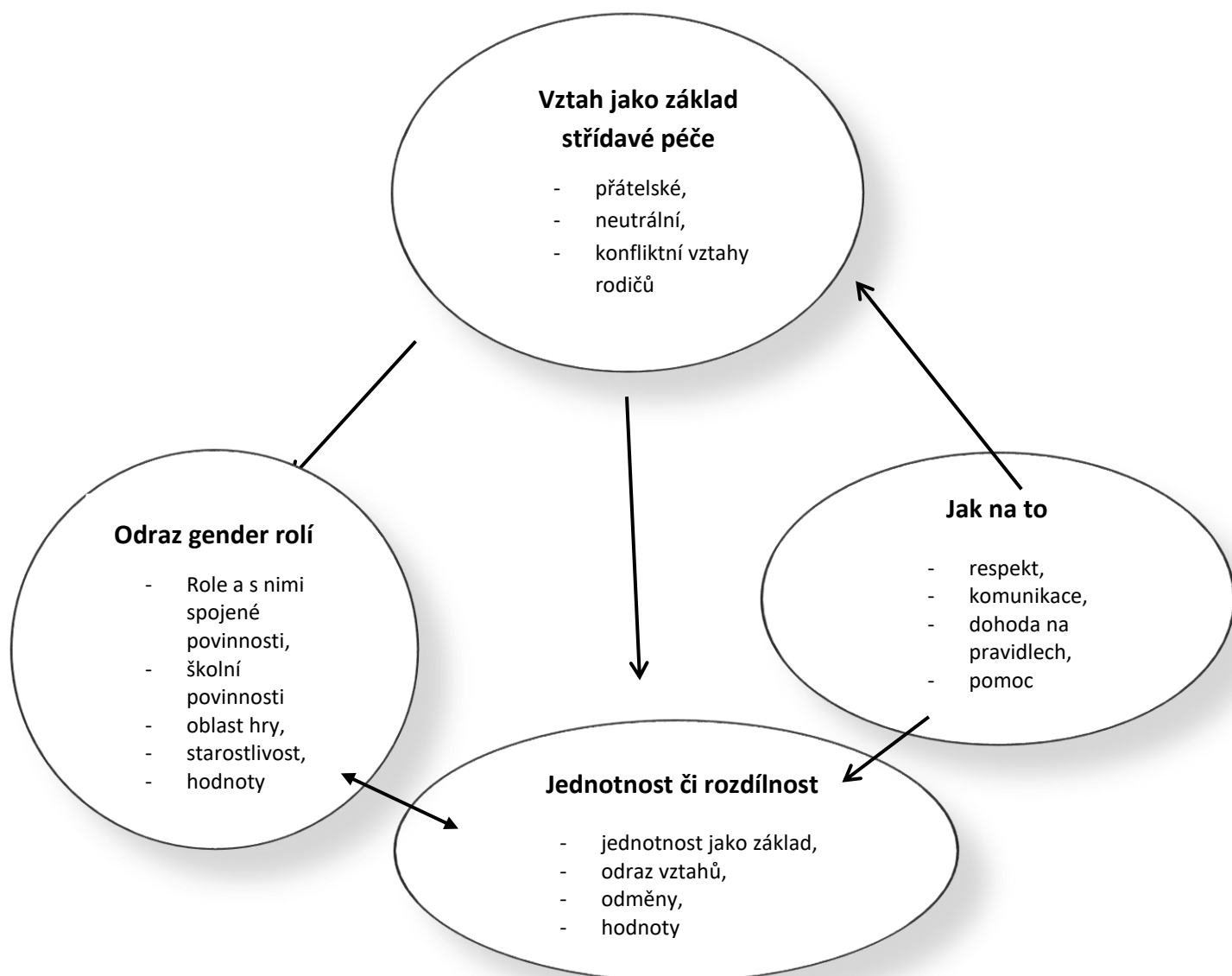
6.6 Postup analýzy dat

Pro kvalitativní metodu je zcela nezbytné, aby získané nahrávky byly doslovně přepsány, neboť díky doslovnému přepisu rozhovoru dojde k uchování původních nasbíraných dat (Švaříček & Šed'ová, 2007). Proto jsem se ihned po uskutečnění rozhovorů rozhodla všechna získaná data doslovně přepsat. Co nejpřesnější přepis mi tak pomohl při pozdějším přečtení vzpomenout si na další detaily odehrávající se v rozhovoru, jako byla ironie, nadsázka a další momenty. Data, která má výzkumník po přepsání rozhovorů k dispozici, jsou obvykle ve formě textu. „*Typicky výzkumník stojí před poměrně rozsáhlými korpusy nestrukturovaného materiálu (...), přičemž jeho úkolem není jen poukázat na zajímavost nasbíraných surových dat, jak se často děje, nýbrž materiál podrobit systematické analýze a interpretaci.*“ (Švaříček & Šed'ová, 2007, s. 207)

Pokračovala jsem tedy v dalším kroku, kterým byla analýza dat. Na základě analýzy dat jsem za pomoci otevřeného kódování hledala ve výpovědích respondentek významy, jejichž smyslem bylo přiřazování klíčových slov či symbolů k částem textu (Miovský, 2006). Cílem otevřeného kódování je však především „*konceptualizovat data, tj. postupně vytvořit pojmy, které zachycují „esenci“ konkrétních analyzovaných událostí či jevů. Vytváříme pojmy, které jsou induktivně zakotveny v datech, ale samy o sobě mají abstraktní povahu, protože vyjadřují myšlenku, princip či zkušenost, platnou napříč různými událostmi či situacemi.*“ (Řiháček, Čermák & Hytych, 2013) Kódy jsou následně přiřazeny do jednotlivých kategorií, se kterými se pracuje v další části práce, kterou je interpretace dat. Na základě teorie jsem si tedy jednotlivé věty či části textu přiřadila pod kód, který jsem nazvala podle svého uvážení tak, aby odpovídal zmíněné části textu. Některé kódy byly inspirovány konkrétními slovy respondentek, ostatní nikoli. Kódy byly ve větší míře dvouslovné či jednoslovné. Kódování probíhalo formou „tužka – papír“. Tuto metodu jsem si vyzkoušela již během tvorby bakalářské práce. Ověřila se mi jako nejvhodnější a nejprehlednější metoda. Jednotlivé kódy jsem následně na základě konzultace s vedoucí práce zařadila do celkem 4 kategorií. Jednotlivé kategorie obsahovaly kódy, které se týkaly určitého celku, který mezi sebou má určitou spojitost, či podobnost. Jednotlivé kategorie jsem potažmo utvářela tak, aby odpovídaly na mnou vytvořené výzkumné otázky. Následně jsem kategorie uspořádala do obrazce, dle souvislostí mezi sebou. Na jehož základě jsem vytvořila kostru analytického příběhu.

Kostra analytického příběhu je stručný popis jednotlivých kategorií a vzájemných vztahů, slouží k formulování jádrových tvrzení. Celkem jsem vytvořila 4 kategorie. První kategorie se týká partnerských a rodičovských vztahů rodičů, která poukazuje na aktuální vztah matky s otcem dětí, jaké k tomu vedly okolnosti a jak aktuálně jednotlivé páry fungují jako rodiče ve střídavé péči. Nazvala jsem ji „Vztah jako základ střídavé péče“. Druhou kategorií je „Odras gender rolí“, která poukazuje na jednotlivé rodičovské role a s nimi spojené povinnosti. Kategorie obsahuje některé oblasti výchovy, ve kterých se gender role promítá. Následuje kategorie „Jednotnost či rozdílnost“, která poukazuje na jednotnost či rozdílnost ve výchově dětí a konkrétní pravidla výchovy, ve kterých se projevuje. Poslední, a tedy čtvrtou kategorií, je kategorie „Jak na to“, která obsahuje, na kterých principech podle matek střídavá péče stojí.

Kostra analytického příběhu

Popis grafu:

Partnerský vztah rodičů a jeho následné ukončení do jisté míry působí na aktuální rodičovský vztah, konkrétně na komunikaci a ochotu spolupráce mezi matkou a otcem dětí. Tato kategorie následně ovlivňuje „Rozdílnost či jednotnost“ ve výchově, neboť rodičovský vztah působí na to, jak výchova bude probíhat. Kategorie „Odras gender rolí“ je ovlivněna kategorií „Vztah jako základ střídavé péče“, neboť vztah mezi rodiči působí na jejich přístup ke vzájemné spolupráci, a tedy i ochotě nadále vykonávat tradiční gender role a s nimi spojené povinnosti. Gender role pak do určité míry ovlivňuje, zda je výchova vykonávána rodiči jednotně, neboť role matky a role otce a jejich odlišná výchova jsou součástí výchovy jako celku. Poslední kategorií je „Jak na to“, která popisuje, na jakých principech by měla stát fungující střídavá péče, která je v zájmu nejenom dětí, ale i rodičů.

6.7 Etické aspekty a limity výzkumu

Před zahájením rozhovorů jsem zvážila některé z etických aspektů výzkumu. Problematika střídavé péče a rozdílnost výchovy mezi rodiči je nezpochybnitelně citlivým tématem, neboť se to týká rodinného uspořádání, ve kterém se pohybují jak rozvedení rodiče, tak děti, které si s jistou mírou prožily rozvod svých rodičů. Jistě záleží, jak rozchod či rozvod manželství probíhal a jakou mírou porozvodovou situaci respondentky přijaly a zároveň, zda souhlasily či byly ke střídavé péči donuceny nátlakem otce dítěte. Všechny tyto okolnosti považuji za zcela zásadní a mohou se odrážet v možné citlivosti tohoto výzkumu. Na základě těchto okolností jsem přistupovala k výzkumu s opatrností a zodpovědností. Při prvním kontaktu s respondentkami jsem podala veškeré podstatné informace o mé diplomové práci, jejím cíli a zaměření. Vždy jsem předem upozornila, že mojí snahou ve výzkumu Výchovy dětí ve střídavé péči očima matek není zjistit, kdo je ve výchově dítěte lepší, či upřednostňování matek nebo otců, ale zjistit, jaký je pohled matek na výchovu dítěte dvěma rodiči ve dvou rozdílných domovech, čímž jsem respondentkám dala najevo svůj neutrální přístup k této problematice (Miovský, 2006).

Vzhledem k citlivosti některých otázek jsem respondentky upozornila, že je možné na jakoukoli otázku neodpovídat, či od rozhovoru odstoupit (Švaříček & Šedřová, 2007). Žádná z respondentek tuto možnost nevyužila a poskytly mi nejenom rozhovory plné informací, ale i odpověděly na všechny mé položené otázky.

S ohledem na to, že respondentky v rozhovorech sdílely citlivá data obsahující mnoho osobních údajů nejenom o své osobě, ale i svých dětech, bývalém manželovi či současném partnerovi či partnerce manžela, bylo zcela nezbytné ve všech rozhovorech pozměnit či odstranit data (jména, příjmení, názvy měst a obcí, názvy organizací), díky nimž by respondentky a ostatní členové jejich rodin či okolí mohli být identifikováni. Získané rozhovory byly použity pouze pro účel diplomové práce, kromě rozhovoru paní Simony, která si nahraný rozhovor vyžádala pro další možné použití. Některé z respondentek během či po výzkumném šetření zmiňovaly, že nad některými otázkami nikdy nepřemýšlely, či je samotné překvapilo, jaké informace sdělily. Některé z respondentek dokonce uvedly, že si až po zodpovězení otázek uvědomily, že situaci stále považují za citlivou a ne zcela „uvnitř sebe“ vyřešenou.

Existuje mnoho výhod a předností kvalitativního výzkumu. Existuje však i mnoho limitů, které je nutno si v ohledu konkrétního výzkumu připustit.

Mezi očekávaný limit mého kvalitativního výzkumu je nezobecnitelnost výsledků na celou populaci, neboť výsledky jsou platné pouze pro vzorek, na kterém jsou data získána.

Mezi konkrétní limity mého výzkumu patří časový odstup od zavedení střídavé péče či od rozvodu manželů, neboť čas v těchto situacích hraje velkou roli. Jak v ohledu vzájemné komunikace rodičů, tak v ohledu stereotypního a zavedeného režimu, snášení konkrétních situací dětmi, či změna výchovných metod vůči dětem vzhledem k větší citlivosti rodičů po rozvodu a mnoho dalších situací, které jsou podle mého názoru proměnlivé v čase.

Dalším limitem mé práce je skutečnost, že práce je pojata pouze pohledem matek, což je pouze jednostranný pohled na věc, i přesto že se střídavé péče účastní i otec. Dle mého názoru mi však přišlo rozumné do výzkumu zapojovat pouze páry, které mají společně střídavou péči. To se mi však nepodařilo, jak jsem již zmiňovala v kapitole *Výzkumný vzorek*. V případě, že by se mého výzkumu zúčastnili oba rodiče, byla by větší pravděpodobnost, že by rodiče určité skutečnosti popisovali realističtěji.

Dalším možným limitem je věk, ve kterém bylo dítě do střídavé péče svěřeno, kolik dětí bylo svěřeno a jakou povahu děti mají. Každá osobnost je jedinečná a snáší konkrétní situace jinak. Je tedy nutno zdůraznit, že matčin postoj ke střídavé péči je jistě ovlivněn těmito skutečnostmi týkající se dětí.

Mezi další možný limit patří, zda se rodiče rozešli či rozvedli v dobrém či ve zlém. Tento limit může jistě ovlivnit následnou výchovu rodiči vzhledem k dětem. Výchova dětí je ovšem ovlivněna nejenom vztahy, ale i společnými hodnotami rodičů a jejich pohledem na výchovu.

Mezi limity výzkumu také lze zařadit skutečnost, zda mezi rodiči probíhá soudní řízení, neboť pokud ano, je možná pravděpodobnost větší konfliktnosti mezi rodiči, která může ovlivňovat přístup rodičů k výchově dětí.

7 Interpretace získaných dat

Interpretace získaných dat má za pomoci interpretace výzkumníka ve zkratce čtenáři odpovědět na výzkumné otázky a shrnout tak celou problematiku výchovy ve střídavé péči z pohledu matek. Kategorie byly rozděleny celkem do 4 kategorií, pomocí kterých odpovídám na výzkumné otázky. Kategorie se navzájem ovlivňují. Součástí této kapitoly interpretace dat je podkapitola, věnující se shrnutí výsledků výzkumu, tedy mé interpretace všech rozhovorů, která má za účel představit všechny získané a níže specifikované kategorie.

7.1 VZTAH JAKO ZÁKLAD STŘÍDAVÉ PÉČE

Na úvod je nutno zmínit, že z rozhovorů respondentek jasně vyplývá, že vztahy rodičů ovlivňují chod střídavé péče. Vztahy rodičů jsem identifikovala na tři druhy: konfliktní, neutrální a přátelské.

Z výpovědí vyplývá, že pokud rodiče mají **konfliktní vztahy** a okolnosti rozchodu nejsou druhým rodičem považovány za přijatelné, jejich partnerský vztah se prolne do aktuálního vztahu rodičovského.

Mezi rodiči docházelo ke konfliktům, které se týkaly financí. Respondentky uváděly, že finanční neshody mnohé ovlivnily i v jiných oblastech života. Tyto neshody zasahovaly do oblastí, jako je bydlení či vztahy. To následně pocitovaly i děti. Přestože mezi rodiči původně fungovala důvěra, po finančních neshodách a výhrůžkách ze stran otců, matky důvěru v otce ztratily. Konflikty s penězi následně ovlivnily rodičovský vztah, který již není založen na důvěře.

„(...) prakticky nás vyhodil, když bylo malý deset měsíců. Jakmile mi došly peníze, tak mě vystěhoval. Mi nasliboval, jak mi všechno vrátí, pak to všechno otočil. (...), když jsme se soudili ještě o to výživné, že jestli nepřistoupím na 1500,- měsíčně, že si najde právníka a zničí mě jako matku. (...) Takže tam byla těžká výhrůžka, tehdy jsem ho vlastně naposled pustila k sobě domů.“ (Iveta)

Rodiče s konfliktními vztahy se často vyznačují nesouhlasem matek se střídavou péčí. I přes původní nezájem otců o děti, následně oba rodiče projevují snahu získat děti do vlastní výhradní péče. Důvodem změny názoru otců je podle matek snaha vypadat před ostatními jako dobrý otec. Dalším důvodem jsou opět finance. Konfliktní vztahy partnerů ovlivňují následnou kvalitu rodičovství ve střídavé péči, které se projevuje jako nefunkční. Matky se následně rozhodují pro boj o děti, které i nadále chtějí do výhradní péče.

„Otec je nejdřív nechtěl vůbec, pak změnil návrh, že je chtěl do výhradní péče a soudkyně pak rozhodla o střídavé péči. (...) A já následně zažádala o zrušení té střídavé péče.“ (Petra)

„Jako v našem případě to bylo jen proto, aby měl pocit, že výživné platí mně. Vlastně ta moje teze, že chtěl tu střídavou péči kvůli penězům, a aby dobře vypadal na okolí, že má dítě ve střídavé péči, protože to na ty ženský platí.“ (Iveta)

Konfliktní rodičovské vztahy jsou doprovázeny negativními emocemi spojenými s rozchodem či rozvodem partnerů. Další rodičovské rozbroje, vyvolávají soudní spory. City rodičů ovlivňují náhled na správné fungování společného rodičovství. Komunikace, pod vlivem negativních citů vyvolanými partnerskými vztahy, nefunguje. Neschopnost komunikace rodičů vede k nemožnosti shody či spolupráce na základních záležitostech týkajících se dětí.

„No, jelikož nás opustil, tak vlastně žádná komunikace a má novou rodinu, zcela, a honí mě po soudech a soud se teď ani děti netýká. Takže ta komunikace je... žádná.“ (Tamara)

Konfliktní vztahy rodičů se projevují nefunkčním rodičovstvím. Jedním z důkazů je, že rodiče navzájem bojují skrze děti, které se tak stávají oběťmi svých vlastních rodičů. Otcům nejde o blaho dětí, proto bojují se svými bývalými partnerkami skrze děti. Matky pocítují lítost a zároveň zlost na otce, kteří odpírají dětem jejich zájmy a zraňují tak nejenom děti, ale i matky samotné. Otcové tak dosahují svého původního záměru.

„A tady s těma kroužkama, to mě velice mrzelo, protože vlastně už to začalo, že proto si třeba myslím, že mu nejde o to dítě, ale o jiný věci, protože on jí do těch kroužků nedával. Takže byla třeba přijata na základě talentových průzkumů do přípravného souboru pěveckého. (...) učitelka si ji vybrala, že byla velice muzikální, nestyděla se vystupovat a byla úžasná. A on jí tam prosím jako nevozil.“ (Iveta)

Dlouhodobé konfliktní vztahy rodičů a s ním spojená nefungující střídavá péče přináší mnoho negativních následků, které se podle matek odráží na dětech. Děti konfliktní situace mezi rodiči vnímají a unikají před nimi do vlastního světa. Tento dětský svět nezahrnuje rodiče, neboť oni jsou těmi, kteří dítěti způsobují starosti. Na základě toho se děti chovají odtahitě a smutně. Důkazem je pro matky nejenom změna chování dětí, ale i jejich pláč.

„Docházelo ke konfliktům, no a právě protože to takhle pokračovalo, tak to dítě, podle mě se pak začalo jakoby stahovat (...), začíná utíkat do takovýho svého světa. Že jakoby se odpojuje od nás, od obou. Že prostě, já nevím, jak to říct, že trpí. Ona je veselá, ona je fajn, ale už to není ona. (...) mi doma plakala.“ (Iveta)

Do aktuálního rodičovského vztahu se neustále promítají partnerské vztahy, které rodičům brání přijímat svoji roli rodiče „dospěle“. Vztahy jsou založeny na ignoraci, boji, nespolupráci a neschopnosti komunikace. Tato nesourodost stupňuje pasivitu rodičů pracovat na rodičovském vztahu.

„My spolu prakticky nekomunikujeme. (...) marně přemýšlím, jestli se v něčem shodnem, protože spolu ani moc neřešíme. (...) Prostě já už mu nevěřím vůbec nic.“ (Iveta)

Vztahy rodičů na **neutrální rodičovské úrovni** jsou založené pouze na rodičovství, nikoli na přátelství. Jejich vztahy jsou považovány za „*ani pozitivní, ani negativní*“ (Simona). Vztahy jsou méně ovlivňovány negativními emocemi než u rodičů s konfliktními vztahy.

Respondentky popisují vztah s otcem, který lze definovat jako neutrálně rodičovský. I přesto že se navzájem rodiče nepovažují za přátele a v partnerském vztahu došlo ke zradě, chtějí fungovat jako zodpovědní rodiče. Rodiče se dokáží odpoutat od svých emocí spojených s partnerským vztahem a soustředit svoji pozornost na výchovu dětí. Rodiče jsou schopni navzájem komunikovat, spolupracovat a podporovat rozhodnutí druhého, které vede k jednotnosti ve výchově. Společné rodičovství vnímají jako funkční a přisuzují tuto funkčnost vzájemnému respektu.

„(...) my jsme se rozváděli kvůli milence (...). Ale my jsme si to dokázali podle mě nějak odstříhnout a chováme se k sobě naprosto normálně. (...) my sice s manželem žádný kamarádi nejsme, ale když je třeba zabrat při učení nebo potrestat dítě (...), tak spolu spolupracujeme.“ (Radka).

Matky si uvědomují, že se partnerský vztah rozpadl. Rovněž si ale uvědomují svoji rodičovskou povinnost, která nezmizela. K tomu, aby rodiče překonali negativní emoce spojené s rozvodem či rozchodem, je zapotřebí si uvědomit své priority. Hlavní prioritou

rodičů s neutrálními vztahy jsou děti, jejich štěstí a spokojenost, proto své potřeby staví až na druhé místo. Podle matek je nezbytné děti vynechat z konfliktů mezi partnery a přenést zodpovědnost na rodiče samotné. Matky se shodují, že musí rozdělit bývalého partnera do dvou rolí, neboť tyto role spolu po rozchodu a zvolení střídavé péče nesouvisejí. První je role bývalého partnera, který zklamal, či vztah s ním byl nevyhovující. Druhá je role otce, kterému matky musí dát šanci, odpustit mu a věřit mu. Matky s neutrálními vztahy mají nastavený dospělý rodičovský vztah, který je založen na vzájemné důvěře. Společná péče tak musí podle matek fungovat, i když každý rodič obývá jinou domácnost, nicméně musí spolupracovat a nastavovat stejná pravidla, která povedou k jednotnosti ve výchově.

„(...) aby opravdu ty děti byly šťastný, tak je nutný, aby ta domluva, aby si člověk sám v sobě vyřešil ten problém toho rozvodu. (...), aby se rozvedli, odpustili si to a řekli, hele tady máme dvě děti, každé jede po jiný koleji, ale furt stejným směrem a to je strašně důležitý. (...) my si jako dospělí musíme uvědomit, že ty problémy si fakt musíme vyřešit sami a nemůžeme to házet na ty děti. (...) tam je to o tom, že ta ženská musí tomu chlapovi i věřit, jo. Jako manžel nestál za nic, ale jako otec je úplně jo, je to dobrý. Jako tam jsou věci, který spolu vůbec nesouvisí a ty děti by to vůbec neměly řešit no.“ (Markéta)

Některé matky přiznávají, že původní rodičovský vztah po zavedení střídavé péče byl založen na negativních emocích. Rodiče se navzájem nesetkávali ani nekomunikovali. Pokud se však setkali, jejich komunikace se proměnila v hádku. Důvodem této situace byla zloba jednoho partnera vůči druhému, který tuto zlobu projevoval nezájmem v situacích jako například nereagování na SMS zprávy či nepřijímání telefonických hovorů. Situace se změnila vlivem různých okolností. Možným důvodem umírnění negativních emocí a ustálení na neutrální rodičovský vztah byl časový odstup a založení nového vztahu. Dalším důvodem je vyřešení původního vztahu rozvodem, kdy jeden z rodičů již neočekává návrat druhého partnera do vztahu.

„A ze začátku, on se se mnou vůbec nechtěl potkávat (...). On se mnou nechtěl mluvit, (...) on byl plný takové úplné zloby vůči mně. (...) Jo, vyhýbal se kontaktu. Bych řekla skoro rok, jsme se tak jako neviděli, že bysme si pořádně popovídali. Jakože, když jsme se viděli tak to bylo tak, že se to spustilo v náhou hádku. Dřív třeba mně vůbec nebral telefon, když jsem napsala esemesku, tak nereagoval. Ted’

už v pohodě, bych řekla od té doby co má přítelkyni a teda i ten časovej odstup bych řekla, asi i ten rozvod, takže už je to prostě vyřešený, že on pořád čekal, že se vrátím.“ (Simona)

Nejlépe fungující střídavé péče je založena na **přátelském vztahu rodičů**. V těchto rodinách funguje střídavá péče bez zjevných problémů a rodiče se dokáží dohodnout, či přistoupit ke kompromisu.

Aktuální vztah rodičů s fungující střídavou péčí je založen na přátelství. Důvodem fungující střídavé péče je dlouhá doba společného soužití, která přispěla k možnosti navzájem se lépe poznat jako rodiče. Matky, ale i otcové jsou si tak jistější, jak druhý funguje v roli rodiče. Partnerský vztah podle matek nebyl založen pouze na lásce, ale i na přátelství. Fungující střídavá péče je podle matek zapříčiněna také tím, že mají s otci děti podobné hodnoty, názory a náhled na výchovu. Není tedy dle jejich názoru nutné příliš zasahovat, a pokud ano, není komplikací, že spolu musí hovořit. Matky si uvědomují, že existuje rozdíl mezi rolí otce a rolí bývalého partnera, neboť to že partnerský vztah skončil kvůli nefunkčnosti, ještě neznamená, že rodičovský vztah bude také nefunkční.

„Tak já si myslím, že je to tím, my se známe od mých šestnácti let, takže už vlastně šestnáct let a už jsme nebyli schopní fungovat jako partneři, ale jako kamarádi a rodiče si rozumíme a jsme na stejný vlně, takže. Jako partnerskej vztah, ten nefungoval, ale to ostatní fungovalo skvěle.“ (Lenka)

Přátelský rodičovský vztah je založen na vzájemné úctě, uznání a osobnostním nastavení rodičů. Druhý rodič má právo na výchovu svých dětí, i přesto že si matky uvědomují, že v případě žádosti o výhradní péči by bylo možné u soudu dle zákona zvítězit. Matky jsou názoru, že oba dva mají stejná práva na děti, nemají důvod toto právo otci odpírat a absolutně jeho právo respektují. Proto také na střídavou péči bez námitek přistoupily. Důvodem je opět to, že matky zvládají oddělit roli bývalého partnera od role otce. Uznávají, že muži v roli otců byli výborní, a není tedy důvod žádat o výhradní péči.

„Že nevím, proč bych měla, když o ty děti má otec zájem a je dobřej otec, jakože můj manžel, ať byl manžel jakejkoli, tak otec byl výbornej, tak nemám důvod

mu říct: tak ty je budeš mít jen dva dny v měsíci, protože to tak prostě jde podle zákona.“ (Simona)

Podle matek dobré kamarádké i rodičovské vztahy přispívají k fungující střídavé péči. V oblasti spolupráce, komunikace a osobního kontaktu je střídavá péče u přátelských vztahů bezkonfliktní. Výhodou střídavé péče je blízké bydliště druhého rodiče. Fungující střídavá péče a schopnost rodičů vzájemné komunikace a spolupráce vede k jednotnosti ve výchově a bezkonfliktním vztahům mezi rodiči. Rodiče nejčastěji komunikují skrze email, telefon nebo osobní setkání.

„V podstatě veškerý informace sdílíme přes email, nebo si voláme nebo i osobní setkání funguje úplně perfektně. Takže. A bydlíme kilometr od sebe, takže není problém se kdykoliv navštívit. (...) shodneme ve všem, možná vás to překvapí, ale ve všem. Nevybavuju si situaci za poslední rok a půl, že bysme se vyloženě neshodli.“ (Lenka)

Fungující střídavá péče dětem prospívá, i přesto že jsou děti nízkého věku. Matky se shodují, že se střídavou péčí slepě nesouhlasily. Vzájemně se s otci dohodli, jak bude střídavá péče fungovat a střídavá péče tak probíhala po určitý čas na zkoušku. Po čase děti podstupují odborné psychologické vyšetření, které ukazují, že střídavá péče je fungující a vyhovující. Děti se cítí šťastné u obou rodičů a jejich dobrý psychický stav a spokojenost může být předpokladem pro bezproblémové vykonávání školních povinností.

„Takzvaně že se musíme dohodnout co, kdo a zkusili jsme to. A to jim byly 3 roky. Samozřejmě podstoupily i ve 4 letech psychologický šetření a lékařka byla úplně nadšená, ty děti jsou totiž vysmátý u maminky, jsou vysmátý u tatínka, jsou šťastný a tam není problém, že by to potom ve škole nebylo dobrý a tak.“ (Markéta)

7.2 ODRAZ GENDER ROLÍ

Matky se shodovaly, že mají jinou roli v životě dítěte než otec, jehož role je spojena s jinými životními úkoly. Kategorie se zabývá jednotlivými rolemi a s nimi spojenými povinnostmi, které jsou ovlivňovány vztahy rodičů. Matky vnímají střídavou péči jako možnost pro přenesení poloviční části povinností na otce dětí. S povinnostmi však otcům pomáhají jejich matky či partnerky. Ty jsou bývalými partnerkami otců vnímány jako elementy navíc. Gender role mužů i žen se projevují v oblasti školních povinností dětí, citové blízkosti, oblasti hry, hodnotách a výchově vzorem. Respondentky vnímají obě role rodičů, i když genderově odlišné, jako velice podstatné a užité pro výchovu a vývoj dětí.

Některé z žen si uvědomují, že mají s otcem dětí genderově rozdílné **role a s nimi spojené povinnosti**. Matky, které jsou zařazené do skupiny s přátelským rodičovským vztahem, vnímají tyto role zcela přirozeně. Gender role a s nimi spojené povinnosti v rodině jsou tradičně rozděleny. Úkolem matky je péče o děti, úkolem otce je finančně zabezpečit rodinu. Matky stále stereotypně tyto role přijímají, neboť jsou společně s otci dohodnuti na úkolech. Překvapující je, že matky stále považují bývalé manžele za součást rodiny. Role a s nimi spojené povinnosti rodičů u těchto rodin tak zůstaly po zvolení střídavé péče tradičně rozděleny.

„Co se týká doktorů nebo různých věcí, tak to jsme se domluvili, že tohle budu řídit já. Protože pro toho otce je i lepší, když jde do té práce, kde má i víc peněz a pro toho otce je to takový, že je to spíš činnost pro maminky, prostě jako když funguje rodina.“ (Markéta).

Aktuální vzájemné vztahy rodičů zasahují do vnímání gender role druhého rodiče. Ženy s neutrálním rodičovským vztahem vnímají genderově rozdílné role a s nimi spojené povinnosti přirozeně, avšak shodují se, že rozdělení povinností je nerovnoměrné a nespravedlivé, i přesto že tyto povinnosti vykonávají pro děti rády. Mezi povinnosti matky patří převážně péče o děti v podobě kadeřníka, lékařů, nákupů oblečení a povinnosti spojené se školními schůzkami. Matky povinnosti s péčí o děti vykonávají samy a otec pouze přispívá finančně. Otcové povinnosti s dětmi přenechávají matkám a věnují se jiným povinnostem, které jsou více populární jako například trávení volného času s dětmi nebo

školní povinnosti dětí. Nepříliš fungující spolupráce rodičů se tak projevuje v rozdělení povinností. Matkám vadí převážně pocit otců, že střídavá péče je jednoduchá. Matky ale nemají pocit, že by otcové měli střídavou péči se všemi povinnostmi.

„Já chodím na rodičák a on nechodí, takže tak. Mají třeba divadlo, tak musíme jít koupit to. Nebo prostě v mém týdnu se řeší holič, jo kluci se chtěou ostříhat, v mém týdnu se řeší nákup čehokoli. Manžel nic nekoupí, takže mi na to dá peníze, ale nic nekoupí. Tak třeba teď jsme kupovali věci na hory, takže v mém týdnu se řeší tyhle věci. Takže to musím řešit sama. (...) že mám občas pocit, že jsou na mě ne příliš populární akce. (...) já se o kluky starám ráda, nezatěžuje mě to, ale spíš, že on má pocit, že je to strašně jednoduchý, ta střídavá péče, ale tu střídavou péči vlastně nemá.“ (Simona)

Respondentky vnímají střídavou péči jako možnost, kdy mohou na muže přenést **poloviční část povinností** spojených s péčí o děti a domácnost. Muži tak mají možnost uvědomit si, kolik povinností žena má. Mezi povinnosti žen patří péče například vaření, uklízení, praní prádla, nakupování a učení se s dětmi. Mnozí muži však povinnosti spojené se střídavou péčí o děti přenesli na své matky či přítelkyně, které zastávají roli matky a především pečovatelky. Gender role muže zůstává stále stejná. Jeho úkoly a povinnosti se tedy během let nemění a zůstávají stále stejné.

„Ať ten chlap si uvědomí, když ta ženská říká, že jí doma nepomáhá, ať si chlap uvědomí, prádlo, uvařit, nakoupit, učit se s dětma a takovýhle a potom to těm chlapům většinou dojde jako. Bejvalýmu to nedošlo jako, on tam má maminku, on je mamánek prostě, jo. Ale většině chlapů to pak dojde, protože aha, přeci jenom na to ta žena byla sama.“ (Berenika)

Matky vnímají matku bývalého partnera v domácnosti se svými dětmi jako element navíc, který se tak po zavedení střídavé péče stává součástí rodiny muže a dětí. Tchýně zastává roli pečovatelky, což matky považují za nesprávné a nespravedlivé. Matky se cítí podvedeny, neboť muži si střídavou péči zjednodušují za pomoci své matky a porušují pravidla střídavé péče, kdy by o děti měl být hlavním pečovatelem otec. Respondentky uvádějí, že děti byly svěřeny do střídavé péče otcovi, ne tchýni. O děti a povinnosti s nimi spojenými by se tedy měl starat otec. Ve chvíli, kdy však tchýně obstará hlavní povinnosti spojené s domácností a dětmi, otcové mají více volného času. Opět zaujímají tradiční

gender roli muže. Muž tak zastává roli živitele rodiny a ve volném čase se věnuje dětem v oblasti volnočasových aktivit. Muži doporučují střídavou péči, neboť mají pocit, že ji zvládají a skvěle funguje. Matky vzhledem k většímu počtu povinností musí mít svůj čas s dětmi více naplánovaný, aby veškeré povinnosti stihly.

„Víš, že ten můj týden mají kluci víc nalinkovanej, než ten manželův, kde je to víc volnější, kde je to i babičkou, která je tam takovej element, nechcu říct navíc, ale... Ne vždycky mi to vyhovuje, že ona tam s něma žije, protože si myslím, že je má ve střídavé péči manžel a měl by se postarat manžel se vším. (...) vadí mě, že to tomu manželovi opravdu usnadňuje, protože pro něj je ta střídavá péče skvělá a on ji všude doporučuje, ale on to nezná, když je na to člověk sám a všechno obstarává, protože ona je tam celou dobu s ním, celej ten týden je tam s nima, vaří mu a nakupuje mu. A to je hrozně moc. Je hrozně moc, že on pak s těma děckama může dělat, co ho baví, protože odpadne všechno ostatní.“ (Simona)

Střídavá péče dle matek přináší i výhodu v podobě většího zapojení otců do péče o děti. Vzhledem k polovičnímu rozdělení času dětí jsou muži nuceni, i když za pomoci jiné osoby, poznat více své děti. Střídavá péče tak u otců zapříčiní, že otcové lépe poznají své vlastní děti, jejich zájmy, charakteristiky a osobnostní vlastnosti, neboť v době manželství či partnerství s matkou je péče o děti tradičně záležitostí žen. Po zavedení střídavé péče jsou ovšem muži nuceni obohatit tradiční gender roli muže o roli otce, který věnuje svým dětem více času. Dětem tak střídavá péče zachová oba rodiče a zároveň přináší výhodu navíc v podobě upevňování vztahů a vzájemného poznávání mezi dětmi a otcem.

„Střídavá péče u nás totiž zapříčinila to, že otec zná děti stejně dobře, jako je znám já. Dřív, jestli si to dovedete představit, ženská je doma s dětma celej den na mateřský, zná jejich nálady, ví přesně, kdy se budou vztekat, kdy jsou choulostivý, ví všechno. A ten táta přijde v 6, 7 večer a neví nic a jen se rozčiluje, že se to dítě vzteká nebo něco. A já jsem přesně zažila to pochopení, že můj bejvalej manžel poznal děti (...). Ale, když se byl nuceněj o něj starat, tak vlastně to dítě víc poznal, poznal, co má rád, co nemá rád. Prostě jako mý děti paradoxně toho tátu díky rozvodu získaly.“ (Radka)

Matky se shodují, že otcové mají více času na **školní povinnosti dětí**. Důvodem je dostatek času, neboť povinnosti spojené s dětmi a domácností obstarávají další členové rodiny, jako jsou matky otců, nové přítelkyně či manželky. Muži mají stereotypně dáno, že jejich úkolem je převážně finanční zabezpečení rodiny, zbývá jim tedy více času na ostatní činnosti. Péče o domácnost a děti je ženskou povinností. Problém matek s nedostatkem času nevyřeší ani možnost, že by se v domácnosti objevil nový přítel, neboť povinnosti stále zůstávají stereotypně na ženě.

„No, já bych řekla, že on má na něj víc času. Manžel, mám dojem, se s dcerou učí víc. A je to i z toho důvodu, já jsem momentálně sama, ale i když sama nejsem, jste ženská, takže přijdete z práce, musíte uvařit, uklidit a učit se s dětma. On jenom přijde z práce a jde se učit s těma dětma. A zbytek obstará přítelkyně.“ (Radka)

Každá rodičovská role je pro děti důležitá a nezastupitelná. Matky si uvědomují, že ani roli otce nelze plně zastoupit. Střídavá péče dle respondentek přináší určitý užitek v podobě obou rodičovských rolí, které jsou díky střídavé péči dětem přístupné. Je velice podstatné si uvědomit, že děti se genderově liší a podle svého pohlaví se snaží vzhlížet k takovému rodiči, který je stejného pohlaví. Pokud však jeden z rodičů chybí, přináší to pro děti mnohá rizika. Matky si uvědomují, že jednotlivé rodičovské role nelze nahradit, každý zvládá jiné činnosti, které může svým dětem předat. Dítě má během střídavé péče možnost zhlédnout rozdílné role rodičů v běžných denních činnostech a každý z rodičů může dítě naučit jiným činnostem a aktivitám. Tento přístup rodičů vedoucí ke zvolení střídavé péče, tedy přítomnosti obou rodičů, přináší dětem výhody a děti se tak cítí šťastné.

„Spíš jsem si říkala, že ten tatínek, že určitý role já nezastoupím a prostě to nevím nebo, aby ten kluk nebyl jakoby zženštělej nebo nějakým způsobem postiženej jenom s tím, že je jen s tou mámou jo. (...) Takže to už není ani výchova, ale koníčky, že já je k něčemu vedu a tatínek taky, jo. Tam není čas a děti jsou šťastný jo.“ (Markéta)

V oblasti hry s dětmi se otcové jeví podle matek jako více zapojováni. Otcové přináší do společného času s dětmi více hravosti, která je spojena s pohlavím muže. Matky nejsou v oblasti her s dětmi tak akční. Děti vnímají hravost otce jako pozitivum, které vyhledávají. Pokud jsou opět u matky, hravost ve hře jim chybí a stýská se jim po otci.

Matky se ovšem shodují, že otcovská role, ale i mateřská, přináší dětem užitek. Děti si tedy dokáží na každém z rodičů, najít to, co aktuálně považují za přínosné.

„Takže takový ty věci, že byli zmatený a koukali, měli kolikrát, že by brečeli, protože tatínek akce že jo. No a maminka tyhle akce úplně nedává, protože dává jiný věci, takže ty děti. Vždycky říkám, neboj, zase budeš s tátou, neboj se, můžeš se na to těšit, ale oni vlastně se zaklapnou dveře a už se zase těší, jak si budem hrát, že jo a zase si najdou taky něco, protože na každý straně mají něco jo, co je nějakým způsobem vyvíjí dopředu.“ (Markéta)

Rozdílné rodičovské role, tedy i rozdílná výchova jednotlivými rodiči se projevuje i v konkrétní pravidlech výchovy. **Citová blízkost** je dle teorie považována za velice důležitou součást výchovy. Jak již bylo zmíněno, každá z rodičovských gender rolí přináší dětem jiný přístup, je tomu tak i u starostlivosti, která je součástí citové blízkosti. Matky si uvědomují, že je přirozeně dáno, že jsou v tomto ohledu více starostlivé. Matky přijímají genderové role matky a otce přirozeně, neboť každý z rodičů se chová dle svých přirozených charakterových vlastností, které jsou typické jak pro matku, tak pro otce. Matky to přijímají a považují to za zcela běžné. Otcové jsou naopak více benevolentní a méně či srovnatelně citliví. Starostlivost otců se týká naplnění základních potřeb dítěte. Otcové ovšem nedokáží plně uspokojit psychické potřeby dítěte například při nemoci, neboť podle matek takovými vlastnosti nedisponují. Otcové budou pro děti v ohledu citové blízkosti více přínosní a cenní až v dospělosti dětí. Otcové svoji starostlivost a citlivost k dětem nedávají znát v takové míře.

„Já ve všem, já jsem přemíra starostlivosti. A táta je normálně chlap, pankáč, no. Tam je klasický benevolentní a já jsem máma no. On se snaží, ale je to chlap. Takže hygiena, oblečení, péče. (...) A chybí tam citový projevy, ti chlapi tam nedodají ten pocit při nemoci, při strádání, tam není, málokterej chlap to dokáže. On bude skvělej kamarád. Za kamarádem neběžím, že mě bolí v krku. Takže to ocení, až budou větší no.“ (Tamara)

Odraz gender rolí se projevuje i v ohledu **hodnot a výchovy vzorem** u matek. Pro matky jsou důležitou hodnotou mezilidské vztahy, správné chování a pocity dětí. Matky tuto hodnotu prolínají do aktuálních situací, které děti zažívají ve svém vlastním životě například ve školním prostředí. S dětmi o těchto hodnotách hovoří a jejich cílem je dětem ukázat, jaké chování je správné.

„S dcerou řeším já, nevím jak otec, já řeším vztahy. Ona má velmi takový vyjadřovací hendikep. Takže dost často, bylo, že se jí děti posmívají, takže řešíme takovýhle věci, jakože co je správný, co není správný, takže takovýhle chování dětí, nebo lidí obecně. Jak se k sobě chovají. Já s nima prostě víc asi rozebírám ty pocity a vztahy. Že jsem vždycky jako říkala, že těm dětem, co není hezký chování a jako, že prostě s nima jako rozebírám tyhle situace, kdy se k vám někdo zachová, tak jak nechcete.“ (Renata)

7.3 JEDNOTNOST ČI ROZDÍLNOST

Jednotnost ve výchově je matkami vnímána jako podstatná, zásadní a opět ovlivňována vztahy mezi rodiči. První podobou je jednotnost ve výchově, která je spojena s rodiči s přátelskými či neutrálními vztahy. Druhou podobou je rozdílnost ve výchově, která je spojena s rodiči s konfliktními vztahy. Tato rozdílnost je dětmi vnímána. Rozdílnost ve výchově je matkami pocíťována v oblasti odměn a hodnot.

Matky se shodují, že jednotnost ve výchově je velice **podstatným a zásadním bodem výchovy**. Jednotnost je jimi vnímána jako podmínka pro správné fungování střídavé péče. Pokud není dodržena, dítě to pocítí a je postaveno do nevhodné situace, protože může být zmateno rozdílným jednáním rodičů. Samotná nejednotnost tak může vést k problémům nejenom mezi rodiči, ale i mezi rodičem a dítětem, rovněž i ke konfliktu v samotném dítěti. Podle matek je ve střídavé péči komplikací, že děti se u rodičů střídají. Pokud mají rodiče rozdílný přístup, pro dítě je to matoucí. Dítě si časem na rozdílnost výchovy zvykne a nastává riziko, že začne nejednotnosti mezi rodiči zneužívat. Jednotnost vnímají matky jako stejná pravidla a podmínky pro děti u obou rodičů. Konkrétně co dítě smí, nesmí a může.

„Myslím, že když není jednotnost, tak že se pak děje to, že je to dítě rozhozený, že něco může u táty, něco u mámy a naopak něco zase nesmí. Takže to střídání je potom po tom týdnu tak rychlý, že to dítě si to v té hlavičce pak nedokáže srovnat. Pak můžou vznikat konflikty. A pak vzniká, a táta mi to dovolí a ty mi to nedovolíš.“
(Lenka)

Vztahy mezi rodiči ovlivňují jednotnost ve výchově. Přátelské či neutrálně nastavené vztahy mezi rodiči jsou podpořeny **jednotností ve výchově**. Jednotnost je vnímána jako běžná záležitost, na kterou se rodiče nesoustředí, a přesto funguje. Matky přikládají velký význam vzájemnému vztahu a jeho délce. V případě delšího vztahu se rodiče navzájem poznali a také zažili, jak se v roli rodiče k dětem chovají a jaký mají postoj k výchově. Jsou si tak navzájem jistí výchovným působením druhého rodiče a následně nevnímají nastavování pravidel jako nutnost či podmínku pro správné fungování střídavé péče.

„Nedomlouvali, to nějak vyplynulo z toho, jak jsme spolu žili dlouho, ten názor na tu výchovu je stejnej na obou stranách, takže nebylo potřeba. My jsme nebyli manželé, ale jenom partneři. Od nějakých sedmnácti let. My se za tu dobu známe už opravdu dobře, přece jenom za třináct let toho druhýho poznáte v podstatě úplně dokonale, pokud ten vztah nějak aspoň funguje.“ (Lenka)

Matky, které fungují v konfliktních rodičovských vztazích s otci dětí, potvrzují, že **jednotnost** ve výchově **nemají** děti u obou rodičů nastavenou ani na základní činnosti, jako je například stravování. Obě domácnosti tedy fungují na jiných principech, ovšem nejsou založeny na principu jednotnosti. V konfliktních vztazích s otci se matky vyznačují neochotou zasahovat do výchovy druhého rodiče. Otcovu výchovu a čas s dětmi oddělují od své. Navzájem tedy oddělují výchovu a čas dětí na dvě poloviny, které společně nemají nic společného.

„Takže my jako se neshodneme jako na základních věcech jako je strava. (...) jsme bohužel fungovali jako dvě různé domácnosti, úplně se vším všudy odlišné. Já mu tedy do ničeho nezasahuju. Říkám si, že ten jeho čas je čistě jenom jeho záležitost.“ (Petra)

Rozdílnost ve výchově **vnímají i děti**, které o svých pocitech neustále hovoří. Matky se pocity dětí příliš nezabývají, pouze vnímají jako potřebné děti na pobyt s otcem včas připravovat, aby děti nebyly překvapeny či zaskočeny. Matky se pocity dětí více nezaobírají, neboť si uvědomují, že děti musí k otci docházet. Děti o rozdílnosti výchovy otce a matky hovoří. Rozdílnost se projevuje v oblasti stravy, doby spánku a trávení volného času. Tato rozdílnost dětí stresuje, musejí se proto psychicky na rozdílné prostředí připravovat i ony samotné. Nejednotnost dvou prostředí nevyvolává v dětech pouze stres, ale i napětí a zmatek. Děti hovoří o rozdílnostech a jako jediný záchytný a stereotypní bod dvou prostředí vnímají školní docházku. Rozdílnosti se projevují ve výchovném působení, trávení volného času a harmonogramu dne jako například kdy děti chodí spát, kdy vstávají nebo v jaké části dne plní domácí úkoly.

„Určitě, ony o tom mluví pořád, protože ony to samy řeší. Ne že bysme se o tom bavily, ale já třeba musím už ve středu říct, třeba ta mladší, ona je trošku zmatená, (...) pak jsme přistihly, že jsem ji v pátek odvezla a ona pak byla v pátek po družině šokovaná, že je vlastně pátek a byla hrozně vyšokovaná a udělala hysterickou

scénu. Takže oni o tom mluví a připravují se na to psychicky, že už zase bude pátek a že jako, že je to tak strašně jiný a rozdílný úplně ve všem kromě té docházky ve škole. Takže ony to takhle vnímají a mluví o tom. My jsme to nastavili tak, že tam budou chodit a nepřipouštíme žádné ty, to nemá smysl.“ (Petra)

V ohledu výchovy se jako rozdílné jeví **hodnoty** rodičů. Hodnoty otců jsou podle matek založeny na hmotných statcích, jako je majetek a finance. Dále považují za hodnotné vzdělání, které je prostředkem k získání dobře finančně ohodnocené práce, která vede k získání již zmíněných financí a majetku. Hodnoty matek jsou založeny na nehmotných statcích, které člověka uspokojují po duševní stránce. Mezi nehmotné statky patří vztahy s rodinou, partnerské vztahy, volnočasové aktivity a práce. Matky považují vzdělání také za podstatné, nepřikládají mu však takovou důležitost. Matky jsou přesvědčené, že hodnoty člověka v životě ovlivňují, jsou jeho součástí a přispívají ke spokojenosti.

„On lpí na hodnotách velice, na majetku, na penězích a na vzdělání. Furt jí říká, musíš se učit, abys byla vzdělaná a měla dobrou práci a tak. A já mám prostě to trošku jinak, já si myslím, že život člověka se skládá z toho, co dělá jako práci, jak vychází s rodinou a jaké má partnerské vztahy anebo koníčky.“ (Iveta)

V ohledu **odměn** je přístup rozdílný spíše dostupností financí a dále se liší podle pohlaví rodiče a jeho hodnot. Matky jsou charakteristické odměňováním, které není příliš materiální, na rozdíl od otců. Matky uvádějí, že děti odměňují pochválením. Pokud matky dětem něco koupí, jsou to spíše drobnosti v podobě zmrzliny, které mají dětem udělat radost. Matky jsou zaměřeny na odměny nemateriálního či více osobního charakteru. Jejich hlavním účelem je především odměnit dítě, ne však si jej kupovat či podplácet. Je to spíše považováno jako gesto, které není založeno na množství financí, jež jsou do odměny investovány.

„U nás je to o pochvalách, to není jako o tom, že by se mělo něco nakoupit nebo. Jako třeba na zmrzku nebo něco koupím, uděláme si něco dobrýho. Není to fakt o tom, že by se něco nakupovalo drahýho.“ (Berenika)

Otcové naopak investují do odměn větší množství financí. Podle výpovědí matek mají otcové větší finanční možnosti. Odměny otců jsou založeny především na hmotných darech. Pro děti se to ovšem stává zvykem, kterého zneužívají, a nadále chtějí po otci další

dary, což se v danou chvíli pro matky stává výhodou. Matky přiznávají, že by také rády dětem dopřály drahé dary, ovšem jejich finance na takové možnosti nedosahují.

„Otec odměňuje většinou drahýma dárkama, ale zase na druhou stranu, ony si ty děti rychle zvyknou jo, že už jako malé věděly, že toho u táty dostanou víc. A jakoby luxusnější, takže už to ani po mně nechtěj a chtějí to po tátovi. Takže v uvozovkách moje výhoda (smích), ale samozřejmě, já bych jim to taky strašně ráda dopřála, ale nemám na to peníze.“ (Radka)

V ohledu **trestů** matky sdělovaly, že děti příliš netrestají, neboť jejich chování považují za přípustné, i přesto že děti nejsou vzorem poslušnosti a ukázněnosti. Matky neukázněnost dětí ve škole v podobě poznámek, nepovažují za důležitou. Nabízí se otázka, proč rodiče takové chování a jednání dětí tolerují. Matky popisují nestrávený čas s dítětem, jako ztracený. Naopak na týden s ním se velice těší a považují ho za smysluplně prožitý. Rodiče se obávají, aby přísnost k dítěti nezapříčinila jeho odchod od daného rodiče a snaží se tak po něm vyžadovat minimum požadavků. Lze se tedy zamýšlet nad otázkou, jaký má vliv, že dítě je u daného rodiče pouze stanovený čas, na ochotě rodičů trestat děti. Možným důvodem absence trestů u dětí může být dostatečný odpočinek rodičů a očekávání dalšího příchodu dítěte, na které se rodič těší, neboť je mu dítě vzácnější.

„Já musím říct, já mám asi štěstí, že moje děti nic neprovádí, nic zásadního. Jo, že zlobí ve třídě nebo dostal poznámku, nedonesl po druhý úkol. Já musím říct pravdu, já tohle úplně neřeším. (...) Ten týden, když nejsou se mnou, tak mám pocit, že to tak nějak přežiju, ale jak někdo si třeba naplánuje, když nemá děti (...). Tak já se ho spíš snažím tak hák jako přežít, aby ti kluci už jako byli zase se mnou. (...) Já jsem měla najednou asi takovej jako pocit, že když já začnu být ta přísnější, tak že se třeba rozhodnou žít s ním, což bych asi jako nezvládala.“ (Simona)

7.4 JAK NA TO

Ať je vztah mezi rodiči jakýkoli, matky si uvědomují, jak by fungující střídavá péče měla fungovat a na jakých principech by měla stát. Jak již bylo zmíněno, podstatnou součástí fungující střídavé péče je jednotnost. Matky ovšem uvádějí i jiná pravidla, na kterých by střídavá péče měla být postavena. Patří mezi ně vzájemný respekt, úcta, pomoc, dohoda na pravidlech a komunikace.

První pravidlo, které matky považují za důležité, je **vzájemný respekt** rodičů v oblasti vztahů. Matky se shodují, že je důležité před dětmi o druhém rodiči hovořit pozitivně. Podstatné je zdůrazňovat kladné vlastnosti a schopnosti druhého rodiče. Matky tak povzbuzují děti ke společným činnostem s otcem a pozitivnímu vnímání jeho samého. Respondentky si uvědomují, že zdůrazňování záporných vlastností či chyb druhého rodiče může v dětech vzbuzovat pocit smutku, že rodiče mají vůči sobě nepřátelský vztah.

„V každém případě vím, že tatínek mluví o mně pozitivně a já mluvím pozitivně o tatínkovi. Nó, tatínek hraje divadlo a dceruška bude hrát taky divadlo a tatínek to umí, nó. Ale není to takový to tatínek dělá tohle špatně, to ne. Zase ony by z toho byly smutný jo, že maminka má svoje výpady.“ (Markéta)

Matky měly z počátku obtíže přijmout skutečnost, že jsou děti u druhého rodiče šťastné. Jejich chování lze popsat jako sobecké, neboť záměrem rodičů bylo o děti soupeřit. Soupeření nastalo až po zavedení střídavé péče. Matky si uvědomily, že je důležité upozadit své zájmy před zájmem dětí. Rodiče se stávají více shovívaví vůči druhému rodiči, neboť štěstí a spokojenost dětí je jejich prioritou.

„(...) jako každý jsme měli radost, že ty děcka jakože u nás, zrovna u mě, jsou jako šťastnější. To je hrozně špatně, oni musejí být šťastný u toho manžela a já musím být šťastná, že tam jsou šťastní. To bylo taky takový, že jsme si říkala, proč by měli být šťastní s ním. To jakože né, to nechcu vlastně. Ale pak jsme si říkala, že po tom manželství v té střídavé péči je potřeba, aby člověk byl asi ještě benevolentnější k tomu partnerovi, protože ty děcka musejí být šťastní i se mnou i s ním.“ (Simona)

Úcta k druhému je důležitá i v oblasti výchovy. Rodiče by měli vzájemně respektovat požadavky, které jsou na děti kladeny druhým rodičem, i přesto že se požadavky mohou lišit.

„(...), ale každopádně, já respektuju, že po nich něco chce otec a doufám, že on respektuje, že naopak já chci zase něco jiného po dětech. To je to, že já vyžaduju něco jinýho.“ (Renata)

Druhé pravidlo, které matky považují za důležité, je navzájem si pomáhat a **nedělat si naschvály**. Respondentky považují za podstatné navzájem si **pomáhat v rolích**, které nejsou pro druhého rodiče zcela tradiční a dát mu šanci, aby ukázal, zda dokáže střídavou péčí zvládnout. Matky si uvědomují, že souhlasem se střídavou péčí nedávají šanci pouze otci dětí, aby ukázal, zda péči o děti zvládne. Dávají také šanci dětem, které mohou být vychovávány v péči obou rodičů. Není tedy důvod si dělat naschvály a zdůrazňovat nezmary, které druhý rodič nezvládl. Naopak by se rodiče navzájem měli podporovat a chválit.

„Jako do začátku, já jsem mu dávala i recepty, jo aby ten chlap, ten muž, aby i ty děti dostaly šanci. Ať se teda tatínek ukáže, jo a tak mu v tom pomáhat, nemusím mu házet klacky pod nohy a tohle jsi nezvládl a tohle jsi nezvládl. A ta ženská by se měla soustředit na to, tohle jsi zvládl.“ (Markéta)

Zároveň být vstřícný a podporovat se. Respondentky si uvědomují, že je důležité si navzájem pomáhat například v péči o děti. Pro rodiče to má výhodu, neboť si navzájem ulehčují péči o děti a zároveň to má výhodu i pro děti, které mají možnost trávit více času v domě druhého rodiče.

„No, protože oni končí každé den ve 12 nebo o půl jedený a jdou ke mně domů, jsou u sebe v pokojíčkách a normálně. (...) Ale jsou tady prostě každé den. Je to z toho důvodu, aby pro ně exmanžel nemusel jezdit ve 12, v 1, odvézt je domů, nechat je tam samotný a zase jet do práce. Tak prostě chodí každé den sem.“ (Renata)

Třetí podmínka, kterou matky považují za neméně důležitou, je vzájemná **dohoda na pravidlech**. Mezi rodiči by měla fungovat komunikace na takové úrovni, aby byli schopni se navzájem dohodnout na výchově či režimu, který děti budou u obou rodičů dodržovat. Podle matek je tedy podstatné domluvit se i na běžných činnostech jako je například ranní hygiena, čas spánku, doba sledování televize. Hlavním důvodem pro zavádění pravidel je jednotnost ve výchově. Matky vnímají rozdílnost jako dávání dětem možnosti k vydírání rodičů. Jasná dohoda na pravidlech tak zamezí konfliktům

nejenom mezi rodiči, ale i mezi rodiči a dětmi. Pokud rodiče stanovená pravidla dodržují, děti si na jednotnost ve výchově zvyknou a omezí vydírání, či zcela vymizí.

„Prostě aby to fungovalo, tak my vlastně se musíme domluvit v první řadě na tom režimu a výchově že jo. Takže režim je jedna věc, půjdu si čistit zuby, před snídání nebo až po snídání nebo jak to bude, jo? Abychom nedělali každé něco jinýho a nemělo to nákej dopad jo. Museli jsme i rozlišovat, třeba později v těch 6ti letech, jako oni to zkouší, a tak když mi to nedovolíš, tak já jdu k mamince. Jak jo? Takže my jsme jasně domluvení a ty děti najednou, aha? Ono je to na jedný i na druhý straně, tak padnou do toho režimu, kdy jim je v tom dobře a mají ty mantinely náký, jo? Tak, jo, že už to nezkouší.“ (Markéta)

Dohoda na pravidlech je tedy ovlivněná schopností rodičů navzájem komunikovat. Matky považují **komunikaci** za hlavní prostředek k fungování střídavé péče. Poučením v tomto ohledu bývá pro matky okolí, kde komunikace nefunguje a způsobuje nefunkčnost střídavé péče. Matky přiznávají, že pokud by věděly, že by střídavá péče nebyla podpořena společnou komunikací mezi rodiči, nikdy by s ní nesouhlasily. Důvodem jsou následky, které střídavá péče na dětech zanechá. Děti pod vlivem neustálých hádek začínají tyto neshody využívat ve svůj prospěch. Děti své rodiče následně vydírají a využívají.

„Protože to vidím jako v okolí, kdy mají střídavou péči a oni spolu nejsou schopni vůbec komunikovat. Vůbec a prostě ty děcka uplácí a jako kdybych věděla, že se s manželem nedomluví, tak do té střídavé péče nikdy nejdu, protože to udělá bordel z těch děckách, protože prostě když vidí, že ty dva se furt hádají tak toho začnou zneužívat a jsou neskutečně chytří. Jako sebemenší nesoulad mezi těma dvouma rodičema prostě poznají, poznají to, že můžou někde víc zatlačit a někde ne.“ (Simona)

Shrnutí výsledků a diskuse

Tato kapitola nabízí shrnutí výsledků výzkumu z interpretace získaných hloubkových polostrukturovaných rozhovorů. Kapitola obsahuje představení všech vytvořených kategorií, které přehledně shrnují získané poznatky. Hlavním cílem je shrnout a odpovědět na autorkou stanovené výzkumné otázky.

První kategorie s názvem „**Vztah jako základ střídavé péče**“ se zabývá vztahy rodičů. Rodičovské vztahy se dělí do tří druhů – přátelské, neutrální a konfliktní. Tyto rozdílné vztahy respondentek s otci dětí různou měrou ovlivňují chod střídavé péče. Vztahy rodičů s fungující střídavou péčí jsou založeny na přátelství. Jejich péče o dítě funguje bez zjevných komplikací. Důvodem jsou podle matek podobné hodnoty, názory a náhled na výchovu. Rodiče souhlasili se střídavou péčí od počátku, neboť respektují právo dítěte na rodiče a právo rodiče na dítě. Funkční střídavá péče prospívá v oblasti vzájemné komunikace a spolupráce, která vede k jednotnosti ve výchově. Výsledkem je zdravé, spokojené a šťastné dítě. Vztahy fungující na neutrální rodičovské úrovni jsou charakterizovány pouze „dospělým“ vztahem. Ve vztazích se objevují negativní emoce, od kterých se rodiče dokáží odpoutat, neboť si uvědomují, že prioritní je zájem a blaho dítěte (Klimeš, 2009). Střídavá péče je v tomto případě založena na vzájemné komunikaci a spolupráci, která se týká pouze dětí. Páry s konfliktními rodičovskými vztahy ve střídavé péči nefungují. Jejich vztah je ovlivněn nedůvěrou a negativními emocemi. Matky od počátku nesouhlasily se střídavou péčí a i nadále proti ní bojují. Rodiče svoje negativní emoce vůči druhému rodiči ventilují skrze děti, na které mají negativní dopad. Konfliktní porozvodový vztah je z pohledu matek mého výzkumu vnímán pro děti jako nevyhovující, což potvrzuje i výzkum McIntoshe (2007). Děti jsou smutné, uzavírají se do sebe a chovají se odtahově k oběma rodičům. Aktuálně rodiče nejsou schopni vzájemné komunikace, spolupráce a navzájem se ignorují.

Klíčovou roli ve fungování střídavé péče hraje skutečnost, jaký vztah k sobě rodiče mají navzájem. Nepřátelské vztahy rodičů nepřispívají k lepší funkčnosti střídavé péče, ba naopak. To však popírá předpoklad, že střídavá péče může fungovat i při rozbrojích rodičů (Šňupárková & Hodina). Během nefungující střídavé péče mezi rodiči nedochází k vzájemné spolupráci a komunikaci. Jednou z možných podmínek, která ovlivňuje funkčnost střídavé péče, je, zda byla střídavá péče soudem nařízena se souhlasem obou rodičů či nikoli. Rodiny, které měly střídavou péči nařízenou proti souhlasu jednoho

z rodičů, se projeví jako nefunkční. Na to upozorňuje i Klimeš (2009), který tvrdí, že souhlas obou rodičů je výhodou při zavádění střídavé péče. Rodiče se dokáží více soustředit na zájmy dětí a své zájmy naopak upozadit. Respondentky mého výzkumu potvrdily výzkumné šetření Sadowskiho a McIntoshe (2015), kteří zjistili, že v případě rozbrojů mezi rodiči při střídavé péči dochází k upřednostňování zájmů rodičů před zájmy dětí. Zájmem rodičů je ublížit druhému rodiči skrze děti (Novák, 2013). V některých případech je důležité si přiznat, že střídavá péče není pro všechny rodičovské páry (Rathus, 2009).

Rozdílnost ve výchově dětí se objevuje v kategorii „**Odras gender rolí**“, která dokazuje, že pohlaví rodičů ovlivňuje způsob výchovy. Genderově rozdílné role otce a matky jsou matkami považovány za zcela srovnatelně důležité a podstatné (Warshak, 1996). Matky zcela přirozeně přijímají skutečnost, že každé pohlaví přináší pro dítě jiné výhody a jiný pohled na svět. Matka a otec přináší do života dítěte užitek v podobě různých rodičovských rolí, není tedy podle matek rozumné otci zapírat právo na dítě, neboť by tak ublížily nejenom otci, ale i samotnému dítěti. Střídavá péče umožňuje dítěti získávat vzory od obou rodičů. Mnohé matky se obávaly, zda by nepřítomnost otce neměla neblahé důsledky na vývoj dětí (Dudová & Hastrmanová, 2007; Warshak, 1996), proto některé se střídavou péčí raději souhlasily.

Rodiče se vyznačují rozdílnými rolemi a s nimi spojenými povinnostmi. Zda matky svoji gender roli a s ní spojené povinnosti přijímají, je ovlivněno aktuálními vztahy rodičů. Matky s neutrálním vztahem k otci tradiční rozdělení rolí vnímají jako přirozené, stejně jako matky s přátelskými vztahy. Rozdílnost se projevuje v pocitech nespravedlnosti. Matky s neutrálními vztahy, na rozdíl od matek s přátelskými vztahy, pocítují stereotypně rozdělené role a s nimi spojené povinnosti jako nespravedlivé a nevyrovnané. Cítí, že matka přebírá zodpovědnost například za nákupy oblečení, návštěvy lékařů či návštěvy kadeřnictví. Matky s neutrálními vztahy uvádí, že na povinnostech nejsou s otci domluvené a zůstaly z předchozího rodinného uspořádání. Matky s přátelskými vztahy jsou naopak na povinnostech dohodnuté. Zajímavé je, že tyto matky stále považují své děti, sebe a svého bývalého partnera za rodinu. Mateřská role je v naší společnosti vnímána jako role spojená s povinnostmi týkající se péče o dítě a domácnost (Warshak, 1996). To potvrzuje můj výzkum a ukazuje se, že rozdílné povinnosti spojené s rolí rodičů se mohou následně přenášet i do porozvodového uspořádání péče o děti (Dudová & Hastrmanová, 2007).

Je tedy možné, že nerovné rozdělení povinností u některých rodin se střídavou péčí je pouze „pozůstatek“ předchozího rodinného uspořádání povinností v rodině.

Odraz gender rolí se projevuje v oblasti školních povinností dětí. Otcové věnují více času přípravě a učení se s dětmi. Důvodem je menší věnování času péči o domácnost a dalším povinnostem, které jsou spojené s dětmi jako například nákup oblečení nebo návštěva lékaře, neboť tyto povinnosti otcové přenesou na novou přítelkyni nebo svoji matku, na což bývalé manželky upozorňují. Respondentky uvádějí, že jejich tradiční role pečovatelky o domácnost a děti se časem nemění, neboť i po zahájení nového partnerského vztahu zůstává její role nadále stejná. Role otce a s ní spojené povinnosti jsou dány stereotypně a ani po zavedení střídavé péče se nemění. Matky ovšem nové partnerky či matky mužů vnímají jako element navíc, který usnadňuje otcovi jeho péči o děti a domácnost. Otcovi vnímají střídavou péči jako fungující, snadnou a doporučují ji okolí, a to i přesto že střídavou péči vykonávají za pomoci jiného člověka. To matky vnímají jako problematické. Tradiční role otce se nemění, po zavedení střídavé péče se však změní jeho přístup k dětem. Otcové věnují dětem více volného času, díky kterému děti lépe poznávají. Tradiční role otce je tak obohacena o větší zapojení se do výchovy dětí.

Odlišné gender role rodičů se prolínají do jednotlivých pravidel výchovy. V oblasti hry s dětmi se otcové jeví podle matek jako více angažovaní. Otcové přinášejí do společného času s dětmi více hravosti, akčnosti, která je spojena s mužským pohlavím. Matky se naopak projevují jako jednotné v oblasti hodnot a výchovy vzorem. Matky předávají dětem hodnoty v oblasti mezilidských vztahů a správného chování, které s nimi diskutují. Výsledky výzkumu tak odpovídají teorii, kdy matky jsou citlivější, více se orientují na vztahy. Otec je naopak více aktivní v provozovaných sportech (Špaňhelová, 2010). Dále pohlaví rodičů ovlivňuje citovou blízkost. Matky jsou více citlivé, starostlivé a otcové jsou více benevolentní. Matky tuto oblast výchovy považují za čistě ženskou záležitost, neboť muži pro tuto roli nemají takové předpoklady.

Kapitola „Odraz gender rolí“ částečně odpovídá na hlavní výzkumnou otázku. Matky vnímají rozdílnost výchovy dětí ve střídavé péči v některých případech jako zcela přirozenou, neboť si uvědomují, že je geneticky, ale i kulturně předurčeno mužské chování či postoje k výchově dětí. Ve výpovědích matek se objevovaly genderové stereotypy o mužích a ženách a jak se od sebe jednotliví rodiče navzájem liší. Gender role se promítly i do výzkumné otázky „*Jak matky vnímají shody a rozdílnost v citové blízkosti?*“. Matky

se cítí v ohledu citové blízkosti lépe vybaveny. Jsou více starostlivé a citově založené. Muži jsou více benevolentní a jejich starostlivost se projevuje v naplnění primárních potřeb dětí nebo při jejich nemoci. Tuto rozdílnost matky opět vnímají jako zcela přirozenou. Na otázku „*Jak matky vnímají shody a rozdílnost ve výchově vzorem?*“, jsem našla pouze částečnou odpověď. Shoda ve výchově vzorem se objevila v interpretaci pouze u matek. Matky považují za velice hodnotné mezilidské vztahy, pocity a správné chování, o kterých se snaží s dětmi hovořit, a zároveň se svým jednáním snaží děti naučit těmto hodnotám.

Kategorie „**Rozdílnost či jednotnost**“ je podstatnou kapitolou, neboť matky považují jednotnost ve výchově za zcela zásadní pro fungující střídavou péči. Pokud dochází k rozdílnosti, může být dítě nervózní a ve stresu. Jednotnost či rozdílnost ve výchově je opět ovlivněna aktuálními vztahy rodičů. Z interpretace vyplývá, že přátelské a neutrální rodičovské vztahy jsou podpořeny jednotností ve výchově, která je jimi považována za běžnou záležitost. Velký význam je přikládán vzájemnému vztahu rodičů a pocitu jistoty a důvěry v druhého rodiče, kteří nevnímají nastavování pravidel za nutné. Rodiče s negativními vztahy jsou charakterizováni rozdílností ve výchově, neboť zcela oddělují svoje výchovné prostředí od prostředí druhého rodiče a neprojevují ochotu toto nastavení změnit, aby byla zajištěna potřebná jednotnost. Z hlediska výchovy dětí je potvrzeno jak v teorii (Klimeš, 2009; Matějček, 1989; Prokešová, 2013; Špaňhelová, 2010), tak v mém výzkumu, že jednotnost ve výchově je považována za zcela zásadní i po rozvodu či rozchodu rodičů. Jednotnost přináší dítěti větší pocit důvěry a bezpečí (Cenková, 2011). Děti si rozdílnost výchovného působení rodičů uvědomují a hovoří o ní. Matky tuto situaci řeší včasnou přípravou dětí na odlišné prostředí. Rozdílnost ve výchově vede k tomu, že dítě pociťuje zmatek (Cenková, 2011), napětí a stres. Děti vnímají školní docházku jako jedinou, která je pro ně stálá.

Rozdílnost se objevuje v ohledu výchovy v rozdílných hodnotách. Matky se soustředí více na vztahy, volný čas a zaměstnání, které člověka naplňuje a činí ho šťastným. Otcové považují za podstatné hodnoty majetek a vzdělání, které vede k získání dobře finančně ohodnoceného zaměstnání. Rozdílné hodnoty rodičů se prolínají do udělování odměn. Otcové ohodnocují děti spíše hmotnými dary či penězi. Matky naopak spíše pochválením, úsměvem či malými dary, jako je například koupě zmrzliny.

V této kategorii se objevuje částečná odpověď na hlavní výzkumnou otázku Matky považují rozdílnost ve výchově, mimo rozdílnou výchovu vlivem genderu, za negativní.

Za správnou považují jednotnost, která vede k fungující střídavé péči. Děti vnímají rozdílnost ve výchově jako negativní prvek, který je znervózňuje. Rozdílnost je zapříčiněna nepřátelskými vztahy rodičů, kteří nejsou ochotni upřednostnit blaho dětí před svými potřebami. „*Jak matky řeší rozdílnost ve výchově?*“. V této kategorii bylo zjištěno, že matky s nepřátelskými vztahy s otci dětí rozdílnost řeší pouze v ohledu dětí, které na rozdílná prostředí dopředu připravují. Do výchovy nezasahují a ani otce na rozdílnost neupozorňují. Respektují týden či dva týdny, které jsou pouze v rukou otce, nedovolují si tedy příliš do výchovy druhého rodiče zasahovat. Rozdílnost se objevuje v oblasti odměn. Je tak částečně odpovězeno na otázku „*Jak matky vnímají shody a rozdílnost v trestání a odměňování?*“. Matky odměňují děti spíše nemateriálními dary v podobě pochvaly či malého věcného daru, zatímco otcové v podobě hodnotných materiálních darů či peněz. Tato rozdílnost je zapříčiněna především množstvím financí, kterými jednotliví rodiče disponují, a rozdílnými hodnotami rodičů. Na oblast trestání nebyla v rozhovorech nalezena jednoznačná odpověď. Rodiče se vyznačují různými způsoby trestání, které jsou ovlivněny hodnotami, osobnostním nastavením, zvykem z původní rodiny a vlastnostmi jednotlivých rodičů. Shoda se však projevila u ochoty rodičů trestat děti. Rodiče jsou vůči dětem více benevolentní a důvodem absence trestů je obava z odchodu dětí k druhému rodiči.

V poslední kategorii „**Jak na to**“ je za pomoci výpovědí matek objasněno, za jakých podmínek je střídavá péče schopna fungovat, aby byla výchova dětí a jejich vývoj na správné cestě. Jedním z prvních pravidel je respekt rodičů navzájem (Sadowski & McIntosh, 2015). Ten podporuje správné fungování a pozitivní vnímání střídavé péče dětmi. Vzájemný respekt by se měl objevit i v oblasti výchovy, kdy by rodiče měli navzájem přijímat a uznávat výchovu druhého jako plnohodnotnou. Rodiče by si měli navzájem pomáhat, nedělat si naschvály, být k druhému vstřícný a podporovat se. To přináší pozitivní výsledky nejenom pro rodiče v podobě vzájemné pomoci a ulehčení si péče a výchovy, ale také pro děti, které jsou šťastné a spokojené. Podstatným bodem fungující péče je vzájemná komunikace (Novák, 2013), díky které jsou rodiče schopni domluvit se na pravidlech, která budou v obou domácnostech stejná (Matějček, 1989). Pravidla se týkají výchovy a péče o děti. V případě rozdílnosti dochází k negativním následkům. Děti této situace využijí a obrátí ji ve svůj prospěch v podobě vydírání a manipulování s rodiči.

Důležitým bodem, který matky vnímají jako podporující jednotnost ve výchově, je komunikace. Komunikace je prostředkem, díky němuž jsou rodiče schopni se domluvit na společných pravidlech. Pokud funguje mezi rodiči komunikace, je téměř jisté, že budou schopni se navzájem dohodnout na pravidlech, která povedou k jednotnosti. Komunikace mezi rodiči se stává zásadním prostředkem vedoucím k fungující střídavé péči, která přináší pozitivní důsledky pro rodiče i děti.

Závěr

Výzkumným cílem diplomové práce na téma, Výchova dětí ve střídavé péči pohledem matek, bylo zjistit, jak matky vnímají výchovu dětí ve střídavé péči. S ohledem na téma výchovy jsem se inspirovala knihou Matějčka (1989), která rozděluje výchovu na čtyři základní pravidla – citová blízkost, důslednost, výchova vzorem, výchova odměnou a trestem. Tyto jednotlivé otázky byly součástí specifických výzkumných otázek. Poslední výzkumná otázka zjišťovala, jak rodiče řeší možné odlišnosti ve výchově.

Teoretická část práce se zabývá rodinou jako základem jakékoli péče o dítě. Obsahuje teoretické pojetí rodičovství, které se stává po narození dítěte pro rodiče doživotní rolí. Dále jsem se v teoretické části věnovala porozvodové péči, nejvíce však bylo věnováno střídavé péči. Teorie je podložena názory odborníků a mnoha zahraničními výzkumy. Druhá část teoretické práce je zaměřena na výchovu. V úvodu se zabývám pojmem výchova, která je rozdělena do 4 konkrétních oblastí výchovy dle Matějčka (1989), který mne inspiroval k vytvoření 4 specifických otázek. Specifické otázky jsou podloženy odbornou literaturou.

Střídavá péče je značně ovlivněna vztahem mezi rodiči. Rodičovský vztah ovlivňuje nejenom funkčnost této péče, ale i přístup rodičů k výchově dětí. Nejlépe fungující střídavá péče se objevuje u přátelských vztahů mezi rodiči, jež byla založena na spolupráci, jednotnosti a komunikaci. Naopak nefungující střídavá péče byla v rodinách, které byly založeny na konfliktním vztahu rodičů. Tyto rodiny jsou charakteristické nespolupráci, nejednotností ve výchově, nepředáváním informací týkajících se dětí a neosobním předáváním dětí. Je zcela jasné, že rozdílnost ve výchově se objevuje především u rodičů s konfliktními vztahy, kdy jeden z rodičů není ochoten přijmout rodičovskou roli a s ní spojenou zodpovědnost. Rozdílná výchova je matkami vnímána na jedné straně zcela přirozeně, neboť je ovlivněna odrazem gender rolí, na druhé straně však matky vnímaly rozdílnost ve výchově jako neslučitelnou s fungující střídavou péčí. Matky připouštěly, že v ohledu citové blízkosti či odměn jsou více citlivější, orientují se na mezilidské vztahy a odměny jsou spíše nemateriální. Matky si uvědomovaly, že otcové mají k výchově jiný přístup, neboť se spíše orientují na úspěch a finance, jsou méně citliví a jejich odměny jsou spíše materiálního charakteru. Matky považují rozdílnost v oblasti citové blízkosti a odměňování za zcela přirozenou, neboť matka i otec se odlišují pohlavím, které se pojí s odlišnými rolemi. Objevuje se určité stereotypní přijímání gender

rolí a s ním spojené chování jednotlivých rodičů. Zároveň se ukázalo, že pohlaví matek se vyznačuje jednotným působením ve výchově vzorem. Matky jsou pro své děti vzorem především v oblasti mezilidských vztahů a komunikace.

Na druhou stranu se ukázalo, že rozdílnost ve výchově je matkami vnímána jako neslučitelná s fungující střídavou péčí. Matky považují jednotnost ve výchově jako zásadní pravidlo fungující střídavé péče, neboť podle matek při nejednotnosti ve výchově dochází u dětí k negativním důsledkům. Děti jsou nervózní a uzavírají se do svého světa. Rozdílnost či jednotnost ve výchově je opět podpořena rodičovskými vztahy. Jednotnost ve výchově byla zcela přirozená u rodičovských párů s přátelskými či neutrálními vztahy, zcela nepřirozenou ji vnímaly matky s nepřátelskými vztahy k otci dětí. V oblasti výchovy za pomoci trestání se neobjevuje souvislost mezi trestáním dětí matkami či otci. V ohledu testů je objevila souvislost u neochoty rodičů trestat děti, neboť se obávají odchodu dětí k druhému rodiči. Rodiče se tak stávají vůči chování dětí více benevolentnější. Dalším možným důvodem absence trestů je dostatečný odpočinek rodičů a také skutečnost, že se na děti vždy těší. Není tedy důvod děti ve vlastním týdnu trestat. Důslednost je taktéž ovlivněna hodnotami a nároky jednotlivých rodičů. Za zmínku stojí skutečnost, že důslednost otců ke svým dětem se změnila po zavedení střídavé péče. Hlavním důvodem dle matek byla především skutečnost, že otcové před zavedením střídavé péče považovali důslednost za záležitost matek. Dle výpovědí matek bylo objasněno, za jakých okolností je střídavá péče schopna fungovat.

Vzhledem ke skutečnosti, že předložený výzkum je kvalitativního charakteru, je nutné brát v úvahu možné limity tohoto výzkumu. Výsledky lze tedy považovat za nezobecnitelné na celou populaci, lze je vztahovat pouze k mnou vybrané cílové skupině matek. Za stálý limit výzkumu považuji skutečnost, že byl realizován pouze z pohledu matek. Dochází tedy k subjektivnosti a možné zkreslenosti výsledků. Domnívám se, že práce na téma střídavá péče pohledem obou rodičů by mohla být zajímavým výzkumem, který by mohl potvrdit či naopak vyvrátit, zcela jistě však obohatit můj stávající výzkum. I přesto se domnívám, že práce může posloužit jako zpětná vazba pro rodiče rozhodující se pro střídavou péči, či rodiče, kteří se snaží svou střídavou péči zdokonalit. Dále může posloužit laické veřejnosti, jež se problematikou výchovy dětí ve střídavé péči zabývá.

V průběhu tvorby diplomové práce jsem došla k myšlence, že zajímavý by byl pohled na střídavou péči blízkými členy rodiny a samotnými účastníky. Do případové studie by tedy bylo možné zapojit nejenom rodiče a děti, ale také učitele a prarodiče dětí.

Seznam zdrojů

Asociace neúplných rodin (2011). *Nesouhlas jednoho z rodičů není podle ÚS překážkou střídavé péče*. Dostupné z: www.asociaceneuplnychrodin.cz

Baarthassat, J. (2014). Positive and Negative Effects of Parental Conflicts on Children's Condition and Behaviour. *Journal of European Psychology Students*, 5 (1), 10 – 18.

Barumandzadeh, R., Martin-Lebrun, E., Barumandzadeh, T., & Poussin, G. (2016). The Impact of Parental Conflict and the Mitigating Effect of Joint Custody After Divorce of Separation. *Journal of Divorce & Remarriage*, 57 (3), 212 - 223.

Bauserman, R. (2012). A Meta-analysis of Parental Satisfaction, Adjustment, and Conflict in Joint Custody and Sole Custody Following Divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 53 (4), 464 – 488.

Bender, W., N. (1994). Joint Custody. The Opinion of Choice. *Journal of Divorce & Remarriage*, 21 (3 – 4).

Bergstöm, M., Fransson, E., Modin, B., & Berlin, M. (2015). Fifty moves a year: is there an association between joint physical custody and psychosomatic problems in children? *Epidemiol Community Health*, Dostupné z: <http://jech.bmj.com/content/early/2015/04/09/jech-2014-205058.full>

Caldera, Y. M. (2004). Paternal Involvement and Infant-Father Attachment: A Q-Set Study. *Fathering*, 2 (2), 191

Campana, K., Henderson, S., & Stolberg, A. (2008). Paired Maternal and Paternal Parenting Styles, Child Custody and Children's Emotional Adjustment to Divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 48, 1–20.

Cenková, T. (2011). *Psychologem svým dětem*. Praha: Grada.

Cummings, E. M., Davies P. T., & McCoy, K. (2009). Constructive and destructive marital conflict, emotional security and children's prosocial behavior. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50 (3), 270 – 279.

Čáp, J. (1996). *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV nakladatelství.

Čáp, J. & Mareš, J. (2001). *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál.

- Čáp, J. (1996). *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV nakladatelství.
- Český statistický úřad (2013). *Typy rodin podle soužití*. Dostupné z: www.czso.cz
- Český statistický úřad (2014). *Obyvatelstvo podle věkových skupin a rodinného stavu*. Dostupné z www.czso.cz
- Český statistický úřad (2014). *Rozložení živě narozených dětí podle pořadí a rodinného stavu (2003 a 2013)*. Dostupné z: www.czso.cz
- Český statistický úřad (2014/a). *Sňatečnost*. Dostupné z: www.czso.cz
- Český statistický úřad (2015). *Statistika a my*. Dostupné z: www.czso.cz
- Český statistický úřad (2015). *Typy rodin podle soužití*. Dostupné z: www.czso.cz
- Český statistický úřad (2016). *Roční počet sňatků a rozvodů v roce 2015*. Dostupné z: www.czso.cz
- Český statistický úřad (2016). *Roční počet sňatků zaznamenaných v letech 1990 – 2015 v ČR*. Dostupné z: www.czso.cz
- Český statistický úřad (2016/a). *Rozvodovost a počet nezaopatřených dětí*. Dostupné z: www.czso.cz
- Český statistický úřad (2016/b). *Rozvod podle počtu nezletilých dětí z manželství v roce 2015*. Dostupné z: www.czso.cz
- Dudová, R. & Hastrmanová, Š. (2007). *Sociologické studie. Otcové, matky a porozvodová péče*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
- Dunn, J. (2004). Children's relationships with their nonresident fathers. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 659 – 671.
- Dunn, J., Cheng, H., O'Connor, T., R., & Bridges, L. (2004). Children's perspectives on their relationships with their nonresident fathers: influences, outcomes and implications. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45 (3), 553 – 566.
- Fučík, P. (2013). *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. Brno: Masarykova univerzita.
- Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- Hájek, K. (2010). *Střídavá péče aneb děti potřebují oba rodiče*. Dostupné z: <http://www.stridavka.cz/rozhovor.html>

- Hamplová, D., Chaloupková, J., Soukupová, E., Sunega, P., & Zeman, K. (2007). *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
- Hamplová, D. & Pikálková, S. (2002). *Manželství, nesezdaná soužití a partnerský vztah*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
- Jandourek, J. (2012). *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada.
- Jeden Domov (2011). *Střídavá péče ve světě*. Dostupné z: <http://www.jedendomov.cz/stridava-pece-ve-svete>
- Juby, H., Bourdais C. L., & Marcil-Gratton, N. (2005). Sharing roles, sharing custody? Couples' characteristics and children's living arrangements at separation. *Jurnal of Marriage and Family*, 67 (1), 157 – 172.
- Justice (2016). *Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech pro případ rozvodu - počet věcí v roce 2015*. Dostupné z www.justice.cz
- Justice (2016). *Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech - počet věcí v roce 2008 – 2015*. Dostupné z www.justice.cz
- Klímeš, J. (2009). *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu*. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf
- Kováčsová, K. (2017). *Výživné při střídavé péči*. Dostupné z: <http://www.stridavka.cz/poradna-60-vyzivne-pri-stridave-peci.html>
- Kuchařová, V. (2003). *Některé obsahové změny postojů k manželství a rodičovství*. Praha: Portál.
- Mareš, P. & Potočný, T. (2003). *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal.
- Maříková, H., Křížová, A., & Vohlídalová, M. (2012). *Živitelé a živitelky. Reflexe (a) praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Matějček, Z. (1989). *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum.
- Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN.
- Matějček, Z. (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál.
- Matějček, Z. (2013). *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál.

- Matějček, Z. & Dytrych, Z. (1992). *Přestali jsme být manželi, ale zůstáváme rodiči*. Praha: H&H
- Matějček, Z. & Dytrych, Z. (1994). *Děti, rodina a stres. Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén.
- Matoušek, O. (2003). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Matoušek, O., Kodymová, P., & Kolářová, J. (2005). *Sociální práce v praxi. Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál.
- Matoušek, O. & Pazlarová, H. (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál.
- McIntosh, J. & Chisholm, R. (2007). Shared care and children's best interests in conflicted separation: a cautionary tale from current research. *Australian Family Lawyer*, 20 (1), 3 – 16.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Morrish, R. G. (2003). *12 klíčů k důsledné výchově*. Praha: Portál.
- Možný, I. (1999). *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Nakonečný, M. (1999). *Sociální psychologie*. Praha: Academia.
- Nakonečný, M. (2009). *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia.
- Nielsen, L. (2014). Shared Physical Custody: Summary of 40 Studies on Outcomes for Children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 55, 614 – 636.
- Novák, T. (2012/a). Dilema střídavé péče: Potřebují děti víc otce nebo jeden domov? *Právo a rodina*. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=471>
- Novák, T. (2012/b). *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada.
- Novák, T. (2013). *Střídavá péče o dítě*. Praha: Portál.
- Pavlát, J. (2010). Problémy studií argumentujících pro střídavou péči. *Český a slovenský psychiatr*, 106 (3), 162 – 166.
- Pöthe, P. (1999). *Dítě v ohrožení*. Praha: G&G.

- Plaňava, I. (2000). *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk.
- Prokešová, M. (2013). *Vychovávám, vychováváš, vychováváme (dobře)?* Ostrava: Universitas Ostraviensis.
- Pruett, M., K. & DiFonzo, J., H. (2014). Research, Policy, Practice, and Shared Parenting. *AFCC Think Tank on Shared*, 52 (2), 152 – 174.
- Rathus, Z. (2009). *Social Science or 'LEGOSCIENCE'? Presumptions, politics, parenting and the new family law*. Dostupné z:
http://www98.griffith.edu.au/dspace/bitstream/handle/10072/37292/68231_1.pdf?sequence=1
- Rheinwaldová, E. (1997). *Jak vychovávat šťastné dítě*. Praha: Motto.
- Řiháček, T., Čermák, I., & Hytych, R. (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Rusý, P. (2017). *Střídavá péče v praxi*. Dostupné z: www.stridavka.cz
- Sadowski, Ch. & McIntosh, J. E. (2015). A Phenomenological Analysis of the Experience of Security and Contentment for Latency Aged Children in Shared-time Parenting Arrangements. *Journal of Phenomenological Psychology*, 46, 69-104.
- Smart, C., Neale, B., & Flowerdew, J. (2003). Drifting towards Shared Residence? *Family Law*, 33. Dostupné z:
http://canadiancrc.com/newspaper_articles/University_Leeds_Shared_Parenting_DEC03.aspx
- Sobotková, I. (2001). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
- Sondermans, A., Vanassche, S., & Matthijs, K. (2013). Post divorce custody arrangements and bi-nuclear family structures of Flemish adolescents. *Demographic Research*, 28, 421–432. Dostupné z: <http://demographic-research.org/volumes/vol28/15/default.htm>
- Šňupárková, P. & Hodina, A. (2010). *Jak získat střídavou péči*. Dostupné z: <http://www.stridavka.cz/jak-ziskat-stridavou-peci.html>
- Špaňhelová, I. (2010). *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada.
- Švaříček, R. & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Tyl, J. (2006). Střídavá péče je prokázaně pro děti lepší. *Právo a rodina*, 11. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=284>

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (2009). *Právo styku s dítětem*. Dostupné z: www.umpod.cz/pravo-styku-s-ditetem

Vágnerová, M. (2007). *Základy psychologie*. Praha: Karolinum.

Warshak, R. A. (1996). *Revoluce v porozvodové péči*. Praha: Portál.

Použité zákony:

Listina základních práv a svobody (1992) čl. 32 Hlava čtvrtá. Dostupná z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2014). Národní zpráva o rodině. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

Úmluva o právech dítěte (1989) čl. 7 č. 1. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Občanský zákoník (2012).

Zákon č. 117/1995 Sb., o systému státní sociální podpory. MPSV (1995). Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/>

Zákon č. 26/2006 Sb., o rozvodu manželství. Občanský zákoník (2012).

Zákon č. 27/2006 Sb., o rozvodu manželství. Občanský zákoník (2012).

Zákon č. 89/2012 Sb., rodinné právo. Občanský zákoník (2012).

Zákon č. 906/2006 Sb., o výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství. Občanský zákoník (2012).

Zákon č. 907/2006 Sb., o výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství. Občanský zákoník (2012).

Zákon č. 91/1998 Sb., zákon o rodině. Občanský zákoník (2012).

Seznam grafů

Graf 1 Roční počet sňatků zaznamenaných v letech 1990 – 2015.....	13
Graf 2 Obyvatelstvo podle věkových skupin a rodinného stavu (2016).....	14
Graf 3 Osoby v čele domácností a jejich partnerky podle typu domácnosti (2015).....	15
Graf 4 Rozložení živě narozených dětí podle pořadí a rodinného stavu (2003 a 2013).....	18
Graf 5 Roční počet sňatků a rozvodů zaznamenaných v letech 2012 - 2015.....	19
Graf 6 Rozvod podle počtu nezletilých dětí z manželství v roce 2015.....	21
Graf 7 Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech pro případ rozvodu - počet věcí v roce 2015.....	23
Graf 8 Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech - počet věcí v roce 2008 - 2015.....	28

Příloha 1 - Tazatelské schéma

Úvodní otázky pro orientaci

1. Povězte mi něco o Vašich dětech.
2. Jaké důvody Vás vedly ke střídavé péči?
3. Jak jste změnila způsob výchovy k dítěti / dětem po zavedení střídavé péče?

Komunikace a spolupráce rodičů

4. Jakým způsobem střídavá péče ze začátku probíhala?
5. Kde a jakým způsobem si předáváte dítě/děti?
6. Jak si předáváte informace týkající se dítěte/dětí?
7. Jakým způsobem střídavá péče ovlivnila vaši komunikaci s otcem dítěte/dětí?

Jak matky vnímají rozdílnost citové výchovy?

8. V jakých situacích jste starostlivá vzhledem k dítěti/dětem?
9. V jakých situacích je starostlivý vzhledem k dítěti/dětem otec?
10. O čem si s dítětem/děti běžně povídáte?
11. O čem si běžně otec povídá s dítětem/děti? A jak to víte?

Jak matky vnímají rozdílnost v trestání a odměňování?

12. Jak se zachováváte, když dítě/děti přinese špatnou známku?
13. Jak se zachová otec, když dítě/děti přinese špatnou známku? A jak to víte?
14. Jak se zachováváte, když dítě/děti či něco provede?
15. Jak se zachová otec, když dítě/děti něco provede? A jak to víte?
16. Jakým způsobem odměňujete dítě/děti?
17. Jakým způsobem odměňuje děti/dítě otec?

Jak matky vnímají rozdílnost v důslednosti?

18. V jakých situacích jste na dítě/děti důsledná?
19. V jakých situacích je důsledný otec? A jak to víte?
20. Na jakých nárocích či hodnotách u dítěte/ dětí lpíte a chcete, aby byly naplněny?
21. Na jakých nárocích či hodnotách u dítěte/ dětí lpí otec? A jak to víte?

Jak matky vnímají rozdílnost ve výchově vzorem?

- 22. V čem jste pro dítě/ děti vzorem?
- 23. V čem je pro dítě/ děti vzorem otec? A jak to víte?

Jak rodiče společně řeší odlišnosti ve výchově?

- 24. V čem se shodnete? A v čem se neshodnete?
- 25. V čem si myslíte, že je vaše výchova – váš týden jiný, když je dítě u vás/ či u otce?
A jak to víte?
- 26. Pamatujete si na nějakou chvíli, kdy dítě zmínilo, že máte s otcem odlišnou výchovu?
A pokud ano, popište mi ji.
- 27. Jak jste s takovou situací pracovala?
- 28. Máte nastavená nějaká společná pravidla týkající se výchovy dítěte/ dětí? A fungují?
- 29. Snažíte se zajistit jednotnost ve výchově, a pokud ano, tak jakým způsobem?

Doplňující otázky

- 30. Jaké jsou podle Vás výhody či nevýhody střídavé péče?
- 31. Je ještě něco, na co jsem se Vás nezeptala, a bylo by důležité, aby bylo řečeno?

Příloha 2 - Přepis rozhovoru

Příloha obsahuje ukázkou přepisu rozhovoru s respondentkou Simonou. Se Simonou jsme se domluvily skrze sociální sítě, kde a kdy se setkáme. Respondentka doporučila kavárnu, kde jsme se i následně setkaly. Ihned mi nabídla tykání. Rozhovor byl velice příjemný. Respondentka vypadala uvolněně a její odpovědi na otázky byly velice otevřené. Celý rozhovor trval 1 hodinu a 35 minut.

„A jaký důvod tě vedl ke střídavé péči?“

„Požadavek manžela. Já jsem na to přistoupit nechtěla. Ze začátku mně to přišlo úplně nesmyslný, když jsem od něho odešla, tak jsme vlastně každý začali žít v jiném bytě. Nebo on zůstal tam, kde jsme byli dohromady, a já jsem odešla. Odešla jsem do bytu. A m... manžel se nějak těch dětí nechtěl vzdát, já jsem chtěla výhradní péči, on chtěl taky výhradní péči, ale hm... nakonec tak jako jsme se dohodli spíš pro to, aby nebyl sám pro tu střídavou péči. Byla jsem kvůli tomu několikrát na sociálce, domlouvat se s paní, jestli je to jako dobrý nápad, pro jak starý děti to doporučují, pro jak jako, co by nás mohlo potkat jako takový problém. Byla jsem i u kamarádky, která je psychologka, protože jsem měla strach, jak to budou kluci zvládat, když budou mít vlastně dvakrát doma. A celkově, jak to prostě bude fungovat. Ale jak jsme prostě ještě rozvedení nebyli, tak to víceméně ta sociálka nijak neřešila, takže to nechá na nás, jak se domluvíme, že bychom to zkusili. Že by byli týden a týden a jak to budou kluci zvládat. Takže to víceméně bylo na přání manžela. Jo, sociálka by mně asi dala děti do výhradní péče, protože paní řekla, že není důvod proč ne, ale spíš to bylo na přání manžela, který o ty kluky nechtěl přijít, a mně to přišlo, že vlastně nemám právo, protože si s ním nerozumím, mu ty kluky úplně odebrat a dat mu je jednou za čtrnáct dnů na víkend. Jo a zůstalo to, už to tak vlastně funguje tři roky.“

„Jak jsi změnila způsob výchovy k dětem po zavedení střídavé péče?“

„Asi ze začátku jsem byla hodně, jak bych to řekla... hodná. Spoustu věcí, který bych dřív neodpustila, nebo prostě je pro mě hodně důležitý, aby se dobře učily a když jsme s manželem od sebe odešli, tak ten starší měl problém ve škole. Mladší ne, ten byl ještě ve školce. Ale ten starší měl problémy ve škole, ale já jsem to tak náh pořád... jako prostě

nechtěla jsem to nák řešit nějakýma zákazama, protože jsem měla pocit najednou, že se u toho tatky mají dobře a že by mohli říct. My budeme radši s tatkou, protože ten školu moc neřeší. Tatka je takovej na výlety a na hory a ta škola není pro něho úplně důležitá, takže bych řekla, že tam asi měli větší volnost a já jsem měla najednou asi takový jako pocit, že když já začnu být ta přísnější, tak že se třeba rozhodnou žít s ním, což bych asi jako nezvládala. Takže určitě jsem byla ze začátku v mnoha věcech hodnější, ale po tom půl roce bych řekla, už jsem si řekla, že to nejde, že ty děti, kluci toho začali hodně využívat. Že třeba řekli, ale tohle nám tatka dovolí dívat se večer na televizi a ty nám to dovolit jako nechceš. Ale přitom vím, že to manžel taky nedovolí. Jo, ten starší měl najednou pocit, že toho může začít jako zneužívat, až bych řekla. Takže toho půl roku, že jsme si dali tak všichni na takový rozjezd, abychom se naučili spolu fungovat, abychom se naučili ty děti spolu předávat a abychom si s manželem řekli, že my musíme to s manželem dělat stejně. Protože když bude jeden hodnější, tak toho ty kluci začnou zneužívat, využívat a nebude to dobrý ani pro ně ani pro toho rodiče, protože bude najednou odstavený, protože je přísnější.“

„Chápu, chápu. A potom máš pocit, že se vrátila výchova do těch starých kolejí?“

„Jo. Řekla bych, že jo. Když mám pocit, že u toho manžela mají víc volnosti, že ta škola není tak podstatná, tak se snažím s ním domluvit, že musíme, musíme to jako brát stejně. Že když já řeknu, že se musí učit, tak to musí brát, že u něj se musí taky učit stejně. Aby neměli pocit, že tatka je, nechci říct hodnější, protože to je jako blbý slovo, ale že prostě u něj je ten život jednodušší. Takže teď bych řekla, že už je to tak, jako to bylo ještě možná lepší, než když jsme žili spolu, protože to jsme tak jako úplně jednotní nebyli a teď se fakt snažíme, aby nám to i ta paní na té sociálce doporučovala, že fakt je nutný se domluvit, jinak ta střídavá péče nemůže nikdy fungovat, pokud se nedomluvíme. A i když se nedomluvíme v 99 % věcí, který se netýkají dětí, tak v těch 10 % co se týkají těch kluků, tak se snažíme jako fakt být jako na stejné vlně.“

„A máš pocit, že nějak změnil výchovu otec dětí po zavedení střídavé péče?“

„No, já jsem měla u něho pocit ze začátku, že on na toho mladšího syna přenáší takovou tu bolest, že jsem odešla. On se totiž rozvádět nechtěl, ani nechtěl, abych odešla, ale já jsem s ním už nechtěla být. Já jsem v té době už měla jiného přítele a prostě jsem řekla, že chci odejít a dvakrát jsem od toho ustoupila a pak jsem řekla, že jo. A on to strašně těžce nesl a měla jsem pocit, že toho Marečka, toho mladšího, si k sobě úplně přivazuje, že

mu dovolil, aby s ním spával v posteli. Což nám ani na ospodu řekli, že to není vůbec vhodný jako jo. Že on mu nemůže nahrazovat toho partnera. Nebylo to jako, aby to možná nevyznělo, že... “

„Jo, jo. Já chápu, jak to myslíš.“

„Jako nechtěl být v té ložnici sám, protože já už jsem tam nebyla. Snažil se, já měla pocit, že mu to tomu Marečkovi, že k němu začíná mít takový nezdravý vztah. Jakože když jsem pro něj přijela, tak on se s ním strašně dlouho loučil a říkal mu. Marečku a mně bude hrozně smutno a pořád ho pusinkoval. Což nikdy předtím nedělal. Takže to bylo takový, že jsem měla pocit, že má strach z toho, že bude sám a že ti kluci třeba řeknou, že chtějí žít se mnou, že se mnou, to řeknu blbě, když zas řeknu, že se mnou se mají lepší. Lepší ne. Ale tím že jsem v manželství těch 90 % s něma dělala já, protože jsem chodila na besídky, karnevaly a plavat a do divadla a manžel se toho moc neúčastnil, protože ho takový věci úplně jako nezajímají. Takže ty kluci byli tak trochu víc jako navázaní na mě a měla jsem pocit, že po tom rozchodu, že to prospělo i klukům v tom, že ten manžel, když má ten týden s nima, že se snaží s něma dělat všechno, co jsem s nima dřív dělala jen já. Protože automaticky jsem to dělala jen já. Takže si myslím, že i teď, po těch třech letech mám pocit, že ten vztah je k tomu Markovi, není úplně, já nevím, já nevím, jak to říct, aby to nevyznělo, že mu v té fázi, když on byl špatnej, že on mu nahradil takovou tu blízkost toho někoho, že to tam i přetrvalo, že s Honzou, tomu je patnáct, Marečkovi je osm. A furt říkám Marečkovi, protože prostě. Jakože ten vztah je tam jinačí než k tomu Honzovi, kterej má už svůj život, kterej je i jinačí. Než ten Marek, ten mám pocit, znamená pro manžela moc. Že se k němu připoutal v té době, kdy mu bylo zle, a i když má teďka už přítelkyni, tak bych řekla, že je ten Mareček pro něj, tak něho to nejdůležitější v tom životě.“

„Dobře, dobře. A potom, jakým způsobem střídává péče ze začátku probíhala?“

„Tak tím že já jsem v podstatě odešla ze dne na den, já jsem o prázdninách řekla, že už s ním žít nechci. Během týdne jsem si našla byt a během 14 dnů jsem se odstěhovala. Tak jsem prostě řekla, tak dobrý, tak to bude týden a týden. Já v pondělí si je u tebe vyzvednu po škole a v pondělí další je tam zavezu a půjdou kluci potom k tobě. Kluci oni chodí do školy tam, kde žije manžel, v té vesnici. A ze začátku, on se se mnou vůbec nechtěl potkávat, takže my jsme si je předávali pomocí tchýně, která tam s ním žije, když tam má kluky. Jinak žije jinde teda, v týdnu, kdy má kluky u sebe, tak ona je tam s nimi, aby tam... přece ten chlap, no nevím. Vaření, uklízení, úplně to nezvládá tyhle věci. Takže my jsme

si je předávali hodně dlouhou dobu, řekla bych rok, za pomoci tchýně. Že on se mnou nechtěl mluvit, já jsem to jako respektovala, proto jsem ani neřešila ten rozvod, protože jsem si říkala, teď není úplně nejlepší doba to řešit před soudem, protože on byl plný takové úplné zloby vůči mně, což bylo pochopitelný, ale bylo to tak, že já jsem si je u něj brala a pak když už jsem je vracela, tak jsme se neviděli, protože třeba ráno jsem je zavezla do školy, kdy on už nebyl doma a pak šli po škole k němu. Takže jednou za 14 dnů bysme se jako měli vidět v té době, kdy já jsem si pro kluky jela, ale většinou nebyl doma, protože tam byla ta tchýně, která mně je předala.“

„Jo, takže se vyhýbal kontaktu.“

„Jo, vyhýbal se kontaktu. Bych řekla skoro rok, jsme se tak jako neviděli, že bysme si pořádně popovídali. Jakože když jsme se viděli, tak to bylo, jakože se to spustilo v nákou hádku, která byla většinou za přítomnosti děcek, což mně vadilo a nedokázala jsem na to nák reagovat stejně hrubě nebo... Měla jsem v sobě takovej nákej pocit, že jsem to zavinila já, protože já jsem odešla. Takže jsem si nechala spoustu věcí líbit, který už bych si teďka líbit nenechala. V té době mi přišlo, že to k tomu tak nějak patří.“

„A jak si teďka předáváte děti? Jestli se to třeba změnilo...“

„Jo, teď už je to takový, že si dovedeme popovídat, teďka třeba u nás byli adventní dílny a on tam přišel, já jsem tam byla. On teda nezvládá přítomnost mého přítele, i po těch 3 letech o něm mluví škaredě, mluví o něm škaredě i před klukama. Přitom já o té jeho přítelkyni se snažím buď nemluvit vůbec, a když už, tak spíš jako neutrálně. Ne teda úplně pozitivně to taky jako jo... Ale беру to tak, že je s ňou a respektuju to. Ale když už se vidíme, tak se musíme vidět bez přítomnosti přítele, ale to je tak bych řekla nevím, docela v pohodě. Když jsme třeba byli na těch dílnách nebo třeba když měl Mareček besídku a dovedeme tam vedle sebe sedět a naopak třeba mně to třeba nepříjde, že máme úplně pohodovej vztah, ale kolikrát mě někdo překvapí z okolí, že řekne: vy spolu tak jako výborně vycházíte, na to že jste rozvedení. Jo že spolu tak jako komunikujeme, jdeme spolu na ty akce, kde jsou děcka, kde chtěou abychom byli oba dva. Já s tím nemám problém vůbec, manžel možná trošku jo, ale jde a snažíte to tak jako, nevyvolávat náky rozbroje. Nebo teď třeba řešíme Vánoce, kde budou kluci, taky jako se domluvíme, že na Štědrý den budou s ním, aby nebyl sám, a pak budou u mě. Jo že se snažíme teďka, nebo už bych řekla, že je to teďka takový, že se ve spoustě věcí, nebo ve většině věcí dovedeme domluvit a dovedeme si spolu sednout a spolu to probrat.“

„A jak si předáváte informace, které se týkají dětí?“

„Tak pokud jsou to informace, které se týkají třeba školy, tak my si voláme. Bych řekla si třeba tak dvakrát týdně si zavoláme. Dřív třeba mně vůbec nebral telefon, když jsem napsala esemesku, tak nereagoval. Teď už v pohodě, bych řekla od té doby, co má přítelkyni a teda i ten časovej odstup bych řekla, tak si, aji asi ten rozvod, tak že už je to prostě vyřešený, že už je to takový, že on pořád čekal, že se vrátím. A tím rozvodem, kdy jsme oba řekli, nebo spíš já jsem řekla, že se chci rozvádět nadále, že se nic nezměnilo, tak nějak spolu. Asi zjistil, že už to tak nějak nemá smysl a že spolu už nebudeme nikdy. Tak kvůli těm klukům. Takže si zavoláme, když něco potřebujeme, on, nebo když něco potřebuju já, nebo když třeba mají jít děcka k doktorovi, nebo když se domluvíme, kdo může jít po práci. Jestli můžu jít já nebo může jít on. Takže většinou si zavoláme, nebo já, když jedu z práce, tak se tam třeba zastavím, když něco potřebuje. Přejíždím přes tu vesnici, kde bydlí, takže když potřebuju, tak se tam zastavím a domluvíme se osobně. Ale spíš si teda voláme.“

„A jakým způsobem střídavá péče ovlivnila celkově tvoji komunikaci s otcem dětí?“

„Asi, asi spolu komunikujeme víc než v době manželství. My jsme spolu předtím asi 8 let chodili, pak jsme se vzali a už jsem měla pocit, že tak žijeme vedle sebe a že on je hodně sportovně založenej, já zas vůbec. Já sport (smích) jenom z donucení. Takže už jsme spolu tak jako neměli spolu co říct, jak jsme spolu byli dennodenně vlastně doma. Tak byly dny, kdy jsme na sebe kromě ahoj a dobrou noc nepromluvili téměř vůbec. A teďka, ani jsme neměli o čem. Já jsem s děckama absolvovala všechny ty akce a on ne, takže jsme neměli společný téma. Jako já jsem třeba řekla: byla besídka a Marek hrál to a to. Jo, ale tím, že teďka absolvuje spoustu věcí s klukama, s tím, že je tam ten týden má, tak musí, nemůžu říct, že by musel, nemusí, mohla bych jít já, ale chce. Tak bych řekla, že spolu tak nák komunikujeme víc nebo o více tématech než v době, kdy jsme byli manželé. Kdy jsme tak spolu už neměli kromě těch kluků už vůbec nic.“

„Teď už se to bude týkat spíš té výchovy. V jakých situacích seš starostlivá vzhledem k dětem?“

„Já jsem starostlivá hrozně. Až nezdavě. Což mi jako říká i hodně lidí z okolí a i já to vnímám, že mám o ty kluky hrozněj strach, mám o ně strach, když jsou se mnou. Mám o ně strach, když jsou s manželem. Úplně jako bych řekla, jednu dobu to bylo až podle té psychologičky, jak jsem tam chodila. Já jsem tam teda chodila hlavně kvůli tomu rozvodu,

abych se vyrovnala s takovým s tím pocitem viny, který mě neustále sžíral, a měla jsem pocit, že si musím nechat všechno líbit od všech, protože já jsem rozbila rodinu. Tak jsem na ty kluky taky tak jako. Měla jsem strach, že když přijdu o ně, tak už vlastně nebudu mít vůbec nic. A pro mě jsou hrozně důležití, což jako každá matka to tak má, ale já mám prostě o ně hrozně strach. Hodně často a potřebuju od nich mít pořád zprávy. Což už s tím starším je problém, protože když ten týden já ho nevidím, tak on mně, protože pokud já mu nezavolám, tak on se mi neozve. On je na facebooku pořád, ale když já mu napíšu zprávu, tak, tak (smích) jako napíše ok jako. Takže mám pocit, že když je u toho manžela, tak mám pocit, že jim musím aspoň volat. Přitom když jsou u mě a volá jim manžel, tak to úplně nemám ráda, protože jsme se domlouvali, že ten týden necháme tomu druhému. Jo, pokud není něco akutního, nebo pokud ty děcka něco nechcou nutně něco řešit, tak ten prostor tomu druhému necháme ten týden a manžel není moc telefonista a on je takovej, že on to tak jako bere, takže on jim nevolá. Ale já je potřebuju aspoň jako slyšet, aspoň na chvilku. Aspoň abych jako věděla, že jsou, aspoň přitom vím, že jsou v pořádku. Protože vím, že se u manžela mají dobře, je tam babička. Není důvod, aby se neměli v pořádku, ale mám pocit, že tím týdnem, kdy nejsou se mnou, jako přicházím o hodně věcí, který už nikdy nevrátím, a je to pro mě hrozně náročný. A třeba manžel, ta jeho přítelkyně má děti a oni jednu dobu uvažovali, že se k sobě nastěhují a on říkal, že by se týden staral o cizí děti a ten týden ty svoje tam nemohl mít. A já úplně, jakože lidi se divili, jakože to nechápou, jakože proč. Ale já si to taky nedokážu představit, přítel má taky děti. On teda je nemá v péči, ale na Vánoce loni třeba ta jeho dcera byla u nás a kluci byli u manžela a mně to bylo strašně líto. Že ty Vánoce bych měla trávit jako s něma a ne ... to není cizí dítě, ale prostě, ten týden když nejsou se mnou, tak mám pocit, že to tak nějak přežiju, ale jak někdo si třeba naplánuje, tak třeba když nemá děti, protože mám kamarádky, které mají střídavou péči a ony si ten týden třeba užijou, že jdou třeba k holiči a vyrazí si tam a tam. Tak já se ho spíš snažím tak ňák jako přežít, aby ti kluci už jako byli zase se mnou. Jo jako neužívám si to, úplně (smích).“

„To je takový, že by si člověk mohl naplánovat takový ty své activity, ale ...“

„Tak jako třeba se víc učím, víc jsem v práci, protože když mám kluky u sebe, tak pracuju jen 4 a půl hodiny. Jinak jsem s něma. Ráno je zavezu až na osm a odpoledne je po druhé hodině vyzvedávám, takže všechno co nemám odpracovaný za ten týden, tak napracovávám ten další, což je jako náročný. Ale že bych si říkala, jé, tak teď nebudu mít

kluky, tak si můžu. Nevím, co bych si jako mohla (smích). Věci, který mám ráda, tak jako. Mám ráda, protože je děláme všichni. Jakože i s tím přítelem, a i s klukama. Třeba jdeme do kina, nebo jdeme bruslit. Jo, že nemám potřebu... jako nějak, jako neměla jsem nikdy potřebu se jich nějak zbavovat k babičkám. Což byl třeba problém pro babičky, že jsem jim kluky nechtěla půjčovat na víkendy. A hrozně dlouho jsem je nechtěla půjčovat, protože jsem měla pocit, že když jim je půjčím, tak co bych měla jako dělat? Já nejsem takovej ten, co leští kliky dvacet čtyři hodin denně. U nás je takovej přirozenej bordel (smích). My máme i kočku, která neustále pelichá, takže to tak je, že to pro mě není nějaká náplň života, že bych... teďka nemám kluky, tak můžu uklízet. To jako (smích), to fakt ne (smích). Takže pro mě ten týden, možná když by to bylo výjimečně, že třeba bych je měla pořád v péči, tak třeba a týden by si je vzal manžel na hory v létě, tak jo. Ale tím, že vím, že ten týden mám pro ně a pak zase budou někde jinde, tak si to prostě nedokážu užít.“

„A v jakých situacích je starostlivý otec a jak to víš?“

„Když jsou kluci nemocní, tím že on. No hlavně ten Mareček. Od malinka má problémy s očičkama, že špatně vidí na jedno oko a on je prostě takovej pořád malej pro nás. Tím, že jsou od sebe osm let, tak Honza, ten je prostě chlap. Tak Marečkovi nevím, si třeba vyvrkl nohu jo a manžel rychle jel se mnou taky do té nemocnice. Prostě Mareček je (úsměv) jo zlatíčko (smích). Když jsou kluci nemocní, tak on je manžel takovej, řekla bych hodně citlivej ve vztahu k těm děckám, možná i tím, že s těma děckama nemůže bejt pořád. Myslím si, že ta střídavá péče hodně udělá s těma děckama, ale myslím si, že hodně udělá i s těma rodičama, protože pro mě je to hrozně strašný, ty děcka mít jenom určitej čas, když by bylo přirozený je mít pořád. A proto bych to tomu manželovi ani neudělala, že bych mu je sebrala, i když bych si řekla, že teďka už má přítelkyni a není sám, a i kdyby třeba ti kluci řekli, že chtěou být jenom se mnou. Tak bych se snažila je ne jako nutit, ale přesvědčit, že ten tat'ka je má rád, protože to je to, co cejtím já, jak mně je bez nich hrozně, tak myslím, že to by cejtíl i on. Že nevím, proč bych měla, když o ty děti má otec zájem a je dobrej otec, jakože můj manžel ať byl manžel jakejkoli, tak otec byl výbornej, tak nemám důvod mu říct: tak ty je budeš mít jen dva dny v měsíci, protože to tak prostě jde podle zákona.“

„A myslíš si, že je jinak, jinačím způsobem starostlivý než ty?“

„Určitě není takovej ten kvočnovskej starostlivej, jak jsem já, a neřeší, jestli má venku čepici nebo jestli má odřený koleno nebo... On je starostlivej, když jim něco je, ale není

takovej ten mateřsky starostlivej. Což si myslím, že chlapi k tomu ani nejsou naprogramováni. Jo, jestli večeřeli nebo mají svačinu. On to neřeší. Jako ať si něco koupí, aby měli svačinu. Ale nemůžu říct, že by je měl míň rád, to ne, jen je to chlap. Asi je jinak nastavenej trošku jinak a řeší podstatný věci, asi jiný než řeší ty matky.“